

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE BELAGATI BİLİM DALI

ARAP LEHÇELERİ ÜZERİNE
ARAŞTIRMALAR - MISIR LEHÇESİ ÖRNEĞİ

HALİL KOÇAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ MOSTAFA ABDELHADY ABDELSATAR
MOHAMED

KONYA – 2021



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Halil KOÇAK		
	Numarası	18810601036		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Arap Dili ve Belagatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	<input checked="" type="checkbox"/>	
		Doktora	<input type="checkbox"/>	
Tezin Adı	ARAP LEHÇELERİ ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR – MISIR LEHÇESİ ÖRNEĞİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Halil KOÇAK		
	Numarası	18810601036		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Arap Dili ve Belagatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Mostafa Abdelhady Abdelsatar Mohamed		
Tezin Adı	Arap Lehçeleri Üzerine Araştırmalar – Mısır Lehçesi Örneği			

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan temel öğelerden dil, toplumların yaşadığı bölge, coğrafya, ihtiyaç duydukları kullanım ve başka etmenlerin çerçevesinde değişiklikler göstererek canlı bir organizma gibi hayatını idame ettirmektedir.

Yüzlerce dil ve bu dillerin birçok lehçelerinin doğuşu, bilim insanının ilgisini çekmiş ve bunun üzerine çok sayıda araştırmalar yapılmış, yapılmaya devam edilmektedir.

Arap dili, Doğu Asya'dan Kuzey Afrika'ya kadar ki bir coğrafyada yaklaşık yirmi ülkede resmi dil olarak konuşulup kullanılmaktadır. Her bölgeye has lehçeler oluşmuş, fakat bu her bir topluluğun birbirlerini anlamasına engel teşkil etmemiştir.

Bu lehçeler arasında Mısır lehçesi, Mısır'ın bulunduğu coğrafi konum, Arap dünyasındaki edebiyat, tiyatro ve film sektöründeki öncülüğü sebebiyle önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Lehçe, Sâmî Dilleri, Modern Arap Lehçeleri, Mısır Lehçesi



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Halil KOÇAK		
	Student Number	18810601036		
	Department	Temel İslam Bilimleri / Arap Dili ve Belagatı		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr. Öğr. Üyesi Mostafa Abdelhady Abdelsatar Mohamed		
Title of the Thesis/Dissertation	Studies on Arabic Dialects – An Introduction to Egyptian Arabic			

Language, which is one of the basic elements that obtains this communication, will maintain its life like a living organism by showing changes within the frame of the region where societies live, geography, the usage they need and other factors.

Hundreds of languages and the birth of many dialects of these languages have attracted the attention of researchers and many studies have been made and continue to be done.

The Arabic language is spoken and used as an official language in about twenty countries from East Asia to North Africa. Particular dialects of different regions are taken place but these differences do not inhibit each community from understanding each other.

Among these dialects, the Egyptian dialect have an important place because of the geographical location of Egypt and its leadership in the literature, theater and film industry in the Arab world.

Keywords: Arabic Language, Dialect, Semitic Languages, Modern Arabic Dialects, Egyptian Dialect

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi boyunca, çeşitli insan topluluklarının birbirleriyle etkileşmesi sonucu kültürler, gelenekler meydana gelmektedir. Lisan da bu kültürün ayrılmaz bir parçasıdır. İnsan topluluklarının birlikte yaşama zarureti, birbirleriyle yardımlaşma ve iletişimi zorunlu kılmaktadır. Bunun için de, bir vasıtaya yani lisana gereksinim duyulmaktadır.

Kadım diller arasında kabul edilen ve yaklaşık üç yüz milyon insanın konuştuğu Arap dili, dünyada en çok konuşulan diller arasında yer almaktadır. Allah (c.c), Muhammed'e (s.a.v) indirdiği Kur'an-ı Kerim'in dilini Arapça seçerek, onu en şerefli dillerden bir dil yapmıştır.

Bir müsteşrikin ifadesiyle, Müslümanlar Kur'an-ı Kerim'in gücüyle, dillerinde, dinlerinde, şariatlarında ve siyasetlerinde tek bir ümmet oldular. Dağılmış Arap topluluklarını Kur'an birleştirdi. Eğer bu Kur'an-ı Kerim olmasaydı, binlere insan bu dili okuyup yazmaya, öğrenmeye rağbet etmeyecek ve her bir İslam beldesinde konuşulan lehçeler birbirine yabancı olacaktı. Kur'an-ı Kerim, Müslüman ve Arap toplumları arasında Arapça sayesinde mutâbakatı, ahengi korumuştur.

Peygamber Muhammed'in (s.a.v.) 632 yılında vefatından sonra, İslam fetihlerin hız kazanmasıyla Araplar geniş bir coğrafyaya yayılma fırsatı bulmuş, Bizans surlarına kadar gelmişlerdir. 711 yılında İberya yarımadasının fethiyle yeni bir sayfa daha açılmış, Arap-İslam ile Batı kültürünün çok yakın temasta bulunduğu döneme girilmiştir. Bu dönem İslam kültürünün Avrupa coğrafyasında çok etkili olduğu bir dönem olmuştur. Diğer bir dönüm noktası da 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Konstantinopolis'i fethetmesiyle başlar.

Büyük bir coğrafyaya yayılan Arap dili, standart Arapça dediğimiz yapısını korurken, bölgesel farklı lehçeleri de beraberinde taşımıştır. Arap dili ve lehçeleri üzerine çalışmalar eski Arap dilcilerinin yaptığı çalışmalar ile desteklenmiş, son dönemlerde ise daha detaylı bir çerçevede lehçelerin oluşma sebepleri, taksimatı ve aralarındaki farklılıklar incelenmiştir.

Mısır lehçesi üzerine yurtdışında bir takım çalışmalar yapılmışsa da Türkiye'de makale düzeyinde çalışmalar yoğunlaşmış, detaylara inilmemiştir. Bu çalışmada lehçelerin oluşmasının sebepleri ve Mısır lehçesi detaylı bir şekilde gözden geçirilmiştir.

Bu çalışmamda yardımını esirmeyen değerli hocam Dr. Mustafa Abdülhadi Abdüssettar'a teşekkürü bir borç bilirim.

Halil KOÇAK
Konya - 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTARCT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR.....	viii
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	ix
GİRİŞ	1
1. Dilin Tanımı ve Önemi	1
1.1. Lügat	1
1.2. Lehçe.....	2
1.3. Lügat İle Lehçe Arasındaki İlişki.....	3
1.4 Lehçelerin Oluşmasına Etki Eden Sebepler	5
1. BÖLÜM	8
ARAP DİLİ ve DÜNYA DİL GRUBUNDAKİ YERİ	8
1.1. Sâmi Dilleri ve Arapçanın Bu Diller Arasındaki Yeri	8
1.1.1 Kuzeydoğu Sâmîleri ve Dilleri: Akkad Dilleri veya Bâbil-Asur Dilleri.....	9
1.1.1.1. Babilî-Asurî Yazısı (Mıh / Çivi Yazısı)	9
1.1.2 Kuzeybatı Sâmîleri ve Dilleri.....	10
1.1.3 Güneybatı Sâmîleri ve Dilleri	13
1.2. Arap Lehçeleri.....	16
1.2.1. Eski Arap Lehçeleri.....	16
1.2.1.1 el-‘An‘ane (العنينة).....	16
1.2.1.2 el-Fehfeha (الفحفة)	17
1.2.1.3 el-Vetm (الوتم)	17
1.2.1.4 el-İstintâ‘ (الإستنتاء).....	17
1.2.1.5 el-Keşkeşe (الكشكشة).....	18
1.2.1.6 el-Keskese (الكسكسة).....	18
1.2.1.7 eş-Şenşene (الشنشنة).....	18
1.2.1.8 et-Tumtumâniyye (الطمطمانية).....	19
1.2.1.9 et-Teltele (التلثة).....	19
1.2.1.10 el-‘Ac‘ace (العججة).....	19
1.2.2. Modern Arap Lehçeleri.....	20

1.2.2.1. Modern Arap Lehçelerinin Doğuşu.....	20
1.2.2.2. Modern Arap Lehçelerinin Tasnifi.....	22
1.2.2.2.1. Hicaz Lehçeleri Grubu (Hicaz, Necd ve Yemen lehçeleri).....	24
1.2.2.2.2. Suriye Lehçeleri Grubu (Suriye, Lübnan, Filistin ve Doğu Ürdün).....	24
1.2.2.2.3. Irak Lehçeleri Grubu (Mezopotamya Lehçeleri).....	24
1.2.2.2.4. Mısır Lehçeleri Grubu (Mısır'daki Tüm Lehçeler ve Sudan Lehçeleri)	25
1.2.2.2.5. Mağrip Lehçeleri Grubu (Kuzey Afrika'daki Tüm Arap Lehçeleri).....	26
2. BÖLÜM	27
MISIR LEHÇESİ.....	27
2.1. Mısır Dilinin Oluşumunun Tarihi Süreci	27
2.1.1. İslam Fethinden Önce Mısır Dili.....	27
2.1.2. İslam Fethinden Sonra Mısır Dili.....	29
2.1.3. Modern Dönem Mısır Dili	30
2.2. Mısır Lehçesine Ait Özellikler ve Kaideler	31
2.2.1. Mısır Lehçesinde Seslerin Tarihi Değişimi.....	32
2.2.1.1. Dâd (الضاد) Harfinin Za'ya (الظاء) ya da Dal(الدال) Harfine İbdâli.....	32
2.2.1.2. Ta (الطاء) Harfinin Dal (الدال) Harfine İbdâli	33
2.2.1.3. Sîn (السين) Harfinin Sâd (الصاد) Harfine, Sâd(الصاد) Harfinin Sîn Harfine İbdâli	34
2.2.1.4. Sîn (السين) Harfinin Peltek Se (ثاء) Harfine İbdâli.....	34
2.2.1.5. Ta (التاء) Harfinin Dal (الدال) Harfine İbdâli	35
2.2.1.6. Ha (الحاء) Harfinin He (الهاء) Harfine İbdâli	35
2.2.1.7. Ha (الحاء) Harfinin 'Ayn (العين) Harfine İbdâli	35
2.2.1.8. Ba (الباء) Harfinin Fe (الفاء) Harfine İbdâli	36
2.2.1.9. Kâf (القاف) Harfinin Hemze (همزة) Harfine İbdâli.....	36
2.2.1.10. Günümüzde Mısırlıların Alfabe Harflerini Farklı Okuma Şekilleri.....	36
2.2.2. Mısır Lehçesinin Sarfî / Nahvî Yönden İncelenmesi	37
2.2.2.1. Ma'rife ve Nekiralık.....	37
2.2.2.2. Sayı Bakımından İsimler, Mutâbakat, Mülkiyet	38
2.2.2.3. Sıfat- Mevsûf Uyumu.....	39
2.2.2.4. Fiil ve Fâil Arasında Sayıca Uyum	40
2.2.2.5. İzâfet Terkîbleri ve Mülkiyet	40
2.2.2.6. Sıla Cümlesi Terkîbi / İsm-i Mevsûl	41

2.2.2.7. İşâret İsimleri ve Edatları	43
2.2.2.8. Zamirler.....	45
2.2.2.9. Soru Edatları.....	46
2.2.2.10. Fiiller.....	48
2.2.2.11. İsim ve Fiil Cümlelerinde Olumsuzluk	50
2.2.2.11.1 Mısır Avamcasında İsimlerin Nefyi.....	50
2.2.2.11.2. Mısır Avamcasında Fiillerin Nefyi	51
2.2.2.11.2.1 Muzâri Fiilin “لن” İle Nefyi.....	51
2.2.2.11.2.2. Muzâri Fiilin “لم” İle Nefyi.....	54
2.2.2.11.2.3. Muzâri Fiilin “لا” İle Nefyi (لا النَّافِي).....	56
2.2.2.11.2.4. Olumlu Muzâri Fiilin Nefyi	58
2.2.2.11.2.5. Mâzi Fiilin (ما) İle Nefyi	58
2.2.2.9. Mısır Avamcasında Nehy.....	59
2.2.2.10. Mısır Lehçesinde Sayılar.....	60
2.2.2.11. Haftanın Günleri, Aylar ve Vakit İle İlgili Bazı Tabirler.....	63
2.2.3. Mısır Lehçesinde Kelimelerin Delaletindeki Farklılıklar (Semantik).....	66
3. BÖLÜM	68
MISIR LEHÇESİNDE YAYGIN KULLANILAN TERİMLER VE TERKİPLER.....	68
3.1. Köken Olarak Arap Lehçelerine Dayanan Terimler ve Terkipler.....	68
3.2. Mısır Lehçesine Has Bazı Terimler ve Terkipler.....	69
3.3. Aile ve Akraba ile Alakalı Bazı Kelimeler	70
3.4. Mısır Lehçesinde Kullanılan En Meşhur Bazı Kelimeler ve Terkipler.....	71
3.5. Mısır Lehçesine Türkçenin Tesiri	75
3.5.1. Mısır Lehçesinde Kullanılan Türkçe Kökenli Bazı Kelimeler.....	77
3.5.1.1. Hemze (أ) Harfi	77
3.5.1.2. Ba (ب) ve Ta (ت) Harfleri.....	77
3.5.1.3. Cim (ج), Ha (ح), Hı (خ) ve Dal (د) Harfleri	78
3.5.1.4. Ra (ر), Ze (ز), Sin (س) ve Şin (ش) Harfleri.....	78
3.5.1.5. Sad (ص), Tı (ط), Ayn (ع), Ğayn (غ), Fe (ف) ve Kaf (ق) Harfleri.....	79
3.5.1.6. Kef (ك), Lam (ل), Mim (م), Nun (ن), He (ه) ve Ya (ي) Harfleri.....	79
3.5.2. Mısır Lehçesindeki Türkçe Kaideler.....	80
3.6. Örnek Konuşma Metinleri.....	81

3.6.1. Selamlaşma / Tanışma / Meslek.....	81
3.6.2. Yiyecek ve İçecekler	82
3.6.2.1. Konuyla İlgili Önemli Kelime ve Tabirler	82
3.6.2.2. Kahvede	84
3.6.2.3. Dükkanda	84
3.6.2.4. Lokantada.....	84
3.6.3. Alış-veriş.....	85
3.6.3.1. Konuyla İlgili Önemli Kelime ve Tabirler	85
3.6.3.2. Fiyat Sorma	86
3.6.3.3. Dükkanda	86
3.6.3.4. Balıkçıda	87
3.6.3.5. Elbise satış reyonunda.....	87
3.6.4. Otel Odası ve Daire Kiralama	88
3.6.4.1. Konuyla İlgili Önemli Kelime ve Tabirler	88
3.6.4.2. Otelde	89
3.6.4.3. Yabancı Para Bozdurma.....	90
3.6.4.4. Apartman Dairesi Kiralama	90
3.6.5. Yol Tarifi.....	91
3.6.5.1. Konuyla İlgili Önemli Kelime ve Tabirler	91
3.6.5.2. Türkiye Elçiliğine Nasıl Giderim	93
3.6.5.3. Tren İstasyonunda	94
3.6.5.4. Bilet Gişesi Önünde	94
3.6.5.5. Binada / Ofiste Birini Sorma	95
3.6.6. Çeşitli Konuşmalar.....	96
3.6.6.1. Önemli Kelime ve Tabirler	96
3.6.6.2. İşte.....	96
3.6.6.3. Aile Ziyareti	97
3.6.6.4. Telefon Konuşması	97
3.6.6.5. İki Arkadaş Arasında Hasta Çocuğu Hakkında Konuşma	98
SONUÇ	99
KAYNAKÇA.....	101

KISALTMALAR

b.	: Bin, ibn
bs.	: baskı
Bkz.	: Bakınız
Bil.	: Bilimler
C.	: Cilt
c.c	: celle celâluhu
çev.	: Çeviren
Ens.	: Enstitüsü
h.	: Hicri
Hz.	: Hazreti
IAALL	: Iranian Association of Arabic Language and Litarature
km	: kilometre
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
ö.	: Ölüm
r.a	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa
sy	: Sayı
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik
Ü.	: Üniversite
v.	: Vefat
yay.	: Yayınevi
yy	: Yüzyıl

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

اَ	: A, E, a, e	س	: S, s
أَ	: U, u	ش	: Ş, ş
إَ	: I, Î, ı, i	ص	: Ş, ş
آَ	: Â, Ê, â, ê	ض	: D, d
ؤَ	: Ô, ô	ط	: T, t
يَ	: Î, î	ظ	: Z, z
ءَ	: ’	ع	: ‘
ب	: B, b	غ	: Ğ, ğ
ت	: T, t	ف	: F, f
ث	: S, s	ق	: K, k
ج	: C, c	ك	: K, k
ح	: H, h	ل	: L, l
خ	: H, h	م	: M, m
د	: D, d	ن	: N, n
ذ	: Z, z	و	: V, v
ر	: R, r	هـ	: H, h
ز	: Z, z	ي	: Y, y

Yukarıda verilen transkripsiyon alfabesi şahıs isimleri, eser adları ve künyeler için; gerekli durumlarda da kimi kelimelerin telaffuzlarını göstermek için kullanılmıştır. Türkçede sık kullanılan özel isimlere transkripsiyon uygulanmamıştır. Bu isimler “Ömer, Ali... vb.” şeklinde Türkçede kullanıldığı gibi yazılmıştır. Tamlama olan ya da bileşik isimlerde Arapça okunuş esas alınmış, ancak kolaylıkla okunabilmesi için tamlamalar kesme işaretiyle ayrılmadan, “Zeyne’l-âbidîn” veya “Nûru’d-dîn” yerine, doğrudan “Zeynel’âbidîn” ya da “Nûruddîn” şeklinde verilmiştir. Harf-i tariflerin yazımında “el-...” şeklinde küçük harf kullanılmış, cümle başlarında ya da dipnotlardaki isimlerin başlangıcında da bu usûl gözetilmiştir. Şemsî harflerle başlayan kelimelerin başındaki harf-i tarifler ise, “en-Neysâbüri” şeklinde kelimenin ilk harfinin okunuşu esas alınarak belirtilmiştir.

GİRİŞ

1. Dilin Tanımı ve Önemi

Allah hiçbir insanı tek başına, başkasından yardım almadan ihtiyacını karşılayacak şekilde yaratmamıştır. İnsanoğlu, topluluklar halinde, birlikte yaşamaya mecbur kalmış, bir kısım insan diğer bir kısmın ihtiyacını karşılamış, hayatlarını idame ettirebilmek için cemiyetler kurmuş, birlikte yardım ve dayanışma içerisine girerek en basitinden en zoruna kadar karşılıklı ihtiyaçlarını gidermişlerdir. Allah insanlar arasında bu ihtiyaçlarını dile getirmek, anlaşmalarını sağlamak için de onlara beyanı / lisanı vermiştir.¹

Toplum içindeki en kuvvetli bağ olan dil, ortak hayatın en önemli simgesi durumundadır. Dil sadece içinde bulunduğu neslin irtibatını sağlamayıp, geçmiş ve gelecek nesiller arasındaki kuvvetli bağı da oluşturmaktadır.²

Dil olmadan eşyanın tarif edilemediğini, Kur'an-ı Kerim'deki şu ayetten anlamaktayız: "Allah, Âdem'e bütün isimleri öğretti" (Bakara: 2/31). Eşyanın isimlerinin öğretilmesi ancak bir dilin varlığını gerekli kılar ki, insan bu vesile ile gönlündeki duyguları ifade eder. Dil kullanıldıkça gelişir, olgunlaşır, kullanılmayan diller zamanla etkinliğini yitirir hatta yeryüzünden silinir gider.

Son peygamber Muhammed (sav)'in Arap olması ve Kur'an-ı Kerim'in Arapça nazil olması İslam toplumu arasında bu dili önemli kılmıştır. İslam kültürünü oluşturan kaynakların da çoğunun Arapça lisan ile yazılmış olması, bu önemi daha da arttırmıştır. Bugün İslam dünyasının ortak dili, birleştirici en önemli unsurlardan biri olarak karşımıza Arapça çıkmaktadır.

1.1. Lügat

Arapçada dil sözcüğüne, lisân (لسان) ve lügat (لغة) kelimeleri karşılık gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de lisan kelimesi çokça dil manasında kullanılmıştır. "Biz her

¹ Ebû Osmân 'Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Kinânî el-Câhız, *Kitâbü'l-Hayevân*, 2. bs, c. 1 (Beyrut: Mustafa el-Bâlî el-Halebî, 1965), 42-45.

² Temmâm Hassân, *el-Luga Beyne'l-Mi'yâriyye ve'l-Vasfiyye* (Kahire: A'lâmul-Kutub, 2001), 17.

peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara (Allah'ın emirlerini) iyice açıklasın. Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. O mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir” (İbrahim, 4). “Bundan önce bir rehber ve bir rahmet olarak Mûsâ'nın kitabı da vardı. Bu ise, onu doğrulayan ve zulmedenleri uyararak, iyilik yapanlara müjde olmak üzere Arap diliyle indirilmiş bir kitaptır” (Ahkâf, 12). “Uyarıcılardan olası diye onu güvenilir Ruh (Cebrail) senin kalbine apaçık Arapça bir dil ile indirmiştir” (Şuara, 195).

Lügat kelimesinin kökeni olarak, Muhammed Abdürraûf el-Münâvi (v. 1031/1622), “konuşmada hata yaptı” anlamına gelen لغو / lağave fiilinden geldiğini ve kelimenin masdarının atmak anlamına gelen لغو / lağv olduğunu belirtir. Buradan yola çıkarak, “kendine çok ihtiyaç duyulduğundan atılan şeye kelam” dendiğini kaydeder.³

Ünlü Arap dilbilimci el-Câhız (ö. 255/869) dili, “bir toplumun konuştuğu, belirli kuralları olan, ifadeler ya da cümleler şeklide terkiib oluşturan lafızlardır” diye tanımlar.⁴ İbn Cinnî (v. 392/1002) ise dili, “her toplumun, kendi ihtiyaçlarını ifade ettiği sesler” olarak belirtir. Sesler / أصوات ile dilin yapısını kastederek, insanlar arasındaki iletişimin bununla sağlandığını ifade eder.⁵ İbn Sinân el-Hafâcî (ö. 466/1073) , “toplumun üzerinde anlaştığı, hemfikir olduğu kelâm” şeklinde ifade eder.⁶ İbn Haldun (ö. 808/1406), mukaddimesinde dili, zihinde ve kalpte bulunan anlamların tercümânı ve eşyanın ne anlama geldiğini ifade etmeye yarayan alet olarak tarif eder.⁷

1.2. Lehçe

Günümüzde lehçebilim olarak Türkçemizde kullandığımız ifadenin İngilizce karşılığı “dialectology” olup Arapçada ise لهجيات / لهجات / علم اللهجات / دراسة اللهجات / دراسة العامية olarak ifade edilir.

³ Muhammed Abdürraûf el-Münâvi, *et-Ta'rifât*, c. 1 (Dâr'ul-Fikri'l-Muâsır, 1990), 621.

⁴ el-Câhız, *Kitâbü'l-Hayevân*, 1:348.

⁵ Ebü'l-Feth Osmân İbn Cinnî, *el-Haşâ'îş* (Kahire: Muhammed Ali en-Neccâr, 1952), 33.

⁶ İbn Sinân el-Hafâcî, *Sırru'l-Feşâha* (Beyrut: Dâr'ul-Kutubl-İlmiyye, 1982), 15.

⁷ Abdulcelil Candan, “Kur'ân Neden Arapça İndirildi?”, *Ekev Akademi Dergisi*, sy 26 Yıl: 10 (Kış) (2006): 34.

kavramlarıyla karşılanmaktadır. Lehçebilim, genel dilbilimin (علم اللغة / linguistics) alt dallarından biridir ve dilbilim araştırmalarında önemli bir yere sahiptir.⁸

“Dilbilimcilerin lehçe konusuna önceleri pek önem vermemelerinin temel nedeni, lehçelerin uzun süre ulusal dilin bozuk ve yersiz bir biçimi olarak görülmüş olmasıdır. İlerleyen dönemde dilbilimciler lehçeleri incelemek üzere lehçe betimlemesi ve dil haritaları gibi araştırma yöntemleri geliştirmişlerdir.”⁹

Araştırmacıların Arapçadaki dil seviyelerini sınıflandırırken, fasih dil / اللغة الفصحى ve lehçe / لهجة ya da avamca olarak tarif edilen âmmî dil / اللغة العامية ana başlıklarını görürüz. Fasih dil ile Kur’an-ı Kerîm’in indiği dil ve Cahiliye döneminden bu yana kullanılan ortak dil kastedilir. Avamca ise bunun karşıtı olarak kullanılmaktadır.

Lehçe / لهجة , “bir dilin değişik ülkelerde ve bölgelerde, yine aynı dil birliğinden kimselerce konuşulan değişik biçimi” olarak tanımlanmıştır.¹⁰ Buradaki değişiklik, dilin telaffuz, dilbilgisi ve fonetik alanında gerçekleşse de konuşan kimselerin birbirlerini anlamada zorluk çekmeyeceği ölçüler içinde kalmalıdır.

Bir dilden türemiş birçok lehçenin varlığı söz konusu olmakla birlikte, bu lehçeler arasındaki sınırları net çizgilerle ayırmak gerçekten güçtür. Çünkü bir dili oluşturan lehçelerin hepsinin ortak yanları vardır. Bunun yanında iki lehçenin birbirinden ayrılması ancak bir bölgede yaşayanların ortak hisleri ve konuşma şeklinin komşu bölgelerdekinden farklılık göstermesinden kaynaklanır.¹¹

1.3. Lügat İle Lehçe Arasındaki İlişki

Fasih dil ile lehçeleri birbirinden tamamen ayırmak mümkün değildir. Buradaki temel farklılık fonetik (صوتي) özelliklerde görülür. Bir lehçenin bulunduğu çevre, her birinin kendine has özellikleri olan ve bu çevrelerdeki bireylerin birbirleriyle irtibatını

⁸ Halil Uysal, “İnsan Konulu Sözcükler Bağlamında Fasih Arapça ve Mısır Lehçesi Bir Karşılaştırma Denemesi”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18, sy 33 (Haziran) (2016): 113-14.

⁹ Murat Yıldız, “Standart ve Yerel Arapçanın Tarihsel ve Filolojik Sınırları: Mısır Lehçesi Örneği”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10, sy 3 (2010): 25.

¹⁰ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil*, c. 1 (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998), 141.

¹¹ Muhammed Şefi’iddîn, “el-Lehecâtü’l-‘Arabiyye ve ‘Alâkatuhâ Bi’l-Luğati’l-‘Arabiyyeti’l-Fuşhâ”, *Bangladeş Chittagong Uluslararası İslam Ü.* 4, sy Haziran (2007): 76.

sağlayan, konuştuklarında anlaşabildikleri, birçok lehçeyi içeren en kapsamlı ve en geniş çevreden bir bölümdür. Birden çok lehçenin oluşturduğu bu yapıya terminolojide dil ya da lisan diyoruz. Lisan ile lehçe arasındaki ilişki, genel ve özel arasındaki ilişki gibidir.¹²

Fasih ile lehçe arasında göze çarpan en önemli farklardan birisi, fasih dilin hem yazım hem de konuşma dili olmasına karşılık, lehçenin sadece konuşma dili olarak kullanılmasıdır. Zaman zaman, lehçenin yazı dilinde kullanılması yönünde, İslam coğrafyasında baş gösteren menfi propagandaları saymazsak, yöresel lehçelerin yazı dilinde kullanıldığı pek görülmez. Lehçenin edebiyat dili olarak kullanılması istemi, özellikle batılılar tarafından İslam coğrafyasında uzun yıllardır uygulanmaya çalışılmış ama başarılı olamamıştır.

Fasih dil ile lehçe arasındaki bir diğer fark ise, fasih dil belirli kurallara ve usullere tabi olurken, avamcanın ya da lehçelerin standart usul ve kaidelere uymadığıdır. En belirgin fark ise avamca / dârice / halk dilinin irab kaidelerini terk etmesidir.

Ortak / fasih dil, bazılarının iddia ettiği gibi sadece Kureyş dili ya da lehçesi olmayıp, diğer tüm Arap lehçelerinin ortak mirasıdır. Bununla birlikte, Kureyş lehçesinin fasih / müşterek dilde önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz. Bu konuda İbrâhim Enîs (1906-1977) şunları söylemiştir: “Fasih dil ortaya çıktığında, Mekke lehçesinin birçok sıfatları üzerine kurulmuştu. Fakat aynı zamanda Mekke’ye kabilelerle gelen diğer insan gruplarının lehçelerinden de yardım almıştı. Sonra zaman içerisinde bu lügat büyümüş, gelişmiş ve meseleleri netlik kazanmış, tüm lehçelerden ayrılarak müstakil bir lehçe olmuş, kabileler ve heyetler vasıtasıyla Arap yarımadasının her bir köşesini içine alacak şekilde yayılmıştır. Bu lügat, şairlerin şiirlerini yazdığı, hatiplerin söz söyleme sanatında her nevi önemli hitaplarını yaptığı, bütün Arapların takdirini ve ilgisini çeken bir dil olmuştur.”¹³

¹² Abdussabûr Şâhîn, *Fi ‘İlmi’l-Luğatil-âm*, 6. bs (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1993), 225.

¹³ Şefî’iddîn, “el-Lehecâtu’l-‘Arabiyye ve ‘Alâkatuhâ Bi’l-Luğati’l-‘Arabiyyeti’l-Fuşhâ”, 87.

Bu esaslara binaen, ortak / fasih dilin, zaman içerisinde genel bir şekil kazanan, usûl ve kaidelerden oluşan ortak bir yapıya sahip, kabilelerden tek bir kabilenin, eski Arap çevrelerden tek bir çevrenin dili olmadığı ortaya çıkar.

Eski Arap dilbilimcileri, fasih dili iki temel öge üzerine bina etmişlerdir:

Birincisi: Öncelikle Mekke ve civarına yakınlık, sonra da Arap yarımadası etrafında bulunmak. İkincisi: Çöl hayatına olan yakınlık miktarı.

1.4 Lehçelerin Oluşmasına Etki Eden Sebepler

a- Bir dilin bir diğer dil ya da diller ile çatışması

Diller arasındaki çatışmada galip gelen taraf, kontrolü ele geçirir galip gelenin dili yazılır ve mağlup olan dilin bölgesinde yayılmaya başlar. Onunla konuşan insan gruplarının sayısı her geçen gün artar. Latince olduğu gibi; İtalyanca, İspanyolca, Fransızca, İliya bölgesindeki diller bu dilden neşet etmiş, Avrupa'nın güney kesimin büyük bir kısmında konuşma ve yazı dili haline gelmiştir. Aynı şekilde Arap dili Sâmi dillerinden çoğuna-Kıptice, Berberice, Kuşitik dilleri- galip gelmiş, yaklaşık on beş millet ve milyonlarca insanın konuştuğu dil haline gelmiştir.¹⁴

b- Bir kavmin fertlerinin çeşitli bölgelere dağılması (göç / hicret)

Araplar farklı kabilelere ayrılmış bir ümmet idi. Bu kabileler, Arap yarımadasının her köşesine yayılmış bulunmaktaydılar. Bu yayılma ya göç ya da bir yeri işgal sonucu olmuştur. Bir milletin bu şekilde birbirlerinden uzak farklı bölgelerdeki hayat tarzı, eski Arap lehçelerinin oluşmasının temel sebebi olarak görülmektedir.¹⁵

Araplar, Arap yarımadasında kabileler halinde yaşarken, Arap dili diğer diller ile fazla etkileşimde olmuyordu. Kısmi olarak, sadece ticaret kervanları vasıtasıyla, komşu ülkelerden etkilenmesinden ibaretti. Arapların, fetihler yoluyla Arabistan

¹⁴ Ali Abdulvâhid Vâfi, *Neş'etul-Luğa 'İnde'l-İnsan vet-Tıfl* (Kahire: Nahda Mısır Lit-Tabagati Ven-Neşri Vet-Tevzî', 2003), 113.

¹⁵ İbrahim Enîs, *Fi'l-Lehecâti'l-'Arabiyye* (Kahire: Mektebetu'l-Anglo'l-Mısriyye, 2003), 21.

yarımadasından Asya ve Afrika'ya yayılması, bölge halklarıyla kaynaşması yeni Arap lehçelerinin doğuşunun temel sebeplerinden birini oluşturmuştur.¹⁶

c- Dile kolay geleni söylemek

Halk lehçelerini oluşturan bir diğer etmen ise, edebî dilin daha kurallı ve zor olması nedeniyle halkın fasih dili kullanma karşısında âciz kalmalarıdır. İnsanların konuşmasını kolaylaştırmak adına, kelimeler kısaltılır, ses değişimleri olur, birçok dilbilgisi kuralı ihmal edilir ve en temel kurallar kalır. İnsanlar daha kestirme ifadeleri kullanarak meramlarını anlatırlar.

d- Coğrafi şartlar / Yaşam alanı

Yerleşik hayat, konuşurken güzel konuşmayı, ibarelerin özenle seçilmesini, kapalıktan uzak açık konuşmayı ister. Çöl hayatı ise, konuşmada hızlı olmaya, konuşmayı kısa yapmaya meyillidir. Bu da Arap lehçelerinin farklılık göstermesinde açık bir şekilde görülür.¹⁷

Göçebe hayattan şehir hayatına geçiş Arapça üzerinde çok önemli bir etki yaratmıştır. Sözcükler badiye dilinden ayrılarak şehirli diline dönüşmüştür. Lehçe farklılıklarının oluşumunda coğrafya, iklim ve fiziki etmenler, göç, savaş gibi toplumsal olaylar etkili olmuştur. Merkezi otoritenin güçlü olduğu ülkelerde lehçe sayısının azlığı göze çarparken, devletin zayıf olduğu yerlerde lehçe sayısının arttığı gözlenmiştir.¹⁸

e- Sosyal şartlar / Mesleki lehçeler

Her bir bölgenin kendine has lehçesinin varlığından bahsederken ayrıca lehçelerin alt gruplarından da bahsetmek gerekecektir. Bu alt gruplar modern dilbilimciler tarafından sosyal lehçeler / اللهجات الاجتماعية olarak isimlendirilmiştir. Alt gruplar içinde en dikkat çekenleri ise aristokratlar, çiftçiler, tüccarlar, denizciler, zanaat

¹⁶ Gotthelf Bergsträsser, *Sâmî Dilleri Tarihi*, çev. Hulusi Kılıç ve Eyyüp Tanrıverdi (İstanbul: Anka Yayınları, 2006), 108.

¹⁷ Şefî'iddîn, "el-Lehecâtu'l-'Arabiyye ve 'Alâkatuhâ Bi'l-Luğati'l-'Arabiyyeti'l-Fuşhâ", 81.

¹⁸ Aksan, *Her Yönüyle Dil*, 1:145.

erbabı, mühendisler, sporcular ve diğerleridir ki bunlar da meslekî lehçeler / اللهجات الحرفية olarak isimlendirilir.¹⁹



¹⁹ Abdulğaffâr Hâmid Hilâl, *el-Lehecâtu'l-'Arabiyye Neş'eten ve Te'avvuran*, 2. bs (Kahire: Mektebetu Vehbe, 1993), 392-93.

1. BÖLÜM

ARAP DİLİ ve DÜNYA DİL GRUBUNDAKİ YERİ

1.1. Sâmi Dilleri ve Arapçanın Bu Diller Arasındaki Yeri

Arapça ile bazı Sâmi dilleri arasında benzerlik olduğu Arap dilcileri tarafından fark edilmiştir. El-Halil b. Ahmed (ö. 175/791) eserinde “Ken’an b. Sâm b. Nûh’a Ken’ânîler mensuptur; Arapçaya yakın bir dil konuşulur” diyerek bu benzerliğe dikkat çekmiştir.²⁰

Sâmi dilleri grubu, aralarında gramer yapısı, kelime benzerliği gibi pek çok ortak özellik bulunması nedeniyle birçok araştırmacının ilgisini çekmiştir. Bu benzerliklere ilk defa ilgi duyan Endülüs’te yaşayan Yahudi âlimlerdir. Özellikle Yahudi âlimler, İbranice ile Arapça arasında bulunan dil benzerlikleri üzerinde durarak her iki dil arasındaki ilişkiyi saptamaya çalışmışlardır.²¹

Kaynaklara göre, Sâmi dilleri ifadesi ilk olarak, Hz. Nuh’un oğlu Sâm’a atıfla, Alman bilim insanı August Ludwig Schlötzer (1735-1809) tarafından 1781 yılında kullanılmıştır.²²

Sâmi dillerinin ortaya çıktığı, konuşulduğu coğrafi bölgelere göz attığımızda, buraların Ortadoğu, Asya ve Afrika kıtasının da bazı bölgeleri olduğu görülür. Sâmi dillerinin anavatanının neresi olduğuna dair kesin bir bilgi olmamakla birlikte en çok kabul gören iki teoriden söz edilebilir. Birinci teoriye göre, Sâmi tarihini bir zamanda Arabistan’dan çıkmışlarsa da asıl yurtları Mısır idi. İkinci teori ise, Sâmi anayurdunun Arabistan olduğu fakat adı geçen bölgenin karşı karşıya kaldığı bölgesel değişiklikler yüzünden oradan göç etmek zorunda kaldıklarıdır. Yemen’in karşı sahiline geçen Habeşlilerden başka diğer Sâmi milletleri de kuzeye doğru gitmişlerdir.²³

²⁰ Mahmut Kelpetin vd., *İslam Öncesi Güney ve Kuzey Arabistan* (İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur’an Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2016), 61.

²¹ Salih Tur, “Sâmi Diller Üzerine Bir İnceleme”, *Şarkiyat Mecmuası*, sy 14 (19 Aralık 2011): 130.

²² Bergsträsser, *Sâmi Dilleri Tarihi*.

²³ Avram Galanti, Nurettin Ceviz ve Musa Yıldız, “Türkiye ve Sâmi Dilleri”, *Nüsha*, sy 15 (Güz 2004): 98.

1.1.1 Kuzeydoğu Sâmilîleri ve Dilleri: Akkad Dilleri veya Bâbil-Asur Dilleri

Kabul edilen en eski Sâmilî dili, MÖ 2500 ile 600 yılları arasında Mezopotamya bölgesinde konuşulmuş; MÖ 2000 yılından sonra Bâbilce ve Asurca şeklinde ikiye ayrılmış Akkadca'dır.²⁴ Sharrukin / Sargon tarafından yaklaşık MÖ 2350 yılında kurulan Akkad devleti Mezopotamya'nın ilk Sâmilî devleti oldu; başkentleri Bâbil'di. Kuzeydeki Sâmilî kabileler ise başkenti Asur olan bir krallık kurdular.²⁵

Babil'in en eski kitabeleri MÖ 3000 yıllarına uzanmaktadır. Bu tarihlerde Babil Sümerlilerin hakimiyeti altında idi. Bahsedilen kitabeler de Sümerce yazılmıştır. En eski Akkadca kitabeler ise Agade hükümdarı Sargon tarafından yazdırılmıştır. Agade hanedanının yazıtlarında yavaş yavaş Sümerliler ve Bâbil'deki erken Asya nüfusunun etkisiyle Güneyli Arapların konuşmasında farklılaşmaya da rastlanmaktadır.²⁶

1.1.1.1. Babilî-Asurî Yazısı (Mıh / Çivi Yazısı)

Sümerce her ne kadar Sâmilî bir dil olmasa da yine bu konudan bahsetmemiz gerekecektir. Çünkü Babilî-Asurî yazısının temelini teşkil etmekle birlikte, Akkadca dili ve edebiyatı üzerine kuvvetli bir tesir göstermiştir. Gerek Sümerce ve gerek Akkadca çivi yazısıyla yazılır ve bu yazının menşei resim yazısıdır. Eski zamanlarda ifade etmek istenilen eşyalar, resim ile tasvir edilirdi.²⁷

Irak'ı işgal eden Sâmilî kabileler bu topraklarda hüküm süren Sümerlilerin resimsel yazılarını alıp bunu birkaç yüz sembolü, sakin harfleri ve med harflerini içeren hecesel çivi yazısına dönüştürmüşlerdir. Çivi yazısı alfabesi şu harflerden oluşmaktaydı: (ا،ب،ج،د،ز،ح،ط،ك،ل،م،ن،س،پ،ص،ق،ر،ش،ت)²⁸

Babil-Asur eski eserlerinin küçük bir kısmı hükümdarların taş üzerine yazdırmış oldukları orijinal kitabelerden oluşmaktadır. Eski eserlerin büyük bir kısmı ise pişirilmiş ya da kurutulmuş kil levhalardan ibarettir. Kâğıt üzerine yazılı eser varsa da günümüze

²⁴ C. H. M. Versteegh, *The Arabic Language* (New York: Columbia University Press, 1997), 9.

²⁵ Mustafa Çağrıncı, ed., *İslam Öncesi Araplarda Dil ve Edebiyat*, 1. bs (İstanbul: Kuramer, 2019), 64.

²⁶ Bergsträsser, *Sâmilî Dilleri Tarihi*, 22.

²⁷ Bergsträsser, 26.

²⁸ Çağrıncı, *İslam Öncesi Araplarda Dil ve Edebiyat*, 64-65.

kadar ulaşmamıştır. Taş üzerindeki yazılar, özellikle genel abide eserlere yerleştirilmiş ve bu kitabeler çoğunlukla asli mekanlarında bulunmuştur. Nadiren yerlerinden taşınanlar olmuştur. Mesela Hammurabi Kanunlarını ihtiva eden yekpare taş, harp ganimeti olarak Elamlar tarafından Susa'ya taşınmıştır.²⁹

1.1.2 Kuzeybatı Sâmilîleri ve Dilleri

Suriye, Filistin ve Akdeniz bölgesini içeren Kuzeybatı Sâmilî dil grubu iki önemli dilden oluşmaktadır: Ken`ânî dili ve Ârâmîce. Ken`ânî dilinin en eski belgesi MÖ 1500'lü yıllara ait olup Amarna mektuplarında müşahede edilir. Amarna mektupları Antik Mısır yönetimi ve Kenan ile Amurru'daki temsilcileri arasında gerçekleşen, çoğu diplomatik yazışmaların arşividir. Bu mektuplarda Akkadca yazılmış kelimelere, onları izah eden Ken`ânca kelimeler ilave edilmiş yahut Akkadca kelime yerine doğrudan Ken`ânca kelime kullanılmıştır. Bu mektuplar MÖ Filistin topraklarında bulduklarına da delil teşkil etmektedir.³⁰

Amarna mektuplarından sonra bu dile ait en eski belge Muâb kralı Mîşa'nın zaferlerini ebedileştirmek için MÖ 900'de yaptırdığı anıttaki yekpare büyük bir yazıttır. Zamanla Ken`ânîler kendilerine has bir yazı icat etmişlerdir. Bugün Arap yazısında kullanılan her bir sâmiteyi / sessizi daimî bir surette bir işaret vasıtasıyla göstermek ve savâiti / sesliyi genellikle işaretsiz bırakmaktan ibaret usul Ken`ânî dili yazı usulüdür. Her bir işaret bir sese karşılık gelmektedir.³¹ Ken`ânî yazısı Akkad alfabesinden farklı olarak harf esasına dayanmaktadır.³² Harf yazısıyla yazılmış en eski Ken`ânî kitabeler yaklaşık MÖ 1000 senesine ait olup Fenikecedir.³³

Ken`ânî diller: 1. İbrânîce. İsrailoğulları ve onlara kan bağı olan İsmailoğulları, Benû Medyen, Amalika, Âlu Edûm, Mev`eb ve Amûn halkından oluşan İbrânî milletininki diliydi. 2. Finikece ve Finikeliler'in kolonisi Kartaca dili Punic, 3. El-Muâbiye (Moabite), 4. Ugaritiyye, 5. Amuriyye, 6. Mısır Tel el-Amarine'de Akkadca yazılmış

²⁹ Bergsträsser, *Sâmilî Dilleri Tarihi*, 37-42.

³⁰ Çağrıncı, *İslam Öncesi Araplarda Dil ve Edebiyat*, 65.; Bergsträsser, *Sâmilî Dilleri Tarihi*, 48.

³¹ Bergsträsser, *Sâmilî Dilleri Tarihi*, 48.

³² Çağrıncı, *İslam Öncesi Araplarda Dil ve Edebiyat*, 65.

³³ Bergsträsser, *Sâmilî Dilleri Tarihi*, 50.

yazıtları bulunan Eski Ken`ânî dili. 7. Able (Eblaita) dili. Able, Halep'in 60 km güneyinde bir şehir olup buraya ait 1500'e yakın yazılı tablet bulunmuştur.³⁴

Kuzeybatı Sâmi dilleri grubundan ikinci önemli dil grubu da Ârâmîce'dir. Ârâmîler MÖ 1500'lü yıllarda Arap yarımadasından Suriye topraklarına göç etmişlerdir. Ârâmîler'in dili üç gruba ayrılır:

a) Eski Ârâmîce: 1. Eski Ârâmîce (MÖ 1000-900); 2. Klasik Ârâmîce; Asur, Bâbil ve İran imparatorluklarında MÖ VII-IV. yüzyılda kullanılan dildir; 3. Ahd-i Kadîm'den belirli cüzlerle mevcut olan Kitâb-ı Mukaddes Ârâmîcesini temsil eder.³⁵

Ârâmîce en eski dil eserleri yine kitabelerdir. Bu kitabelerin en eskileri, Hattilerin idaresi altında bulunan Şem`el denilen küçük bir memleketin payitahtı olan Zincirli'de bulunmuştur. Zincirli, Bağdat demiryolu güzergâhında ve Antakya ilinin kuzeyinde bulunan Karasu vadisindedir. Ayrıca VIII asra ait birinci ve ikinci Panamu hükümdarlarının kitabeleri ile Hama hükümdarı Zâkir'in kitabesini sayabiliriz. Şâm-ı Şerîf'in kuzeyinde bulunan Nerâb'ın mezar kitabeleri ve Medîne-i Münevvere'nin kuzeyinde hâkî Teymâ kitabeleri yukarıda bahsi geçen kitabelerden daha yenidir ve MÖ V. asra aittir. Bu son kitabede Arapçanın Ârâmîceye etkisi görülür.³⁶

b) Batı Ârâmîcesi: 1. Nebatî dili, Petra'da ikamet eden Arapların dilidir (MÖ I. – MS III. yy) ; 2. Tedmuriyye, Tedmur'da(Palmyra) ikamet eden Arapların dilidir; 3. Filistin Yahudi Ârâmîcesi; 4. Sâmirî Ârâmîcesi; 5. Filistin Hıristiyan Ârâmîcesi; 6. Yeni Ârâmî lehçesi.³⁷

Nebatî diline ait en eski kitabeler, başşehri Petra yani Vâdî Mûsa olan Nabat memleketine aittir. Tarihli en eski Nebatî kitabesi MÖ 40 senesine ait olup, kitabelerdeki isimlerin Arap olmasına nazaran Nebatîlerin Arap oldukları ve Aramcayı ancak yazı dili olarak kullandıkları çıkarılır. Büyük bir kısmı mezar taşları olan bu kitabelerin en

³⁴ Çağrıcı, *İslam Öncesi Araplarda Dil ve Edebiyat*, 66.

³⁵ Çağrıcı, 66.

³⁶ Bergsträsser, *Sâmi Dilleri Tarihi*, 66.

³⁷ Çağrıcı, *İslam Öncesi Araplarda Dil ve Edebiyat*, 66.

önemli ve büyükleri, Medîne-i münevvere'nin kuzeybatısında olan el-Hicr'de bulunan kitabelerdir. Tedmuriyye kitabeleri Şâm-ı Şerîf'in kuzeydoğusunda bulunan Tedmür(Palmyra) şehrine aittir. Tedmürlüler miladi tarihin başlarında tedrici olarak gücünü kazanmış, 260 senesinden sonra tüm Suriye'yi ele geçirmiştir. 273 senesinde Romalılar tarafından istila edilen Tedmür şehri harap olmuştur. En eski Tedmuriyye kitabeleri MÖ 9. seneye ait olup, bu kitabelerin çoğunluğunu mezar, vakıf ve tahsis kitabeleri oluşturmaktadır. Sînâca kitabeleri olarak adlandırılan, Tûr-i Sînâ civarında milattan itibaren IV. asra kadar ziyaret maksadıyla Sînâ dağına gidenler tarafından sanatkarane bir surette kayalara oyulmuş, gayet kısa, çoğunlukla bir selam yada bir ismi içeren kitabeler vardır. Zincirli ve Zâkir kitabelerinin yazıları eski Ken`ânca yazısıdır. Son dönem Eski Ârâmîce kitabelerinde Ârâmîceye mahsus bir yazı kullanılmıştır. İsrailoğullarının altıncı devresinden itibaren tedrici olarak İbraniceye dahil olan ve bugün de yazmak için kullanılan murabba` / kare yazı bu yazıdan doğmuştur.³⁸

c) Doğu Ârâmîcesi: MÖ IV. asırdan itibaren Bâbil'de gelişmiştir: 1. Süryânîce, 2. Bâbil Ârâmîcesi (Bâbil Telmudu'nda temsil edilen Bâbillilerin dili); 3. Mendaiye.³⁹

Süryânîce birçok kitabe mevcuttur. Tarihli en eski kitabe miladi 74 yılına aittir. Kitabe yazısı Nebatî dilinden inkişaf etmiştir. Süryânîce edebiyatı hem Ârâmîce hem de doğu Hristiyan edebiyatının en önemlisidir. Süryânîler, Süryânîceyi edebiyat lisanı olarak Hristiyanlığı kabul etmezden önce de kullanmışlardır. Fakat o eski zamana ait pek az eser kalmıştır.⁴⁰

Yahudi Ârâmîcesi kısmen Doğu Ârâmîcesi kısmen de Batı Ârâmîcesinden müteşekkildir. Doğu Ârâmîcesine ait en eski hacimli eseri "targum"lardır ki Ahd-i Atîk'in Ârâmîce tercümesi demektir. Targumlardan başka, biri Yerusalmî diğeri Bâbilî iki Talmud vardır. Birincisi Arz-ı Filistin'de ve Batı Ârâmîce lehçesinde, ikincisi Bâbil'de ve Doğu Ârâmîce lehçesinde kaleme alınmıştır. Bahsedilen hacimli eserlerin

³⁸ Bergsträsser, *Sâmî Dilleri Tarihi*, 67.

³⁹ Çağrıncı, *İslam Öncesi Araplarda Dil ve Edebiyat*, 66.

⁴⁰ Bergsträsser, *Sâmî Dilleri Tarihi*, 84.

dışında sayılı ufak tefek yazılar ile Yeni İbranice eserler yine Ârâmîce yazılmıştır. Bugün ise Yahudi Ârâmîce lehçesi hiçbir yerde konuşulmamaktadır.⁴¹

Mendaiye ya da Mandayca ise günümüzde Irak bölgesinde az da olsa konuşulmaktadır. Mandaylılar kendilerine mahsus bir dine sahip olduklarından Güney Irak bölgesi sakinlerinden ayrılırlar. Dinlerini putperestlik ve Hristiyanlık karışımı bir inanç oluşturmaktadır.⁴²

1.1.3 Güneybatı Sâmiîleri ve Dilleri

Bu Sâmiî dil grubu Arap dili olarak adlandırılır, Kuzey Arapçası ve Güney Arapçası olarak ikiye ayrılır. Arap dili, Sâmiî dilleri olarak bilinen bir dil ailesi üyesidir. Bu dil grubuna Ortadoğu bölgesinden birçok dil girmekte olup, bazıları artık günümüzde kullanılmamaktadır.⁴³ Arap dili, Antik Mısır, Kıpti dili, Kuşitik, Berberice, Çadik dillerini (Chadic-140 tan fazla dili içermekle birlikte, çoğunlukla Niger, Nijerya, Kamerun ve Çad'da konuşulmaktadır) de içine alan daha geniş Afro-asyatik kolun bir parçasıdır. Sâmiî dil grubunun diğer temel üyeleri de Doğu Sâmiî dillerinden Akkadça ve Ebla dili (ikisi de uzun zamandır ölü dillerdendir) ve Batı Sâmiî dillerinden Aramice, Ugaritik dili (1929'da Fransız arkeologları tarafından keşfedilen Ugaritik metinlerle tanınan ve nesli tükenmiş bir Amorite dilidir), Ken'anî dilleri (İbranice dâhil), eski ve modern Güney Arap Dili ve Etyopya Sâmiî dilleridir (örneğin Ge'ez, Tigre, Tigriyanca ve Amharca).⁴⁴

Sâmiî dilleri içerisindeki Güney Arapçası ise ancak kitabeler vasıtasıyla öğrenilebildi. Hindistan ticaret yolunun buradan geçmesi sebebiyle Arabistan'ın güneyinde yüksek bir medeniyet vardı. Güney Arapçasında sesli sistem yoktur. Başka bir deyişle vav ve yâ harfleri sessiz olarak kullanılmış olsa da sesli olarak kullanılmamıştır. Güney Arapçanın etkisi Şam dolaylarında Havrânda, Hicaz'da Medâin-i Sâlih civarlarında, el-Âli adlı bir yerde bulunan kitabelerde görülür. Habeşçe,

⁴¹ Bergsträsser, 80.

⁴² Bergsträsser, 81.

⁴³ Versteegh, *The Arabic Language*, 19.

⁴⁴ Janet C. E. Watson, *The Phonology and Morphology of Arabic*, *The Phonology of the World's Languages* (Oxford: Oxford Univ. Press, 2007), 1.

Güney Arapça ile sıkı bir yakınlığa sahiptir. Bu yakınlık, Arabistan'dan Habeşistan'a hicret eden Arapların etkisiyle gerçekleşmiştir.⁴⁵

Güney Arapça içerisince sayılan ve bugün konuşulan üç lehçe vardır ki bunlar: Mehrî, Şahâverî ve Sokotrî lehçeleridir. İlk ikisi Arabistan'ın güney sahillerinde, üçüncüsü Sokotra adasında konuşulur.⁴⁶

Kuzey Arapçası ile ilgili bulunan en eski kitabeler ise, Güney Arapçasına benzemekle birlikte tamamen çözülememiştir. Kuzey Arapçası ile yazılan kitabelerin en eskisi Şam-ı Şerîf'in kuzey doğusunda yer alan en-Namârâ'da keşfedilen İmrü'u'l-Kays b. 'Amr'ın mezar taşıdır ki miladî 328 yılına aittir. Bu kitabeden başka Câhiliyye dönemine ait, Nabat yazısından türemiş Kûfî yazı ile yazılmış kitabeler mevcuttur. Dolayısıyla Kuzey Arabistan bedevîlerinin İslam öncesi dönemde kültürlerinin olmadığına dair görüşlerin hiçbiri doğru değildir.⁴⁷

Günümüzde Arap dili, Doğu Asya'dan Kuzey Afrika'ya kadar uzana büyük bir coğrafyada yaklaşık yirmi ülkede resmi dil olarak konuşulup kullanılmaktadır. Bu ülkeler Fas, Cezayir, Moritanya, Tunus, Libya, Mısır, Sudan, Cibuti, Somali, Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman Sultanlığı, Yemen, Ürdün, Suriye, Irak, Lübnan ve Filistin'dir. Ayrıca İran'ın güney-batı sınırında ve Türkiye'nin güneyinde ve Çad'da Sahra Çölünün güney bölgelerinde, Orta Asya'nın bazı bölgelerinde, Doğu Afrika'nın Fransızca konuşulan bazı bölgelerinde, Avrupa ve Amerika kıtasında (özellikle Brezilya ve Arjantin) da Arap toplulukları arasında, Arap dili konuşulmaktadır. Bu yönüyle Arapça, Arap dünyasını ve diğer Müslüman toplumları birleştiren ortak bir değer olmuştur.

Arap dili, en geniş anlamda 1- Eski Arapça, 2- Klasik Arapça, 3- Orta Arapça, 4- Modern Arapça, 5- Mahalli Arapça Lehçeleri olarak tasnif edilmektedir.⁴⁸

⁴⁵ Galanti, Ceviz, ve Yıldız, "Türkiye ve Sâmi Dilleri", 103.

⁴⁶ Bergsträsser, *Sâmi Dilleri Tarihi*, 96.

⁴⁷ Galanti, Ceviz, ve Yıldız, "Türkiye ve Sâmi Dilleri", 103.

⁴⁸ Nihad M. Çetin, "Arap", içinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991), c.3 282.

Eski Arapça olarak tarif edilen dönem, İslamiyet öncesi dönem olup, bu dönemde yazılı vesika olarak ancak sayılı kitabeler bulunmuştur. İslam öncesi dönemde edebi bir dilin varlığı şu ana kadar tartışılmamıştır. Böyle bir dilin olmadığından söz edenler olmasına karşın bir o kadar da varlığını savunanlar vardır. İslam öncesi dönemin yazılı dile aktarılamamış olması en büyük kayıplardan olup, daha zengin bir lehçe bilgisinden bizleri mahrum etmiştir. Sibeveyh'in *el-Kitâb*'ı, Arapça gramerinin oluşmasında ilk ipuçları olarak çöl Araplarının kullandığı saf, duru Arapçayı işaret eder.⁴⁹

Klasik dönem ise İslamiyet'in zuhuruyla başlar, Abbasilerin hâkimiyetinin başladığı döneme kadar uzanır. Klasik Arapça bugün en eski metinlerde, Kur'an-ı Kerim'de ve hadiste gördüğümüz, daha sonraları da Arapçanın yayıldığı yerlerde din, şiir, edebiyat ve ilim dili olarak ana çatısı değişmeden devam eden, lehçeler üstü Arapçadır.⁵⁰ Abbasilerin yönetimi ele geçirmesi ile Orta Arapça dediğimiz dönem başlar. Her ne kadar onlar eski Arapçayı iyi konuşsalar da eski Arap kalıplarında yeni düşünceler ortaya koymuşlardır. Abbasiler, fasih Arapçanın yanında bir taraftan Acemlerin muhdes kullanımlarıyla beslenen, diğer yandan geleneksel lehçelerle zenginleşen bir halk dili inşa etmişlerdir. Orta Arapça, Modern dönemim başlangıcı olarak kabul edilen Napolyon'un Mısır'ı işgal ettiği döneme kadar devam eder. Modern Arapçanın başlangıcı, yabancı dilbilimciler ve müsteşrik araştırmacılar tarafından ısrarla Napolyon'un Mısır'ı işgal ettiği 1798 tarihi kabul edilmektedir.

⁴⁹ Yıldız, "Standart ve Yerel Arapçanın Tarihsel ve Filolojik Sınırları: Mısır Lehçesi Örneği", 27-28.

⁵⁰ Soner Gündüzöz, "Klasik ve Modern Arapçanın Tarihsel ve Filolojik Sınırları", *Nüsha*, 2003, 70.

1.2. Arap Lehçeleri

1.2.1. Eski Arap Lehçeleri

Eski dönemlere ait Arapça yazılı eser olmaması varsa da muhafaza edilememesi sebebiyle, eski Arap lehçeleri hakkında ne yazık ki tafsilatlı bilgiye sahip değiliz. Cahiliye dönemi öncesi Arap dili tarihine her yönüyle vakıf olmadığımız için gerekli kaynaklara ulaşamamaktadır. Ayrıca insanların ortak dil konusuna yoğunlaşması ve buna verdikleri önem, Arap lehçeleri konusundaki ihmali daha da arttırmıştır.⁵¹

Bu eski Arap lehçelerinin Arapların hepsini kapsayacak şekilde yaygın olduğunu söylemek mümkün değildir. Bilakis bu lehçeler, özellikle Arap kabile lehçeleri olup, fasih Arapçada meşhur olmamış hatta bazıları eleştirilmiş ve fasih kelimelerine dahil edilmemiştir.⁵²

Bu lehçelerin başlıcaları, ortak kabul görenleri şunlardır:

1.2.1.1 el-‘An‘ane (العننة)

Bu, kelimenin başındaki meftûh hemzenin (أ) ayn (ع) harfiyle yer değiştirmesidir. (أَنْكَ – عَنَّا) ve (أَسْلَم- عَسَلَم) örneklerinde olduğu gibi. Bazı dil bilimcileri, el-‘An‘ane’yi sadece meftûh hemzenin (أ) iken ayn harfine ibdâli olarak tanımlamışlardır. Örneğin (أَنْكَ) den bedel (أَشْهَدُ عَنَّا رَسُولَ اللَّهِ) ve عَنَّا den bedel “Fılan kişinin şöyle dediğini işittim.” سمعتُ عَنَّا فلانا قال كذا. Bu lehçeyi Temim, Kays ve Esed kabileleri konuşmaktadır. Günümüzde el-‘An‘ane lehçesinin izleri bazı Arap lehçelerinde hala görülmektedir. Suudi Arabistan’ın Tihâme şehrinde (آلة) yerine (عالة), (الإمام) yerine (العمام) şeklinde; Mısır’da Sa‘ûd lehçelerinde (اسأل و سؤال) yerine (اسعل و سعال) şeklinde; Kuzey Mağrip lehçesinde bulunduğu üzere örneğin (تخبأ) yerine (تخبع) şeklinde; eskiden Sicilya ehlinin, atın kırmızısının siyaha döndüğünü belirtmek için kullandığı (أصدأ) yerine (أصدع) ifadesi, demirin paslanmasını ifade eden (صدأ الحديد) den

⁵¹ Şâhîn, *Fi ‘İlmi’l-Luğatil-âm*, 227.

⁵² Mustafa Abdulhadi Abdussettar ve ‘Afifi Ramadan ‘Afifi Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, ed. Sedat Şensoy, 1. bs (Konya: Yediveren Kitap, 2018), 31.

alınmıştır. Arapça bu konuda tek kalmamış, Sâmi dil grubundaki kardeşlerinden Habeş dilinde de bu durum görülmüştür. Örneğin, (أربع) yerine (عرب) kelimesi kullanılmıştır.⁵³

1.2.1.2 el-Fehfeha (الفحفة)

Huzeyl kabilesine nispet edilir ve (ح) harfinin (ع) harfine tebdîli olarak tanımlanır. Örneğin şöyle denir: (اللحم الأحمر أحسن من اللحم الأبيض) yani (اللحم الأعمر أعسن من اللحم الأبيض) (اللحم الأبيض).

Abdullah b. Mes'ûd (r.a) kıraati de Kur'an-ı Kerim'de (حتى حين) yerine (حتى حين) şekliyle Huzeyl lehçesiyle okumuştur. Hatta Hz. Ömer (r.a) bundan kendisini nehyetmiş, insanların Kureyş lehçesiyle okumasını emretmiştir.⁵⁴

1.2.1.3 el-Vetm (الوتم)

Yemen lehçesine nispet edilir ki; (س) harfinin (ت) harfine tebdîli olarak tanımlanır. Örneğin; (النَّاسُ) yerine (النَّاتُ), (الأَكْيَاسُ) yerine (الأَكْيَاتُ) şeklinde söylenir.⁵⁵ Bazı âlimler bu lehçenin Hamîr bölgesindeki bir Yemen lehçesi olduğunu belirtmiştir. (فَلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) yerine (فَلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاتِ) şeklinde (س) harfini (ت) harfi ile değiştirmektedirler. Ebu Amr (öl. 159/776) ise bunun Kudâa kabilesine ait bir lehçe olduğunu zikretmiştir.⁵⁶

1.2.1.4 el-İstintâ' (الإستطاء)

Sâkin ayn (ع) harfi, (ط) önce geldiğinde nun (ن) karfine dönüştürülür. Bu Sa 'd b. 'Âmir, Huzeyl, Ezd ve Kays kabile lehçelerinde görülür. Bu lehçe ile Hasan, Talha ve ikisinden başka kişiler de okuma yapmıştır: (إِنَّا أَنْطَيْنَاكَ الْكُوْتْرَ) ayetini (إِنَّا أَنْطَيْنَاكَ الْكُوْتْرَ) şeklinde okumuşlardır. Yine Nebî (s.a.v) den gelen bir hadisteki duasında şöyle demiştir: (لَا مَانِعَ لِمَا أُعْطِيْتُ، وَلَا مُعْطِيٍّ لِمَا مَنَعْتِ) yani (لَا مَانِعَ لِمَا أَنْطَيْتِ، وَلَا مُنْطِيٍّ لِمَا مَنَعْتِ)⁵⁷

⁵³ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, 32.

⁵⁴ Şâhîn, *Fi 'İlmi'l-Luğatil-âm*, 228-29.

⁵⁵ Şâhîn, 229.

⁵⁶ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 33.

⁵⁷ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, 34.

1.2.1.5 el-Keşkeşe (الكشكشة)

Bu iki şekilde görülür: Birincisi: Müennes zâmir kef (ك) harfinin şin (ش) harfi ile değiştirilmesi şekliyledir. Örneğin; (رَأَيْتُكَ) yerine (رَأَيْتُش) ve (عَلَيْكَ) yerine (عَلَيْش) söylenir. Bazıları da A'râbî bir kadının cariyesine şu şekilde seslendiğini rivayet etmişler: “Geriyeye dön çünkü efendin seni çağırıyor.” (ارْجِعِي وَرَأْسِي فَإِنَّ مَوْلَانِش يُنَادِينِي) yani (إِرْجِعِي وَرَأْسِي فَإِنَّ مَوْلَانِش يُنَادِينِي).

İkinci şekilde ise; müennes zâmir kef (ك) harfinin sonuna şin (ش) harfinin ulanması ile gerçekleşir. (إِنَّكَ) yerine (إِنِّش), (رَأَيْتُكَ) yerine (رَأَيْتُش) ve (أَعْطَيْتُكَ) yerine (أَعْطَيْتُش) şeklinde söylenir. Bu şekilde kullanım birçok Arap kabilelerinde vardır: Rabîa, Mudar, Temîm kabilesinden birçok insan ve Bekr kabileleri bunlardan başlıcalarıdır.⁵⁸

1.2.1.6 el-Keskese (الكسكسة)

Bu da el-Keşkeşe lehçesindeki gibi, kef harfi üzerine durulduğunda müennes ile müzekkeri ayırmak maksadıyla, müennes zâmir kef (ك) harfinin sin (س) harfi ile değiştirilmesi şekliyle olur. Örneğin, (أَبُوكِ) yerine (أَبُوسِ) ve (أُمُّكَ) yerine (أُمُّسِ) şeklinde söylenir. Bazıları da müennes zâmir kef (ك) harfinin sonuna sin (س) harfini bitişterek söylerler. Örneğin; (أَعْطَيْتُكَ) yerine (أَعْطَيْتُكِس) ve (أَكْرَمْتُكَ) yerine (أَكْرَمْتُكِس). Bu lehçe bazı Arap kabilelerinde konuşulmuştur: Bekr, Esed, Rabîa, Mudar kabileleri bunlardandır. Bazıları Temîm ve Huzeyl kabilelerine nispet etmiştir.⁵⁹

1.2.1.7 eş-Şeşene (الششنة)

el-Keşkeşe ve el-Keskese lehçelerinde müennes zâmir kef (ك) harfinin sin (س) ya da şin (ش) harfi ile değiştirildiğini görmüştük. eş-Şeşene lehçesinde ise, müennes ya da müzekker fark etmeksizin kef (ك) harfi (ش) harfi ile değiştirilir. Örneğin; (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ) (لَبَّيْش اللَّهُمَّ لَبَّيْش) şeklinde söylenir. Bu lehçe Yemen ehli tarafından kullanılır ve Hadramavt ehlinde yaygındır. Bugün hala modern Yemen lehçelerinde kullanılmaya devam etmektedir.⁶⁰

⁵⁸ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, 36.

⁵⁹ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, 36.

⁶⁰ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, 37.

1.2.1.8 et-Tumtumâniyye (الطمطمانيية)

et-Tumtumâniyye: Lâm-ı târîfîn mim harfine dönüşmesidir. Bu lehçe Yemen'de bilinmektedir. Himyer ile şöhet bulmuştur. Bazıları Tay kabilesine de nispet etmiştir. Örneğin, (الصِّيَامُ، السَّفَرُ، الْبَيْرُ) yerine (امصيام، امسفر، امير) şeklinde söylenir. Peygamber (s.a.v) de bir hadisinde, Himyerililer'den bir grup insana hitap ederken şöyle söylemiştir: " لَيْسَ " " ليس مِنَ الْبَيْرِ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ " yani " من امير امصيام في امسفر " Bu lehçe günümüzde halen Yemenin bazı bölgelerinde kullanılmaktadır. Fakat kesreli hemze ile (ام) şeklinde söylenir. Mısır lehçesinde de bir kelime çok yaygın bir şekilde kullanılır. Dün manasındaki (الْبَارِحَة) kelimesi (إمبارح) şeklinde söylenir.⁶¹

1.2.1.9 et-Teltele (التلتهلة)

Bilindiği üzere fasih Arap dilinde muzâri harfleri olarak bilinen ve (انيت) sözünde toplanan harfler, sülâsî fiilde fethalı olarak okunur. Örneğin; (أَشْرَبُ، يَشْرَبُ، تَشْرَبُ، نَشْرَبُ) şeklinde okunur. Fiil rubai olursa, (نُحَسِّنُ، يُحَسِّنُ، أُحَسِّنُ) örneğinde olduğu gibi damme ile okunur. Bu fasih Arap dilinde, arabın cumhur ekserisinde bu şekilde meşhur olup kullanılırken, Kahtânîler'den Kudâa kabilesinin bir kolu olan Behrâ tarafından muzâri harfi kesralı olarak okunmaktadır. Bir önceki muzâri çekimini şu şekilde söylerler:

(أَشْرَبُ، يَشْرَبُ، تَشْرَبُ، نَشْرَبُ).

Bu lehçe, Behrâ dışında diğer Arap kabilelerinden, Temim, Esed, Kays tarafından da kullanılır. Hicaz ehli dışında birçok Arap kabilesinde de yaygındır. Bu lehçe ayrıca Mısır lehçesinde de meşhur olup, muzâri harfini kesralı okuyarak şu şekilde söylenir: (نَلْعَبُ، نَجْرِي، نَسَافِرُ، نَشْرَبُ، يَمْشِي).⁶²

1.2.1.10 el-'Ac'ace (العججة)

Kudâa (Benî Kudâa) kabilesinin kullandığı lehçedir. Kelimenin sonundaki (ي) harfi şeddeli (ج) harfine dönüştürülerek okunur. Örneğin

⁶¹ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, 37-38.

⁶² Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, 41.

(فُقَيْمِي ← فُقَيْمَج) , (مَرِي ← مَرَج) , (تَمِيمِي ← تَمِيمَج)⁶³

1.2.2. Modern Arap Lehçeleri

1.2.2.1. Modern Arap Lehçelerinin Doğuşu

Modern Arap lehçelerinin doğuşu konusunda ortaya konulan tezler ve tasnif hakkında ortak bir akla ulaşmak gerekmektedir. Bu bölümde modern Arap lehçelerinin doğuş sebepleri üzerinde durulmuş ve ana hatlarıyla lehçeler tanıtılmıştır.

Modern Arap lehçelerinin oluşum sebeplerinden birisi, ülkedeki sömürgecilik faaliyetlerine yardımcı olacak dil değişimi ya da tahrifatıdır. Bir ülkeye karşı düzenlenen sömürgecilik hareketi baştan sona incelendiğine umumiyetle görülen manzaranın şöyle olduğu tespit edilir: Sömürgecilik, askerî bir müdahale ile başlar, hegemonyasını bu şekilde kurar. Bu ilk adım aynı zamanda masraflı bir yöntemdir ve sömürgeci için uzun vadede fazla bir yarar sağlamamaktadır. Bu sebeple bununla yetinmez, sömürgele bu operasyonu kabul ettirmek ve bağılıklarını sağlamak için farklı stratejiler de geliştirir. Dil, bu stratejilerin en önemlilerinden biridir.⁶⁴

Arapçanın İslam toplumunun ortak dili ve mirası olması sebebiyle, yabancıların özellikle İslami ilimler üzerine araştırma yapan oryantalist / müsteşriklerin Arapçayı karalama kampanyaları her asırda devam etmektedir. Arapçanın Ârî, Hâmî ve Sâmî dillere ait birçok kelimenin fonetik başlangıçlarını belirlemede en güçlü ve ehliyetli dil olduğu; bu gerçekleri görmek isteyen kişinin Arapçayı öğrenmek ve onun sözlük deryasının derinliklerine dalmaktan başka çaresi olmadığı gibi hususlarda kesin deliller ortaya koyarlarken; yerli ve yabancı bazı araştırmacılar, Arapçayı kısırlıkla ve aydınlanma çağındaki medeniyet yarışında geri kalmakla suçlamakta ve onun artık

⁶³ Subhî es-Sâlih, *Dirâsât fi Fıkhı 'l-Luğa*, 3. bs (Beyrut: Dâru'l-‘ilm li'l-melâÿîn, 2009), 68.

⁶⁴ Tahirhan Aydın, “Sömürgecilik ve Dil: Batı Sömürgesinin Arap Diline Yaklaşımına Dil-Kimlik İlişkisi Penceresinden Bakış”, *Mukaddime*, sy 7 (01 Temmuz 2013): 50, <https://doi.org/10.19059/mukaddime.81722>.

tekrar dirilmeyecek bir surette öldüğünü ifade etmektedirler. Bu suçlama Arapçaya yöneltilen en büyük suçlamadır.⁶⁵

Yukarıda kısaca değinilmeye çalışılan konu, Arapça üzerinde kurgulanan menfi hareketlere karşı kısa bir giriş yapmaktır. Modern Arap lehçeleri adı ile farklı bir dil olgusu ya da klasik ve modern dönemleri birbirinden tamamen ayırmaya çalışma çabaları, batı menşeli olup özünde Kur'an-ı Kerim'in lisanına saldırı gayretidir. Bu nedenle Mısır modern dili olarak tarif edilen sürecin Napolyon'un Mısır'ı 1798 yılında işgali ile başlamasına Abdu'l-Mun'im Şemîs gibi araştırmacılar karşı çıksa da maalesef bu fikir bugün birçok ağız tarafından dillendirilen, kabul gören bir tez olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶⁶

Modern Arapçayı Napolyon'un Mısır'ı işgali ile başlatmak fikri de sömürgecilik izlerini taşımaktadır. Çünkü Mısır çok eski bir medeniyete ev sahipliği yapan, köklü tarihi ve arka planı olan bir dünyadır. Bir dile ait lehçenin oluşumu, tarihsel kültür zenginliğinin bir parçasıdır ki anlık değil uzun bir sürecin eseridir. Fransızlar bu tarihten itibaren üç yıl boyunca Mısır'da kalmışlardır. Modern Arapçanın bu tarih ile başladığının kabul edilmesindeki temel sebep, Napolyon'un bir dizi kültürel faaliyetlerde bulunmasıdır. Bunlardan başlıcalarını sayacak olursak: Arapça eserlerin basılması için matbaanın tesisi, okulların açılması, Fransızca gazete çıkarılması, tiyatro ve kütüphanelerin kurulması. Bu faaliyetler, diğer Arap ülkelerine de etki etmiş ve zamanla yayılmıştır. Fransız kültürünün etkisi her geçen gün edebiyatta, dilde görülmeye başlamış, yabancı kelimeler Arap diline girmiştir. Özelde Fransız, genelde batı kültürünün Mısır'da yerleşmesine en büyük katkıyı sağlayanlardan birisi de Kavalalı Mehmed Ali Paşa (ö. 1849) olmuştur.

Modern Arap dilinin oluşumunda gazeteler, şiirler, tiyatro ve sinema gibi kültürel faaliyetlerin çok büyük bir katkısı olmuştur. Mehmed Ali Paşa döneminde Bulak

⁶⁵ Suphi Salih, "Modern Dönemde Arap Dili "(Subhî es-Sâlih'in Dirâsât fi Fıkhi'l-Luğa adlı kitabının 'el-'Arabiyye fi'l-Aşri'l-Hadîs' başlıklı bölümünün çevirisidir.)", çev. Bünyamin Aydın, Ubuzer Sarp, ve Nida Sultan Çelikkaya, *İslami Araştırmalar Dergisi* 24 (2013): 130.

⁶⁶ Gündüzöz, "Klasik ve Modern Arapçanın Tarihsel ve Filolojik Sınırları", 70.

matbaası kurulmuş, yeni basılan kitaplar, daha kolay bir üslup ile halkın seviyesine inen bir dil kullanmıştır. Bu dönemde, Batı klasikleri ve bazı kitaplar Arapçaya tercüme edilerek basılmıştır. Molier'in bazı öyküleri, Lafonten'in masalları, Victor Hugo'nun Sefiller'i yerel dile çevrilmiştir.⁶⁷

Napolyon'un Mısır'ı işgaliyle başlayan yenileşme Tamsîr / Mısırlılılaşma (تمصير) olarak isimlendirilmiş, bunu savunanlar ('âmmiyye) ve reddedenler (fasih dil cephesi) arasında iki karşıt cephe oluşmuştur. Yerel dil hareketi edebiyat dünyasında tutmasa da tam manasıyla standart fasih dile de dönülmemiş, bu ikisinin arası bir dil olmuştur. Mısır'da ortaya çıkan bu modern öykü tarzı, diğer Arap ülkelerine yayılmıştır.⁶⁸

Müslüman dünyasının medeniyet ve fikir alanında atâlet gösterdiği bir dönemde, Avrupa'nın sanayi devrimi ile teknolojik ilerlemesine, Fransız İhtilali ile kişisel özgürlük sloganıyla yola çıktığı hareketlere, İslam coğrafyası hızlı bir yanıt verememiştir. Bunun sonucu olarak, teknoloji ve medeniyet transferi yapmak yolunu seçenler, batı medeniyetinin teknoloji ile birlikte kültürünü de transfer etmişlerdir. Bu kültür etkileşimi kendisini dilde de önemli bir şekilde göstermiştir. Bununla birlikte, uzun yıllardır Avrupa üniversitelerine öğrenci gönderimi programlarıyla eğitim almış kendi ülkesine ve kültürüne yabancı kişiler, ülkelerine döndüklerinde yabancı medeniyet pazarlaması yapmışlardır.

1.2.2.2. Modern Arap Lehçelerinin Tasnifi

Modern Arap lehçeleri, canlı, dinamik; dilin bir gerçeğidir. Bunu göz ardı etmek mümkün değildir. Dil araştırmalarıyla ilgili, Arapçaya katkı sağlayacak önemli konulardan biridir. Arap dilinin tarihi gelişiminde ışık tutacak zengin bir kaynak, fasih dilin oluşumunu anlamada önemli unsurlardan biridir.

Modern Arap lehçeleri üzerindeki ilk çalışmalar şarkiyatçılar eliyle başlamıştır. Çalışmalar klasik araştırma yöntemleri kullanılarak yapılmış ve çoğunluğu geniş kapsamlı olmayan mütevazı bilgiler içermektedir. Buna mukabil, daha sonra

⁶⁷ Şevkî Dayf, *el-Edebu'l-'Arabî el-Mu'âşır fî Mısır*, 10. bs (Kahire: Dâr'ul-Ma'ârif, 1992), 31-45.

⁶⁸ Dayf, 201.

üniversitelerinde açtıkları Arap dili ve şarkiyat bölümlerinde, uzun yıllardır Arap dili ve lehçeleri ile ilgili çalışmalar yapmaktadırlar.⁶⁹

Farklı eserlerde dağınık bilgilere rastlanmasına ve eski Arap dilbilimcilerinin Arap dili alanında çok değerli çalışmalar yapıp eserler vermesine karşılık, Arap lehçeleri konusunda derinlemesine bir çalışma ortaya koyulmamıştır. Kitaplarında lehçeler arasındaki farklılıklarına kısaca değinmişler bunların çoğunluğu da fonetik (صوتي) konusu oluşturmuştur. Günümüz araştırmacıları ise, konunun önemini anlayarak, bu alanda önemli çalışmalar yapmışlardır. Bu alanda en önemli rolü üniversiteler üstlenmiş, eski ve yeni Arap lehçeleri üzerine kitaplar te'lif etmişlerdir. Birçok Arap ülkelerinde, Kahire'den Şam'a ve Bağdat'a kadar, bu alandaki çalışmalarını desteklemek için Arap dili enstitüleri kurulmuş hatta Kahire'de lehçeler üzerine araştırmalar için özel bir araştırma komitesi oluşturulmuştur. Bu çalışmalar, fasih Arapçanın tabiatının anlaşılması ve ortak özelliklerinin bilinmesi noktasında lehçeleri kullanan Arap ümmetinin çocukları ve Arapça konuşan diğer uluslar arasındaki anlayışın daha da derinleştirilmesine fayda sağlayacaktır. Ayrıca araştırmacılar şuna da inanmaktadırlar ki; modern Arap lehçeleri ve fasih dil üzerine yapılan çalışmalar aradaki mesafenin yaklaşmasına ve gediğin daralmasına katkıda bulunacaktır.⁷⁰

Bazı günümüz dilbilimi araştırmacıları, modern Arap lehçelerini beş gruba ayırmıştır:

- a) Hicaz lehçeleri grubu (Hicaz, Necd ve Yemen lehçeleri)
- b) Suriye lehçeleri grubu (Suriye, Lübnan, Filistin ve Doğu Ürdün)
- c) Irak lehçeleri grubu (Mezopotamya lehçeleri)
- d) Mısır lehçeleri grubu (Mısır'daki tüm lehçeler ve Sudan lehçeleri)
- e) Mağrip lehçeleri grubu (Kuzey Afrika'daki tüm Arap lehçeleri)⁷¹

⁶⁹ Abdelali Ahmamo, "el-Lehecâtu'l-'Arabiyye fi'l- fikri'l-istişrakî", *Dirâsât'un-Şarkıyye*, sy 15 (Yaz) (2018): 168.

⁷⁰ Şefî'iddîn, "el-Lehecâtu'l-'Arabiyye ve 'Alâkatuhâ Bi'l-Luğati'l-'Arabiyyeti'l-Fuşhâ", 76-77.

⁷¹ Versteegh, *The Arabic Language*, 145; Bergsträsser, *Sâmî Dilleri Tarihi*, 112.

1.2.2.2.1. Hicaz Lehçeleri Grubu (Hicaz, Necd ve Yemen lehçeleri)

Hız. Peygamber (s.a.v) ve sahâbîlerinin yaşadığı şehirleri bünyesinde barındırması sebebiyle dinî ilimlerde Hicaz'ın öne çıktığı ve bir ekol oluşturduğu görülmektedir. Özellikle ilk üç asırda Haremeyn bütün İslâm dünyasının en önemli ilmî merkezi konumundaydı. Arapçanın lehçeleri içerisinde Kur'an Arapçası ile bütünleşerek vahyin ve İslâm dininin lisanı haline gelen Hicaz lehçesi en hızlı gelişen lehçelerden biri olmuştur.⁷²

Şiir lisanının merkezi, Necd idi. Necd lisanından biraz farklı olan Hicaz lisanı Kur'an-ı Kerîm'de görülür. Bununla beraber Kur'an-ı Kerîm, birçok farklı Arapça lehçenin izlerini taşır.⁷³

1.2.2.2.2. Suriye Lehçeleri Grubu (Suriye, Lübnan, Filistin ve Doğu Ürdün)

Doğu Akdeniz lehçeleri, Suriye-Lübnan lehçeleri, Suriye-Filistin lehçeleri şeklinde de isimlendirilmektedir. Bu gruptaki lehçeler, Suriye, Lübnan, Filistin ve Doğu Ürdün'de konuşulmaktadır. Bu grubu üç ana başlıkta toplayabiliriz:

- 1) Lübnan ve merkez Suriye lehçeleri ki Lübnan ve Suriye merkez lehçeleri ile birlikte dürzü lehçesi, Kıbrıs Mârunî Arapçasını içermektedir.
- 2) Kuzey Suriye Lehçeleri, örneğin Halep lehçesi
- 3) Filistin / Ürdün lehçeleri ki Filistin şehir ve merkez Filistin köy lehçeleri ve güney Filistin / Ürdün lehçeleri (Havran lehçelerini de içermektedir)⁷⁴

1.2.2.2.3. Irak Lehçeleri Grubu (Mezopotamya Lehçeleri)

Irak, birçok farklı toplulukları barındırdığı için, orada konuşulan dil de çeşitlilik göstermektedir. Arap dilinin yanında Kürtçe, Türkmençe (Türkçe), Süryanice başlıca olmak üzere diğer küçük gruplar da Irak lehçeleri arasında sayılabilir. Ayrıca Irak'ta halen, Sâmi dil ailesinin bir üyesi olan Mandayca, çok az sayıda insan tarafından

⁷² Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Hicaz", içinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998), 435.

⁷³ Bergsträsser, *Sâmi Dilleri Tarihi*, 108.

⁷⁴ Versteegh, *The Arabic Language*, 153.

konusulmaktadır. Dinleri putperest bir din ile Hristiyanlığın karışmasından müteşekkil olan Mandaylıların dini kitapları, katıksız bir Ârâmîce ile yazılmıştır.⁷⁵

Irak lehçesini, üç ana gruba ayıracak olursak bunlar: Güney, kuzey ve orta Irak lehçeleridir. Bunların hepsinde bedevi, yerleşik ve köy kırsalı lehçeleri izi görülür. Tabii ki bunları birbirinden kesin çizgilerle ayırmak çok güçtür.⁷⁶ Irak lehçelerinden Musul ve Bağdat lehçeleri ile köylüler ve bedevilere ait lehçeleri de bu grupta sayabiliriz.⁷⁷

Irak lehçesi benzerlik yönüyle Temim lehçesiyle ortak özellikler taşır. Son yüzyılda ise, Türkçe, Farsça ve İngilizce'den oldukça etkilenmiştir. Uzun bir müddet Osmanlı hâkimiyetinde, birinci dünya harbinden sonra ise İngiliz hâkimiyetinde kalmıştır. Ayrıca sınırlarını çevreleyen İran ile karşılıklı tarihi ve kültürel münasebetleri dolayısıyla, iki taraflı dil alışverişi olmuştur. Bu nedenle bu üç dilin (Türkçe, Farsça, İngilizce), Irak Arap lehçesi üzerinde önemli tesirleri görülür.

1.2.2.2.4. Mısır Lehçeleri Grubu (Mısır'daki Tüm Lehçeler ve Sudan Lehçeleri)

Mısır lehçesi, eski lehçelerden, fasih Arap dilinden bir daldır. Tarihi İslam fethinden önce çok eskilere, Sîna, Nil deltası, Mısır platosu, Kahire ve İskenderiye gibi yerleşik şehirlerde başlar. Modern Mısır lehçesi, Mısır yapımı film ve diziler, tiyatrolar, şarkılar, haberler, dergiler, karikatürler, son zamanlardaki modern Mısır lehçesiyle yazılan hikâye ve romanlar vasıtasıyla, birçok Arap ülkesinde yaygın ve en anlaşılır lehçelerden biri haline gelmiştir. Modern Mısır lehçesi, yaklaşık doksan milyon Mısırlının ana dili olup, kendine has Arap dili kaidelerine, cümle tertibine ve sarf ilmine sahiptir. Kelimelerinin çoğunluğunu Arap dilinden ve bazılarını da diğer dillerden – örneğin Kıptice, Türkçe, İngilizce, Fransızca- alan fakat yazılış, telaffuz ve şekil yönüyle

⁷⁵ Bergsträsser, *Sâmî Dilleri Tarihi*, 81.

⁷⁶ Şâkir 'Âmirî ve 'Alî Dayğimî, "en-Nimtu'l-Cenûbî fi'l-Lehecât'ul-'Irâkiyye: Târih ve Tetavvur", *IAALL* 3, sy 8 (2007): 47-48.

⁷⁷ Bergsträsser, *Sâmî Dilleri Tarihi*, 112.

değişikliğe uğratılıp, Mısır dili ve konuşmasına uyarlanarak Mısırlılaştırılan (تمصير) bir lehçedir.⁷⁸

1.2.2.2.5. Mağrip Lehçeleri Grubu (Kuzey Afrika'daki Tüm Arap Lehçeleri)

Bu grubun ana iskeletini, Fas, Cezayir, Tunus, Libya ve Moritanya lehçeleri oluşturur. Bunlar içerisinde en arı Arapça, Moritanya lehçesidir. Fasih Arapçaya en yakın olan ve Arapça harf mahreçlerini muhafaza eden lehçedir. Hassaniyye lehçesi olarak da isimlendirilir. Kuzey Afrika halklarının etnik kökenlerinin Berberi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, konuşulan Arap lehçesinin bu dilden oldukça etkilendiği söylenebilir.⁷⁹

⁷⁸ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 65.

⁷⁹ Versteegh, *The Arabic Language*, 164.

2. BÖLÜM

MISIR LEHÇESİ

2.1. Mısır Dilinin Oluşumunun Tarihi Süreci

2.1.1. İslam Fethinden Önce Mısır Dili

Mısır dili, diğer diller ile bir dizi mücadeleler sonucu bir çok merhaleden geçerek günümüzdeki halini almıştır. Bu değişim halkın bir seçimi olmaktan öte, daha çok diğer devletlerin bölgeye hâkim olmaları sonucudur. Yunan, Roma, Pers işgali sebebiyle, Mısır bölgesinin asli sakinlerinden Kıptîlerin dili de bir çok merhaleden geçerek değişikliklere uğramıştır. Mısır’da Arap dili tarihi, kaydedilmeyi hakeden ve ders olarak üzerinde durulması gereken muhteşem kıssalardan birisidir. Şu ana kadar üzerinde yeterli çalışmaların yapılmadığı, yalan yanlış birçok şayanın bulunduğu bir alandır. Mısır’da Arap dili tarihi ana hatlarıyla İslam fethi (h.20 – m.640) ile başlar ve uzun bir müddet- ki üç asır sürmüştür -yerleşik Kıptî diline galebe çaldığı döneme kadar devam eder.⁸⁰

Mısır dilinin değişim aşamalarını ele alacak olursak; Dr. Murat Kâmil bu aşamaları beş başlıkta toplanabilir:

1- Eski Mısır dili: Antik Mısır’ın birinci ve ikinci hanedanları döneminin dili olup, yaklaşık MÖ 3400 senesi ile MÖ 2400 yılları arasını kapsar.

2- Orta Mısır dili: Bu dönemin dili edebiyat dili olup, dokuzuncu hanedan döneminden on ikinci hanedan dönemine kadar, MÖ 2400 ile MÖ 1350 yılları arasını kapsayan ve bu çağın yaklaşık üçte birinde kullanılan ulusal dildir.

3- Modern Mısır dili: On sekizinci hanedan ile yirmi dördüncü hanedan arasındaki dönemi yani MÖ 71 senesi ile 1580 yılları arasını kapsayan ulusal dil dönemidir.

⁸⁰ Ahmet Muhtar Ömer, *Târîhul-Luğati'l-‘Arabiyye fî Mısır*, 1. bs (Kahire: El-Heyeti-l Mısriyye el-Âmmeli-telif ve’l naşr, 1970), 7.

4- Demotik yazılar: Bunlar kitap ve vesikalarda kullanılan dil olup, MÖ 7 ile 700 senesi arasını kapsayan dönemdir.

5- Kıpti dili: Bu eski Mısır dili olup, gelişme evreleri gösterip son halini aldığı Mısırlıların dilidir.⁸¹

Eski Mısır dili yazı ve konuşma alanında Makedonyalı İskender'e kadar bir çok merhale geçirmiş, Yunanca ülkenin resmi dili olmuş, uzun bir zaman sonra çoğu Mısırlı bu dili öğrenmiş hatta kitap ve vesikalarda kullanmışlardır. Bunun yanında dini kitaplarını kendi dillerinde yazmaya devam etmişlerdir.

Mısır bölgesinde resmi dil olarak Yunancanın zuhur etmesiyle beraber, halk kendi dini kitap yazı dili olan Demotik* dile sınıksıkı sarılmıştır. Yunan alfabesini kullanarak tedvin hareketine başladılar. Bundan önce, mevcut harflerle askeri binalar, evler, sütunlar, taşlar, kabirler, sandukalar, taş ya da ahşap kapılar ve kaplar gibi eski eserlerin üzerine yazıyorlardı. Mısır'da özellikle yukarı Saîd'de bulunan birçok eski eserde göze çarpan kuş resimleri, yırtıcı ve sürüngen hayvan resimleri, insan ve bedenin azalarından bir kısmının resimleri ve diğer başka resimler, Hiyeroglif yazı olarak isimlendirilen Fir'avn dilinin okunmasına yardımcı oldu.⁸²

İskender'in Mısır'ı MÖ 300 yılında işgal etmesiyle, ülkede Yunan dili etkisini göstermiş ve resmi dil olarak uzun yıllar kullanılmıştır. Bu dönem Romalıların Mısır'ı MÖ 30 yılında ele geçirmesine kadar devam etmiş, Amr b. el-Âs'ın MS 900 senesinde Mısır'ı fethetmesiyle son bulmuştur. Bu müddet zarfında Mısırlılar Yunan alfabesini kullanmışlardır. Bu sebeple günümüz Mısır dilinde hala bazı kelimeler Yunancadan kalmıştır. Kısaca söylemek gerekirse resmi dil olarak Yunan dili kullanılsa da halk kendi dilini yani Kıptîceyi konuşma dilinden edebiyat diline yükselterek kullanmaya devam etmiştir. Kullandıkları Yunan alfabesinde karşılıkları olmayan Demotik yazıya yedi harf

⁸¹ 'Afiyah Süleyman Ahmed, *el-Lehce el-Mısrıyye Beynet-Turâs Vel-Mu'âsıra* (Kahire: al-Hay'ah al-Mısrıyah al-Âmmah lil-Kitâb, 2016), 9-10.

⁸² Ahmed, 11.

* Demotik, Mısır dilinin gelişim evrelerinden birini yansıtan, milattan önce 7. yüzyılda Mısır'da konuşulan bir dildir.

daha ekleyerek dillerini bu alfabeyle yazmışlardır. İlave ettikleri harfler: [شاي(ش)، فاي(ف)، خاي(خ)، هوري(ه)، جنجا(ج)، تشيما(تش)، تي(ت)].⁸³

Müslüman Arapların Mısır'ı fethinden önce ülkede Arapça konuşulup konuşulmadığı hakkındaki suale Ahmet Muhtâr şöyle cevap vermiştir: “İslam'dan önce Mısır'da Arapça, Arap toplulukları arasında ve Arap tüccarlar vasıtasıyla konuşulmakta idi. İki dil arasında karşılıklı etkileşim meydana gelse de iki dil de aslını korumuştur. Müslüman tüccarlar Mısır ve Arap yarımadası arasında kara ve deniz yolu ticaret hattını kullanmış, hatta bazı Arap kabileleri Mısır ülkesine yerleşmişlerdir. Tabi ki doğal olarak ticaret vasıtasıyla ve Arapların bölgeye göçü ile iki dilin etkileşimi kaçınılmaz olmuştur. Fakat en önemli gelişme Müslüman Arapların Amr b. el-Âs (r.a) komutasında Mısır'ı fethiyle başlamıştır. Fetihden önce ayrıca bahsetmemiz gereken, Süryâni dilinin edebi dile etkisi olacaktır. Çünkü birçok Süryâni alim Mısır'a göç etmiş, kitaplarını ve eğitimlerini Mısır'a taşımışlar, Süryani manastırlarında özellikle Natrun Vadisi'nde kendi dillerinde eğitim vermekle birlikte, 6. ve 7. asırda tıp eğitimi Süryânice okutulmuştur.⁸⁴

2.1.2. İslam Fethinden Sonra Mısır Dili

Mısır'ın fethi hicretin 20. senesinde Amr b. el-Âs eliyle gerçekleşmiştir. Bu fetih ve galibiyet ile Arap dili ve Mısır'daki diller arasında yeni çatışma alanları doğmuştur. Halife Hz. Ömer (r.a), Arap dilinin korunması ve bedevi kabileler arasında konuşulacak ortak dil konusunda çok çaba göstermiştir. Bunu gerçekleştirmek için Basra, Kûfe, Fustat gibi büyük şehirler inşa ettirmiş, buraya askeri birliklerle birlikte yakın civardaki kabileleri yerleştirmiştir. Fakat bu ihtiyata rağmen, bir bölgede yaşayan farklı ulusların dilleri arasında çekişme kaçınılmaz olmuştur. Zamanla fetih ile Mısır'a yerleşen halk ile Mısır halkı karışmaya başlamış, Müslüman olan Mısırlılar Arapça öğrenmiş, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber' in (s.a.v) hadislerini okumaya başlamışlardır. Bundan sonra Abdumelik b. Mervan (ö. 86/705) döneminde divanların Arapça yazılması hareketi, muhasebecilik alanında ve resmi dairelerde Arapçanın kullanılması, Arapçanın

⁸³ Ahmed, 12.

⁸⁴ Ahmed, 13-15.

yaygınlaşmasını sağlamıştır. Araplar hiçbir din ve ırk ayrımı gözetmeksizin Mısır halkına hizmet kapısını açmış fakat bu hizmeti yaparken Arapçayı kullanmıştır. Bununla birlikte fetihten sonra Mısır'a birçok Arap kabilesi yerleştirilmiş, bu kabileler Arapçanın yaygınlaşmasında önemli rol oynamışlardır. Bu Arap kabileleri Mısır'da ziraat, zanaat ve ticaret alanında boy göstermiş, ayrıca evlilik yoluyla Mısır halkı içerine karışmıştır.⁸⁵

Kıpti dilinin Arapçaya dönüşmesi uzun bir zaman almış, en nihayetinde Arapça Yunan ve Kıpti diline galebe çalmıştır. Arap dili üç şekilde kendini gösterdi: İlki fasih Arapça, ikincisi günlük konuşma dili, üçüncüsü ise fasih Arapçaya yetişmeyen kolay bir dil ile günlük konuşmayı da andırmayan bir tarz arasındadır.⁸⁶

Fâtımîler dönemine baktığımızda ise, çok zengin kültürel faaliyetleri, medeniyetin uyanışını, Arapçanın ilerlemesine karşılık Mısır'daki diğer dillerin çöküşünü görebiliriz. Fakat bu dönemde yaygın kullanılan dil, fasih Arapça olmayıp günlük konuşulan Arapça olmuştur.⁸⁷

2.1.3. Modern Dönem Mısır Dili

Arap dili, Mısır'dan Nil boyunca güneye, Sudan ve Çad içlerine kadar yayıldı. Bu dili Mısır içerisinde aşağıda sayacağımız başlıca lehçe grupları şeklinde görmekteyiz:

- Delta lehçeleri: Bunlar doğu lehçeleri ve batı Delta lehçeleri olarak ayrılır.
- Kahire lehçesi.
- Orta Mısır lehçeleri (Giza'dan Asyut'a kadar)
- Yukarı Mısır lehçeleri (Asyut'tan güneye kadar)

Bugüne kadar Kahire lehçesi üzerine ciddi çalışmalar yapılsa da bazı konular hala açık değildir. Woidich'e* göre, bugünün Kahire lehçesi, 19. Yüzyılın ikinci

⁸⁵ Ahmed, 17-18.

⁸⁶ Ahmed, 19.

⁸⁷ Ahmed, 20.

yarısında biçimlenen karışık bir lehçe olarak kabul edilmelidir. Çünkü bu dönemde köylerden merkeze büyük miktarlarda göç meydana gelmiştir.⁸⁸

Medyanın büyük etkisiyle Kahire lehçesi ülkenin her yerine yayılmıştır. Bu üstünlük sadece son zamanlara ait olmayıp, Kahire lehçesinin tarihi etkisini antik çağda bile, Kahire'den Nil'in doğu kolları boyunca, merkez Deltadaki eski Dimyat limanına kadar uzandığını söyleyebiliriz.⁸⁹

2.2. Mısır Lehçesine Ait Özellikler ve Kaideler

Kaynaklarda Arap lehçelerindeki ihtilaf yönlerine detaylı şekilde yer verilmiştir. İbn Fâris (ö. 395/1004) bu noktaları genel hatlarıyla şu şekilde sıralamıştır:

1. Harekelerde değişiklik. Mesela (نستعين) kelimesinin başındaki “nun” harfi Kureyş ve Esed lehçelerinde fetha, diğerlerinde ise kesra ile okunur.

2. Hareke ve sükûnda değişiklik. Mesela (وهو) kelimesi ha'nın hem harekesi hem de sükûnu ile okunur.

3. Harflerin *ibdâl* edilmesinde değişiklik. (أولئك \ أولئك) örneğinde olduğu gibi.

4. Hemzenin okunması – okunmaması. Temîm lehçesinde hemze okunur, Kureyş lehçesinde okunmaz. (مستهزون \ مستهزؤون) örneğinde olduğu gibi.

5. Harfin bazı lehçelerde okunup bazılarında okunmaması. (استحييت \ استحييت) örneğinde olduğu gibi.

6. Okunuş farklılıkları. (رمى ، رمي) gibi kelimeler Kureyş lehçesinde *tefhîm* ile (dolgun, kalın sesle) ve *yâ* harfi *elif* şeklinde; Temîm, Esed ve Kays kabilelerinin lehçelerinde ise imâle ile (sesi kesreye kaydırmak), *yâ*'dan önceki harfi de kesreye meylettirmek suretiyle okunur.

7. Takdim ve tehirde ihtilaf. (صاعقة \ صاعقة) gibi.

*Manfred Woidich: 1943 yılında Çek Cumhuriyeti'nde doğdu. Sami dilleri, doğu dilleri, Türkoloji üzerine araştırmalar yaptı. 1969 yılında Münih'te Mısır Arapçası üzerine doktarasını tamamladı.

⁸⁸ Versteegh, *The Arabic Language*, 159-60.

⁸⁹ Versteegh, 161.

8. Sahih harfte ve sahih harfin illetliye çevrilmesinde farklılık. (أَمَا زَيْدٌ \ أَيَّمَا زَيْدٍ) örneğinde olduğu gibi.

9. Sâkin geçişteki harekelemede farklılık. Bir kelime müteakip kelimeye bağlanırken bazılarında ilk kelimenin son sesi zamme ile bazılarında kesre ile okunur. (اِسْتَرَوْا الضَّلَالَةَ \ اِسْتَرَوِ الضَّلَالَةَ) örneğindeki gibi.

10. Müzekkerlik – müenneslik anlayışında ihtilaf.

(هَذِهِ الْبَقْرُ ، هَذِهِ النَّخْلُ \ هَذَا الْبَقْرُ ، هَذَا النَّخْلُ) örneğindeki gibi.

11. İdgamda farklılık. (مُهْتَدُونَ \ مُهْتَدُونَ) gibi.

12. İ'râbda farklılık. (مَا زَيْدٌ قَائِمًا \ مَا زَيْدٌ قَائِمٌ ، إِنَّ هَدَيْنَ \ إِنَّ هَدَانَ) örneklerindeki gibi.

13. Müenneslik hâ'sında durma üzerinde ihtilaf. (هَذِهِ أُمَّةٌ \ هَذِهِ أُمَّتٌ) gibi.

14. Ziyadede farklılık. (أَنْظُرُ \ أَنْظُرُ) gibi.

15. Tezatta farklılık. Mesela Himyerî ayakta durana (ثَبُّ يَعْنِي أَقْعَدُ) otur der; hâlbuki (ثَبُّ بِمَعْنَى أَقْفَزُ) sıçra anlamındadır.

16. Kelimenin harekesinde ihtilaf (الزُّجَاجُ \ الزُّجَاجُ \ الزُّجَاجُ) gibi.

17. Cemilerde ihtilaf. (أَسْرِي \ أَسَارِي) gibi.

18. Tahkîk, harfin harekesini hakkıyla verme ve ihtilâs ta harfin harekesini eksik telaffuz ihtilaf (يَأْمُرُكُمْ \ يَأْمُرُكُمْ ، أَوْ عُنِي لَهُ \ عُنِي لَهُ)⁹⁰ örneğindeki gibi.

Çalışmanın sonraki bölümünde, Mısır lehçesinde meydana gelen değişiklikler, kendine özgü farklılıkları ele alınmıştır.

2.2.1. Mısır Lehçesinde Seslerin Tarihi Değişimi

Seslerin tarihi değişimini aşağıdaki örneklerle sunulacaktır:

2.2.1.1. Dâd (الضاد) Harfinin Za'ya (الظاء) ya da Dal (الدال) Harfine İbdâli

Dâd ve dal harfleri birbirlerine benzemeleri sebebiyle, dal harfi dâd harfi yerine kullanılmaktadır. Örneğin (لَا يَخْضَعُ) yerine (لَا يَخْدَعُ) şeklinde söylenmiştir.

⁹⁰ Çağırıcı, *İslam Öncesi Araçlarda Dil ve Edebiyat*, 88-89.

Za (الطاء) harfine gelince dâd (الضاد) harfine benzerliği sebebiyle birbirine karıştırılmış ve birbirleri yerine ibdâl edilmiştir. Örneğin; (بَلْ يَكُونُ فِي كُلِّ شَيْءٍ خَاطِعِينَ...) Burada خَاضِعِينَ yerine خَاطِعِينَ ifadesi kullanılmış, dâd harfi yerine za harfi ibdâl olunmuştur. Bir diğer örnekte ise; (وَقَدْ يَفْسِدُ فِي الْحَالِ الْخَاطِرُ...) cümlesinde الحَاضِرِ yerine الخَاطِرِ şeklinde ibdâl olmuştur. İbrahim Enîs bu konuyla ilgili olarak, Kıptî dilinde dâd (الضاد) harfinin olmaması sebebiyle, harfi za (الطاء) ya da dal(الدال) harfine ibdâl etmişler şeklinde yorumlamıştır.⁹¹

Türkçe anlamı	Fasîh Arapça	Mısır Arapçası
Boyun eğmek	خضع	خدع
Şimdi, şu anda	الحاضر	الحاضر
Dalalet	الضلالة	الظلاله
Bozan, yıkan	النافض	النافظ
Tutanak, zabıt	المخضّر	المحظر
Organlar	أعضاء	أعطاء
Görünmek	ظهر	ضهر
Zulmetmek	ظلم	ضلم
Olmak, dönüşmek	ظل	ضل

2.2.1.2. Ta (الطاء) Harfinin Dal (الدال) Harfine İbdâli

Burada, ta (الطاء) harfi dal(الدال) harfine ibdâl olur.

Örneğin, الهراطقة (ومن قيل المعمورية من الهراطقة) olması gerekirken الهراطقة şeklinde yazılmıştır. الهراطقة kelimesi bid'atçı manasında olup, aslı Yunancadan Heretic'ten türemiş, Arapçaya tercüme edilirken (الطاء) olarak tercüme edilmiş, Mısır diline de (الدال) olarak geçmiştir.⁹²

⁹¹ Ahmed, *el-Lehce el-Mısrıyye Beynet-Turâs Vel-Mu'âşıra*, 40-42.

⁹² Ahmed, 43.

2.2.1.3. Sîn (السين) Harfinin Sâd (الصاد) Harfine, Sâd(الصاد) Harfinin Sîn Harfine İbdâli

Sîn ve sâd harfleri ağızdaki diş seslerinden olup, birbirlerine ses olarak benzer ve kullanılırken birbirlerinin yerine kullanılır. Örneğin; Ebu Sâlih'in tarihinde şu şekilde yazmaktadır: (العسل الطري) yani (ويقربون لهم العسل الطري وفريك السيل). Bu da sâd harfinin sîn harfi ile karıştırıldığına delildir. Aynı şekilde İbn Meyser kitabı “Ahbâru Mısır”da şu şekilde yazmıştır: (الأسطبل) (وَنَهَبَ دُورَهُ وَاسْطَبَلَاتَهُ) Burada (الْأُسْطَبَلُ) kelimesini (الْأُسْطَبَلُ) şeklinde sîn harfi ile yazmıştır. Bu kelime el-Misbahu'l-Münir sözlüğünde sâd harfi ile yazılı olup manası; hayvan barınağı / ahırır. Gariptir ki aynı eserde başka bir yerde sîn harfi yerine sâd harfi ile yazmıştır: Ahırlarındaki atlarından... (وَمِنَ الْخَيْلِ الَّتِي فِي إِسْطَبَلَاتِهِ).⁹³

Bu şekilde sîn harfi yerine sâd, sâd harfi yerine sîn harfinin kullanılması birçok örnekte görülmektedir:

Türkçe Anlamı	Fasîh Arapça	Mısır Arapçası
Ahır	الْأُسْطَبَلُ	الأسطبل
Kıbrıs	قَبْرُص	قبرس
Siddîk	الصَّدِيقُ	السديق
Paskalya yortusu	الفِصْحُ	الفِصْحُ
Samuel	صَمُوئِيلُ	سَمُوئِيلُ
Alışveriş, el sıkışma	الصَّفْقُ	السفق
Şahin	الصَّقْرُ	السقّر
Sıcak	السُّخْنُ	الصُخْنُ
Göğüs kemiği	القَصُّ	القس

2.2.1.4. Sîn (السين) Harfinin Peltek Şe (ثاء) Harfine İbdâli

Sîn (السين) harfinin peltek şe (ثاء) harfine ibdâline, patriklerin tarihi kitabından şu örneği verebiliriz: Daha önceleri işitmiştik... (سَمِعْنَا ثَابِقًا هَارِقًا...) Burada (سَابِقًا) yerine (ثَابِقًا) yazılmıştır. Aslında buradaki ibdâl kolaylaştırmak yerine zora doğru yapılmıştır. Çünkü peltek şe'nin dile kolay söylenmesi sîn ya da te harfine ibdâli ile olur. Bazı dilbilimciler

⁹³ Ahmed, 43-44.

gibi, Abdulaziz Matar da bu şekilde bir ibdâlin, yazarın kelamının fasih olmasına çabalaması olarak değerlendirmiştir. Tabi ki niyetin böyle olması yapılının yanlışlığını ortadan kaldırmayacaktır.⁹⁴

2.2.1.5. Ta (التاء) Harfinin Dal (الدال) Harfine İbdâli

Ta (التاء) ve dal (الدال) harfleri dişsel seslerden (صوت أسناني) olup, çıkış yerleri birdir. Aralarındaki fark, dal (الدال) harfinin tonlu (صوت مجهور), benzeri olan ta'nın ise tonsuz seslerden (صوت مهموس) olmasıdır. el-Bedriyyâtu'l-Arabiyye'de varid olduğu üzere “onu kendim için bu paraya aldım...” (أني أختها لنفسي بهذا الثمن) şeklinde yazılmış,(أَخْتُهَا) kelimesi aslında (أَخَذْتُهَا) şeklindedir. Burada önce zel (الذال) harfi, dal harfine, dal harfi ta harfine ibdâl olmuş, ta harfi ta harfine idğam olarak أختها şeklini almıştır (أَخَذْتُهَا) ⁹⁵أَخَذْتُهَا < أختها).

2.2.1.6. Ha (الحاء) Harfinin He (الهاء) Harfine İbdâli

Ha (الحاء) harfi ayn harfinin benzeri olup tonsuz (صوت مهموس) seslerdendir ve çıkış yeri bir olmakla beraber ayn harfi tonlu (صوت مجهور) seslerdendir. He (الهاء) harfi yumuşak tonlu (صوت رخو مهموس) seslerdendir. Örneğin, İbnü'l-Assâl'ın şu sözünde olduğu gibi “Bir hüküm vermek konusunda karar verecek kişinin, düşünecek gerekli zamana ihtiyacı vardır”. (لأن المتفكر في الحكم يحتاج إلى زمان يهتمل). ha (الحاء) harfinin yerine he (الهاء) harfi ibdâl edilmiştir. Yani (يهتمل ---- يحتمل) şeklinde yazılmıştır.⁹⁶

Türkçe Anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Habeşli	هَبِش	حَبَش
Övmek, methetmek	مده	مدح

2.2.1.7. Ha (الحاء) Harfinin ‘Ayn (العين) Harfine İbdâli

Eskiler ayn harfini şiddet ve gevşeklik arasında orta ve boğazdan gelen sesler arasında saymıştır. Ha (الحاء) harfi de ayn harfine benzer tonsuz (صوت مهموس) seslerden olup, çıkış yerleri bir olmakla beraber, ayn harfi tonlu (صوت مجهور) seslerdendir. Şeyh Ebu Salah'ın şu sözünde varid olduğu üzere,

⁹⁴ Ahmed, 47-48.

⁹⁵ Ahmed, 48.

⁹⁶ Ahmed, 49-51.

(وَذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ دَفَعَ مَالًا لِتَاجِ الدَّوْلَةِ الوَزِيرِ المَذْكُورِ فِي الكَنَيْسَةِ الكُبْرَى وَأَنَّهُ حَضَرَ لِیُظْهِرَهُ فَلَمْ یَسْمَعْ لَهُ)

Yani burada “ona izin vermedi” (یَسْمَعُ لَهُ) şekli seslerin çıkışlarının yakın olması sebebiyle (یَسْمَعُ لَهُ) şeklinde söylenmiştir.⁹⁷

2.2.1.8. Ba (الباء) Harfinin Fe (الفاء) Harfine İbdâli

Dudak harfleri: Ba (الباء), mîm (المیم), vav (الواو); dudak dış harfi de fe (الفاء) harfidir. Ba (الباء) harfinin fe (الفاء) harfine ibdâli konusunda Ahbâru-Mısır kitabında Al-Musabbihî'nin yazdığı aşağıdaki cümleyi örnek verebiliriz:

(حتي أصبح و تشهد ومات) yani (فَذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا مَعَ أَهْلِهِ سَالِمًا حَتَّى أَصْفَحَ وَتَشَاهَدَ وَمَاتَ رَحِمَهُ اللهُ). Burada ba harfi yerine fe harfi gelmiştir. Bunun sebebi de fe harfinin yumuşak ba harfine benzerliğidir. Bu konuda ez-Zebîdî şu örneği vermiştir: (جَاءَ بِلا تَرْبِيقٍ) yani (جاء بلا ترفق).

İbnü'l-Cevzi bununla ilgili dört örnek vermiş, bunun ikisinin Arapça, diğer ikisinin de Araplaşmış kelimeler olduğunu belirtmiştir.⁹⁸

2.2.1.9. Kâf (القاف) Harfinin Hemze (همزة) Harfine İbdâli

Modern Mısır avamcasında kâf (القاف) harfi hemze (همزة) harfine ibdâl olunur. Fakat bunun hangi tarihte başladığı kesin olarak bilinmiyor. Örnek olarak Modern Mısır avamcasında şöyle denir: “Muhammed ile karşılaştım ve ona dedim ki Abdulkadir benimle yarın buluşacağını söylüyor (أَبْلَيْتُ مُحَمَّدًا وَأَلَيْتُ لَهُ يَأُولُ لِعَبْدِ الأَدْرِ يَأْبُلِينِي بُكْرَةَ). Bu konuşma fasih yazıya geçirildiğinde ise şöyle olur: (قَابَلْتُ مُحَمَّدًا وَقُلْتُ لَهُ يَقُولُ لِعَبْدِ القَادِرِ يَقَابِلْنِي بِكْرَةَ). Kâf (القاف) harfinin hemze (همزة) harfine ibdâl edilmeden aslıyla kullanıldığı Fâtimilerde görülür. Eski ya da yeni Mısır avamcasında bu ibdâlin sebebi, eski Mısır ve Kıpti dilinde kâf (القاف) harfinin olmamasıdır.⁹⁹

2.2.1.10. Günümüzde Mısırlıların Alfabe Harflerini Farklı Okuma Şekilleri

(ث): Harf ya (تاء) ya da (سين) olarak telaffuz edilir. Örneğin

⁹⁷ Ahmed, 50.

⁹⁸ Ahmed, 51.

⁹⁹ Ahmed, 51-53.

Türkçe Anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Heykel	تَمْسَال	تَمْتَال
Yılan	تُعْبَان	تُعْبَان

(ج): Mısır'ın kuzeyinde (جيم غير معطشة) /g/ şeklinde, Sa'îd bölgesinde ise, Hicaz, Necd, Yemen lehçelerinden bazıları ve diğer bazı Arap lehçelerinde olduğu gibi (جيم معطشة) /j/ şekilde söylenir. (ذ) : Sudan, Suudi Arabistan'ın Hicaz bölgesi ve Şam'ın ekser kısmında söylendiği gibi ya (دالا) ya da (زايا) olarak telaffuz edilir. (ظ): Sudan, Mağrib, Hicaz ve Şam'ın ekser kısmında aynı şekilde söylendiği gibi ya vurgulu (زايا) ya da (ضادا) olarak telaffuz edilir. (ق): Çoğunlukla hemze (همزة) gibi okunur. Örneğin

Türkçe Anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Ay (Kamer)	أَمْر	قَمْر
Kalem	أَلْم	قَلْم

2.2.2. Mısır Lehçesinin Sarfî / Nahvî Yönden İncelenmesi

Sarf ilmi, Arapça mütemekkin isimler (başına gelen amillere yani içindeki görevine göre sonu değişen, bir başka ifadeyle “mu‘reb” olan isimler) ile mutasarrıf fiillerde (mâzi, muzâri ve emir sîgası bulunan fiiller), farklı mânalar elde etmek veya telaffuzu kolaylaştırmak amacıyla yapılan değişiklikleri, bir başka ifadeyle o tür kelimelerin îrab dışındaki hallerini konu edinir.¹⁰⁰ Sarf ilmi, dil ilimlerinin en önemlilerinden biridir. Çünkü o Arapçanın ölçüsü olduğundan lugatçı olsun, iştikakçı olsun, nahivci olsun, Arap diliyle ilgilenen herkes ona ihtiyaç duyar.¹⁰¹

2.2.2.1. Ma‘rife ve Nekiralık

Genel kaide olarak, belirli bir ismi ifade etmek için o isimlerin başına lâmu't-ta'rîf dediğimiz (ال) takısının getirilmesi ile isim ma‘rifelik kazanır. Tabi ki başında (ال) takısı almayan âlem isimler ve isim tamlamasına muzâf olan isimler de ma‘rife olur. Bu

¹⁰⁰ İsmail Güler, ed., *İslâm Medeniyetinde Dil İlimleri: Tarih ve Problemler*, Birinci basım, İSAM yayınları İlmî Araştırmalar dizisi, 167 72 (İstanbul: İSAM Yayınları, 2015), 116.

¹⁰¹ Güler, 120.

konuda Mısır lehçesinde kullanım aynıdır. Örneğin ma‘rife isim: البيت ve nekira isim: فستان gibi.¹⁰²

Ayrıca diğer lehçelerde kullanıldığı gibi, Mısır lehçesinde de (وَاحِدٌ وَّوَاحِدَةٌ) kelimeleri sadece akıllı isimlerde kullanılır. Örneğin, (كَانَ فِيهِ وَاحِدٌ حَطَّابٌ) gibi.¹⁰³

Mısır lehçesinde nekira ismi tahdîd (belirleme, tarif etme) ve tefrîd için kullanılan edatlar çok açık olmamaktadır. Mısırlıların çok kullandığı (كِنَا) ismi takip eder ve nekira isimle kullanıldığı zaman tahdidi ifade eder. Örneğin, (كِنَا حَاجَةٌ شَفْتُ) yani “Şöyle bir baktım”. Buna ilaveten, Mısırlılar muhtelif isimleri aynı görev için kullanmaktadırlar. Bu vazife nekira isim üzerindeki tahdîdi daha da yaymaktır. Bunun için, çeşitli nekira alametleri kullanılır ve (شي) den daha fazla manalara gelir. Bu edatlar (حَتَّةٌ \ \ اشي \ \ اشي) çoğul ya da terkîz (odaklanma / yoğunlaştırma) manalarına da gelebilir. Örneğin (عنده مما جميعه اشي جبنة و اشي زيتون و اشي سردين) “Yanında herşey; peynir, zeytin ve sardalya var.” Bu durumlarda شي takip ettiği isme odaklanmak için kullanılır. Bununla birlikte شي ifadesi genellikle nekira isme sayıca işaret etmek için değil, nev’i veya niceliği belirtmek üzere de kullanılır. Burada bahsetmemiz gereken bir diğer edat ise Mısır’da muzâf şeklinde çok kullanılan (حَتَّة) dir. Vazifesi tahdîd olmasının dışında kullanıldığında insanlar, i‘cab veya te‘accüb ifadesini de anlarlar. Örneğin, (لَقِينَا فَارًا قَدْ كِنَا هُوَ، حَتَّةٌ قَدْ كِنَا هُوَ) Bir kedi gördük ki (karşımıza çıktı), işte şöyle kocaman idi!¹⁰⁴

2.2.2.2. Sayı Bakımından İsimler, Mutâbakat, Mülkiyet

İsimler gösterdikleri varlıkların sayıları bakımından “müfred”, “tesniye / müsennâ” ve “cemi” olmak üzere üçe ayrılır. Bir erkek veya dişiyi gösteren isme “müfred”, iki erkek veya dişiyi gösteren isme “tesniye / müsennâ”, ikiden fazla erkek veya dişiyi gösteren isme “cemi” denir.¹⁰⁵

¹⁰² Kresten Brustad, *Kavâ'id el-Lehecâti'l-'Arabîyyeti'l-Hadîse*, ed. Câbir 'Usfûr, çev. Muhammed el-Şerkâvî, 1. bs (Kahire: el-Meclis el-A'la lil-Sekâfe, 2003), 26.

¹⁰³ Brustad, 27.

¹⁰⁴ Brustad, 37.

¹⁰⁵ Güler, *İslâm medeniyetinde dil ilimleri*, 142-43.

Birçok bölgede kullanıldığı üzere “müsennâ” isim (ين) eklentisinin isme bitişmesiyle yapılmaktadır. Örneğin, (كَلِمَتَيْنِ ، يَوْمَيْنِ). Mısırlılar bazen de iki (إِثْنَيْنِ) kelimesini müfred isim ile birlikte kullanarak kelimeye “tesniye”lik kazandırmaktadırlar. Örneğin, (إِثْنَيْنِ ضُبَّاطٍ) “iki subay”. Bu şekilde yapılan tesniyeye (المتني التحليلي) denmektedir. Ayrıca Mısır lehçesinde “müsennâ” harflerinden (ن) nun harfi düşürülerek te söylenmektedir (شبيه المتني). Örneğin, (رَجُلَيْنَا) “iki ayak” gibi.¹⁰⁶

Arap dilinde cemiler sarfî yönden tasnif edildiğinde cem‘u’t-tekşîr / cem‘u mukesser ve cem‘u sâlim olarak ikiye ayrılır. Düzensiz çoğullar ‘âkil (akıllı) ve gayrı âkil (akılsız) çoğullar olmak üzere ikiye ayrılır. Konuşma dilinde fasih Arapçadaki mutâbakat kurallarına pek uyulmaz. Mısır lehçesinde kullanımına bir örnek verecek olursak,

(إِشْتَرَيْنَا مَلَابِسَ كَوْبِسِينَ ، اشترينا ثَوْبِيَّةَ مَلَابِسَ كَوْبِسِينَ) “Güzel elbiseler satın aldık”.

Bir diğer örnekte ise farklı bir kullanım olup şu şekildedir:

(كُلُّ النَّاسِ عَيَّانَةٌ بِالسُّكْرِ وَبِإِعْدَاؤِ لَوْحِدِهِمْ)

Burada müfred, müennes sıfat (عيانة) kelimesi kullanılmışken, fiil ise cemi olarak (بِإِعْدَاؤِ) olarak gelmiştir. Bir diğer örnek, (فِي رَمَضَانَ الْعِيَالُ يَتَعَلَّقُ فَوَائِسَ فِي الشَّارِعِ), “Ramazan’da aile fertleri caddelere fanuslar asarlar.” Burada الْعِيَالُ kelimesi cemi bir isim iken يَتَعَلَّقُ fiili müfred müennes olarak kullanılmıştır.¹⁰⁷

2.2.2.3. Sıfat- Mevsûf Uyumu

Mısır avamcasında sıfat- mevsûf uyumuna pek dikkat edilmez. Müzekker isme müennes sıfat, müennes isme müzekker sıfat kullanıldığı olur.

Örneğin (وردة بلدي \ قصيدة عربي \ اللهجة المصري \ وردة مصري*)

Burada (المصري), (عربي), (بلدي), (اللهجة), (قصيدة), (وردة) isimler müennes iken, (مصري) sıfatları müzekker gelmiştir. Burada son örnekteki (مصري) sıfatını manevî müennes ma‘ruf isme

¹⁰⁶ Brustad, *Kavâ'id el-Lehecâti'l-'Arabiyyeti'l-Hadise*, 50-57.

¹⁰⁷ Brustad, 57-64.

dahil edersek bir sıfat – mevsuf uyumundan bahsedebiliriz. ir diğer örneğimizde (كتار) kelimesinin kullanımında toplumsal dilin mutâbakatı uyguladığı görülmektedir.

(وُزِّرَا كِتَار كِتَار عَمَلْتَهُم شَغَل، اشْتغَلت مع نَاسٍ كِتَار في البلد)

Burada mütekellim (كتار) lafzını kullanarak sayının çokluğunu ifade etmek istemiş, ayrıca (وزراء) ve (ناس) isimlerinin cemi olması hesabıyla mutâbakat göstermiştir.¹⁰⁸

2.2.2.4. Fiil ve Fâil Arasında Sayıca Uyum

Fiille başlayan cümleye fiil cümlesi (الجملة الفعلية) denir. Fâil, fiili işleyen veya bir oluşa delâlet eden merfu‘ bir isimdir. Ya sarih, yani açık bir isim ya müevvel bir isim olur ya da bir zamir suretinde görünür ve daima fiilden sonra gelir. Fiil, sayı bakımından daima müfred kalır, fâiline ancak cinsiyet (erillik ve dişilik) bakımından uyar.¹⁰⁹

Genellikle tüm lehçelerde bu kurala uymakla birlikte bazen de kural dışı konuşmalar gerçekleşmektedir. Örnekler مَاتَ مِنْهَا أَرْبَعٌ صِبْيَانٍ : Ondan dört çocuk öldü.

(بِقَالِي سَاعَةٌ مُسْتَنِيكِي) : Seni bir saattir bekliyorum.¹¹⁰

2.2.2.5. İzâfet Terkîbleri ve Mülkiyet

Arap lehçeleri izâfet ve mülkiyet terkîbleri için iki tanım kullanırlar: İlki, iki ismi iyelik yönünden irtibatlandıran izâfet terkîbi (تركيب الإضافة); diğeri ise tahlili izafet edatı kullanılarak yapılan iyelikte bağlantılı tahlili izâfettir (الإضافة التحليلية).

Mısır lehçesinde sıkça kullanılan tahlili izafet edatları:

<u>الجمع</u>	<u>المونث</u>	<u>المذكر</u>
بِتَوَع	بِتَاعَت	بِتَاع

Bu izâfet edatlarının mansûb muttasıl zamirlere bitişmiş halinin Mısır lehçesinde kullanılış şekli aşağıdaki tabloda verilmiştir.

¹⁰⁸ Brustad, 66-68.

¹⁰⁹ Yusuf Uralgiray, *İlk ve İleri dilbilgisi: Modern Metodlu, Uygulamalı, Tahlilli ve Araştırmalı Arabça* (Riyad: İmam Muhammed İbn Suud İslam Üniversitesi, 1986), 135.

¹¹⁰ Brustad, *Kavâ'id el-Lehecâti'l-'Arabiyyeti'l-Hadise*, 69-70.

Türkçe anlamı	Çoğul formları	Dişil formları	Eril formları
benim	الْكُتُبُ بتوعى	الْوَرْدَةُ بتاعتي	الْكِتَابُ بتاعى
bizim	بتوعنا	بتاعتنا	بتاعنا
sizin (eril)	بتوعك	بتاعتك	بتاعك
sizin (dişil)	بتوعك	بتاعتك	بتاعك
sizin (çoğul)	بتوعكم / كو	بتاعتكم / كو	بتاعكم / كو
onun (eril)	بتوعه	بتاعته	بتاعه
onun (dişil)	بتوعها	بتاعتها	بتاعها
onların	بتوعهم	بتاعتهم	بتاعهم

Tabloya bakıldığında fasih dildeki teşniye formlarının hiç olmadığı bazı formların da eksik olduğu gözlenir.¹¹¹

Bu edatlar ile cins ve adet konusunda mutâbakat olması Mısır lehçesinde vaciptir. Buna birkaç örnek verecek olursak,

فرش البيت الجديد بتاع البيت / Yeni evin yatağı.

ملعب تنس النادي بتاع النادي / Kulübün tenis oyun alanı.

الكتاب بتاع أحمد / Ahmed'in kitabı.

القميص ده بتاعك / Bu gömlek sana aittir (senindir).¹¹²

2.2.2.6. Sıla Cümlesi Terkîbi / İsm-i Mevsûl

İsm-i mevsûl, peşinden gelen cümleyi öncesindeki cümle ile ya da kelimeye bağlayan lafızdır. Türkçedeki karşılığı ilgi zamiridir. Tek başına bir anlam ifade etmeyen ism-i mevsûl, ancak kendisinden sonra bulunan ve sıla cümlesi adı verilen cümleyle bir mânâ kazanmaktadır.¹¹³

¹¹¹ Munther Younes, *'Arabîyyat al-nâs fî Mışr (part one): an introductory course in Arabic*, 1st edition (New York, NY: Routledge, 2019), 252.

¹¹² Brustad, *Kavâ'id el-Lehecâti'l-'Arabîyyeti'l-Hadîse*, 71-76.

¹¹³ Ahmet Turan Arslan, Tacettin Uzun, ve Halil İbrahim Kaçar, *Arapça-III*, ed. Ahmet Turan Arslan, 6. bs (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2014), 65.

Sıla cümlesi ism-i mevsûlün ayrılmaz bir parçasıdır ve daima ism-i mevsûlden sonra gelir. Sıla cümleleri ism-i mevsûlleriyle birlikte Türkçe'ye genelde -en, -ecek, -imiş, -diği ekleri olarak çevrilir. Bu yönüyle Türkçedeki bazı ortaçlara benzemektedir. Örneğin قرأت الكتاب الذي أعطيتني / Bana verdiği kitabı okudum.¹¹⁴

Fasih Arapçada hâs ism-i mevsûl müzekker ve müennesi, tekil ve çoğulu için ayrı ayrı lafzı bulunan ism-i mevsûldür. Bu durumda ism-i mevsûl, öncesindeki isme, hem müzekkerlik- müenneslik hem de sayı bakımından uyar.¹¹⁵

Çoğul الجمع	İkil المتني	Tekil المفرد	
الذين	الذان / اللذين	الذي	Müzekker المذكر
اللاتي / اللواتي / اللاتي	اللتنان / اللتين	التي	Müennes المؤنث

Mısır avamcasında ise yukarıdaki ism-i mevsûllere karşılık bir tek (إلي) formu karşılık gelir. Ne sıfat ne sayı (tekil-tesniye-çoğul), ne de müzekker-müennes mutâbakatı vardır. Hepsi için tek bir (إلي) kullanılır.¹¹⁶

Bu konuyla ilgili birkaç örnek verelim:

Türkçe Anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Oyun oynayan (erkek) çocuk	الولد اللي لعب	الولد الذي لعب
Oyun oynayan (kız) çocuk	البنيت اللي لعبت	البنات التي لعبت
Oyun oynayan iki (erkek) çocuk	الولدين اللي لعبوا	الولدان اللذان لعبا
Oyun oynayan iki (kız) çocuk	البنتين اللي لعبوا	البنات اللتان لعبتا
Oyun oynayan (erkek) çocuklar	الولاد اللي لعبوا	الأولاد اللذين لعبوا
Oyun oynayan (kız) çocuklar	البنات اللي لعبوا	البنات اللاتي لعبن

¹¹⁴ Arslan, Uzun, ve Kaçar, 73-74.

¹¹⁵ Arslan, Uzun, ve Kaçar, 67-68.

¹¹⁶ Abdussettar ve 'Afîfî Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 79.

Fasih dilde İsm-i mevsûl olarak, âkiller için (من) ve gayr-i âkiller için de (ما) kullanılır. Fakat Mısır avamcasında bunların yerine yine (اللي) kullanılır ve şu şekilde denir:¹¹⁷

Türkçe Anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Kendisine ikramda bulunduğum adam geldi.	جه اللي أكرّمته	جاء من أكرّمته
Sana emrettiğim şeyi yaz.	اكتب اللي بأمرك بيه	اكتب ما أمرك به

Bu konuda bir kaç cümle örnekleri:¹¹⁸

Türkçe Anlamı	Mısır Arapçası
Dün bize ders veren müderris bugün gelmeyecek.	المدرس اللي إدانا الدرس امبارح مش هيجي النهارده.
Yemek yemeyen kız doktora gidecek.	البنات اللي مش هتناكل هتروح للدكتور.
Derslerine çalışan başarılı.	اللي هيزاكر هينجح.
Namaz kılan müslümanlar cennete gidecekler.	المسلمين اللي بيصلوا هيدخلوا الجنة.
Dün üniversitede bulunan kızlar üniversitenin rektörünü gördüler.	البنات اللي كانوا في الكلية إمبارح شافوا رئيس الجامعة.
Çay içen adam Almandır.	الراجل ده اللي بيشرّب شاي الماني.
Kızın yanında oturan çocuğun ismi Sâmi'dir.	الولد دا اللي قاعد جنب البنات اسم سامي.
Fransız bayan, dün ayrıldı.	السيدة اللي من فرنسا سفرت امبارح.
Giden gitti! Olan oldu!	اللي فات مات.
Dün gördüğün adam, bugün sefere çıktı.	الراجل اللي شفت امبارح سافر النهارده.
Orada ki çocuk benim arkadaşımdır.	الولد اللي هناك ده صحبي.

2.2.2.7. İşâret İsimleri ve Edatları

Türkçeye “İşâret İsimleri” şeklinde çevrilen “İsm-i İşâretler” aslında Türkçe gramerindeki “İşâret Sıfatları” veya “İşâret Zamirleri” yerinde kullanılır. Arapçadaki

¹¹⁷ Abdussettar ve ‘Affi Ahmed, 116.

¹¹⁸ Ernest T Abdel Massih, *An introduction to Egyptian Arabic* (Ann Arbor, Mich.: Center for Near Eastern and North African studies. The University of Michigan, 1992), 121., Abdussettar ve ‘Affi Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 115-17.

“İşâret İsimleri”, işâret eden kişi ile işâret edilen varlık arasındaki mesâfenin durumuna göre uzak ve yakın için ayrı ayrı kullanımları vardır.¹¹⁹

Yakın için kullanılan işâret isimleri			
Çoğul الجمع	İkil المتني	Tekil المفرد	
هؤلاء : bunlar	هذان - هذين : bu ikisi	هَذَا : bu	Müzekker المذكر
هؤلاء : bunlar	هاتان - هاتين : bu ikisi	هذه : bu	Müennes المؤنث
Uzak için kullanılan işâret isimleri			
Çoğul الجمع	İkil المتني	Tekil المفرد	
أولئك : onlar - şunlar	ذَانِك - ذَيْنِك o ikisi - şu ikisi	ذَلِكَ : o - şu	Müzekker المذكر
أولئك : onlar - şunlar	تَانِك - تَيْنِك o ikisi - şu ikisi	تِلْكَ : o - şu	Müennes المؤنث

Mısır lehçesine baktığımızda diğer Arap lehçeleriyle karşılaştırıldığında işâret isimlerinin sınırlı ve sabit olduğunu görürüz. Mısır avamcası fasih Arapçadaki (yukarı tablodaki) bütün edatları atarak sadece üç adet işâret isimleri kullanmaktadır. Bunlar:

Müfred-müzekker (هَذَا) için: ده veya دا

Müfred-müennes (هذه) için: دي

Müşenna-cem' ve nevi için: دول

Görüldüğü gibi, Mısır lehçesinde tesniye için kullanılan işâret isimlerini kaldırarak yerine (دول) kelimesini hem çoğul hem de tesniye için kullanmıştır.

¹¹⁹ Abdurrahman Özdemir vd., *Arapça-II*, ed. Ahmet Bostancı, 3. bs (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013), 145.

Bilindiği üzere işâret isimleri fasih Arapçada müşârun ileyhten önce gelirken, Mısır lehçesine nadiren önce kullanılsa da çoğunlukla sonra gelir.¹²⁰

Türkçe Anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Bu (erkek) çocuk	الولد ده \ دا	هذا الولد
Bu (kız) çocuk	البننت دي	هذه البننت
Bu (erkek) çocuklar	الولاد دول	هؤلاء الأولاد
Bu (kız) çocuklar	البنات دول	هؤلاء البنات

Konuyla ilgili birkaç örnekler:

Türkçe Anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Bu kız başarılıdır.	البننت دي متفوقة	هذه البننت متفوقة
Bugün	النهر ده	هذا النهار
(Bu) iki astronot	دول رائدين فضاء	هذان رائدا الفضاء
(Bu) cömert kızlar	دول بنات كرام	هؤلاء بنات كريمات
(Bu) babasından gelen mektup	دا جواب من أبوه	هذا جواب من أبوه
(Bundan) başkasını istiyorum.	عاوز غير دا	اريد غيره
Bu saat onundur.	الساعة دي يتاعتها	هذه الساعة لها
Para bu çocuklardadır.	الفلس مع الولاد دول	الفلس مع هؤلاء الأولاد

Yukarıdaki örneklerde de görüleceği gibi, tesniye ve çoğul için de (دول) kullanılmıştır.¹²¹

2.2.2.8. Zamirler

Arapça dilbilgisinde zamir “ismin yerini tutan marife kelimelerdir” şeklinde tanımlanır. Arapçada bir zamir için en önemli ayırım ölçütü kendinden önceki kelimeye bitişik yazılıp yazılmadığıdır. Buna göre kendisinden önceki kelimedenden ayrı olarak yazılan zamirler munfasıl, bitişik yazılanlara da muttasıl zamirler denir. Her iki grup da kendi arasında merfu‘, mansûb ve mecrûr olarak kısımlara ayrılır.¹²²

¹²⁰ Abdussettar ve ‘ Afifi Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 86.

¹²¹ Abdussettar ve ‘ Afifi Ahmed, 87-88.

¹²² Özdemir vd., *Arapça-II*, 97.

Merfu‘ munfasıl zamirler:¹²³

Türkçe Anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Ben: Fasih Arapça ve Mısır avamcasında aynı şekilde kullanılır.	أنا	أنا
Biz	إحنا	نَحْنُ
Sen: Müzekker için fetha ile müennes için kesra ile ya da إنتي	إنت \ إنتا \ إنتي	أنت \ أنتِ
Siz	إنتم، إنتو	أنتم
O (erkek)	هُوَ	هُوَ
O (bayan)	هي	هي
Onlar	هُم	هُم

Uygulamalı bazı örnekler:¹²⁴

أنا رُحْتُ الكَلْبَةَ إِمْبَارِحَ.	(Ben) dün fakülteye gittim.
إحنا رُحنا الشغل النَّهَارِده.	(Biz) bugün işe gittik.
إنت لازم تشرح الدرس.	(Sen erkek) dersi açıklamalısın.
إنتِ تعبتي من الشغل.	(Sen bayan) çalışmaktan yoruldu.
إنتي فهمتِ الدرس كويس؟	(Sen bayan) dersi iyi anladın mı?
إنتم جيبين معاكم إيه؟	(Siz) yanınızda ne getirdiniz?
إنتو بتحبوا الأجانب؟	(Siz) yabancıları sever misiniz?
هُوَ بيشرِب الشاي اللي جابوه معاه من مصر.	(O erkek) Mısır'dan yanında getirdiği çayı içiyor.
هي حطت الفلوس في البنك.	(O bayan) parayı bankaya yatırdı.
هُم بيلعنوا الكورة.	(Onlar erkekler) top oynuyorlar.

2.2.2.9. Soru Edatları

Soru cümlelerini bir konuda bilgi almak, bazen de cevap almak yerine belirli bir etki yaratmak, söylediğimiz şeyleri pekiştirmek ya da duygusal bir hava yaratmak için

¹²³ Abdussettar ve ‘Afiî Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 84.

¹²⁴ Abdussettar ve ‘Afiî Ahmed, 84-85.

kullanırız. Arapçada soru üslubu oluştururken kullanılan harf ve edatlar cümlelerin başında yer alır. Arapçada iki müstakil soru edatı (هَلْ ve أ) kullanılır ve iraba dahil edilmezler. Bu iki soru harfinin dışında kalan soru sözcükleri ise Arapçada isim kabul edilir ve buna göre irab edilirler.¹²⁵

Mısır Arapçasında ise; soru edatlarının kullanılması fasih Arapçada olduğu gibi her zaman cümle başında kullanılmaz. Bazen cümle başında kullanıldığı gibi bazen de cümle sonunda gelebilir.¹²⁶

Örnekler:

Türkçe anlamı	الفصحى = العامية	الفصحى = العامية
Ne yapıyorsun?	ماذا تفعل = يتعمَل إيه؟	ماذا = إيه؟
Dersi kim yazdı?	مَنْ كَتَبَ الدرسَ؟ = مين اللي كتب الدرس؟	مَنْ = مين؟
Seyahatin nasıldı?	كيف سافرت؟ = إزاي سافرت؟	كيف = إزاي؟
Neden geç kaldın?	لماذا تأخرت؟ = إتأخرت ليه؟	لماذا = ليه؟
Kitap nerede?	اين الكتاب؟ = فين الكتاب؟ أو الكِتَاب فين؟	أين = فين؟

Ayrıca soru edatlarının cümlede hiç kullanılmadığı – özellikle (هَلْ) – Mısır halk dilinde sıkça karşılaşılan durumdur. Burada cümle başında bir (هَلْ) takdir edilir. Konuşanın vurgusundan, bir önceki ifadesinden soru sorup sormadığı anlaşılır.¹²⁷

Türkçe anlamı	بادوات الاستفهام İstifham edatı ile	بدون ادوات الاستفهام İstifham edatsız
Anahtar yanınızda (mi)?	هل المفتاح معكم؟	المفتاح معكم؟
Bankada paranız var (mi)?	هل عليكم فلوس للبنك؟	عليكم فلوس للبنك؟
Çakmağınız var (mi)?	هل معكم ولأعة؟	معاكو ولأعة؟
Bir randevun var (mi)?	هل لديك مؤعد؟	وراك معاد؟
Kül tablanız var (mi)?	هل معكم سجاير؟	معاكو سجاير؟

¹²⁵ Özdemir vd., *Arapça-II*, 121.

¹²⁶ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 91.

¹²⁷ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, 91.

Mısır avamcasında sorunun cevabı (هَلْ) için, fasih Arapçadaki (نعم) karşılığı (أَيُّوَه) ya da (آ), olumsuz cevap için fasih Arapçadaki (لَا) karşılığı (لَا) kullanılır.¹²⁸

Örnekler:

أَيُّوَه بَكْتَبْتَهُ أَوْ آ بَكْتَبُ الدَّرْسِ \ لَا مِشْ بَكْتَبُ الدَّرْسِ. Evet dersi yazıyorum. / Hayır dersi yazmıyorum.	بِكْتَبُ الدَّرْسِ؟ Dersi yazıyor musun?
أَيُّوَه رَجَعُوهُ أَوْ آ رَجَعُوهُ \ لَا هُمْ مَا رَجَعُوهُ. Evet kitabı getirdiler. / Hayır kitabı geri getirmediler.	هُمْ رَجَعُوا الْكِتَابَ؟ Onlar kitabı geri getirdiler mi?
أَيُّوَه دَفَعْنَاهُ \ لَا مَا دَفَعْنَاهُ. Evet ödedik. / Hayır ödemedik.	إِنْتُمْ دَفَعْتُمُ الْحَسَابَ؟ Hesabı ödediniz mi?
أَيُّوَه عَمَلْنَاهُ أَوْ آ عَمَلْنَاهُ \ لَا مَا عَمَلْنَاهُ. Evet (onu) yaptık. / Hayır (onu) yapmadık.	عَمَلْتُمُ الْوَاجِبَ؟ Ödevi yaptınız mı?

2.2.2.10. Fiiller

Arapçada fiiller; sîgaları bakımından “mâzi”, “muzârî”, “emir”; sayı bakımından “müfred”, “tesniye”, “cemi”; cinsiyet bakımından “müzekker ve müennes”; fâil veya nâib-i fâillerinin şahsı bakımından “gaib (gaibe)”, “muhatap (muhataba)” ve “mütekellim”; kök harflerinin sayısı bakımından “sülasi ve rubâî”; fâillerin zikredilip zikredilmemesi yönüyle “mâlûm” ve “meçhul”; mef’ûlün bih alıp almamaları yönüyle “müteaddî” ve “lâzım”; kök harfleri arasında illet harflerinin bulunup bulunmaması bakımından “sahih”ve “mu‘tell; çekimli olup olmamaları bakımından “mutasarraf” ve “câmid”; tekitli olup olmamaları açısından “müekked” ve “gayr-i müekked” olarak sınıflara ayrılır.¹²⁹

Muzârî Fiil

Muzârî fiil fasih Arapçada şimdiki zaman ya da gelecek zamana delalet eder. Örneğin, kahve içiyor: (يَشْرَبُ الْقَهْوَةَ) dersi yazıyor: (يَكْتُبُ الدَّرْسَ). Eğer gelecek zamana delalet etmesini istersek başına "س"ve "سوف" ekleriz. Örneğin “İsmi günler olan bir

¹²⁸ Abdussettar ve ‘Afîfi Ahmed, 92.

¹²⁹ Güler, *İslâm medeniyetinde dil ilimleri*, 123-37.

(سَأَشْرَبُ قَهْوَتِي "Kahvemi Brezilya'da içeceğim." (سَأَكْتُبُ كِتَابًا عُنْوَانَهُ: الأيام) "kitap yazacağım." في البرازيل)

Mısır lehçesinde muzâri fiile gelince iki kısma ayrılır:

Birincisi: Şu anda meydana gelen fiil ki (المضارع المستمر) olarak isimlendirilir. Fiil önüne (ب) harfi eklenerek yapılır.¹³⁰

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
(Ben) içiyorum.	أنا يشرب	أنا أشرب
(Ben) uyuyorum.	أنا ينام	أنا أنام
(O) tamir ediyor.	هو يبصلح	هو يصلح
(Biz) yıkıyoruz.	إحنا ينغسل	نحن نغسل
(Sen) anlatıyorsun / konuşuyorsun.	إنْتَ بتحكى	أنت تحكى

Çoğu zaman muzâri fiilin başına getirilen (ب) harfi söylenmeden de cümle kurulması yaygındır. Örneğin بيكتب عربي كويس = يكتب عربي كويس. Örneğin (O) Arapçayı güzel yazar.¹³¹

İkincisi: Geleceğe delalet eden muzâri fiil ki, fasih Arapçada kullanılan (س) ve (سوف) harfleri yerine Mısır lehçesinde (ح) ya da (ه) harflerinden birinin kullanılması ile yapılır. Bugün yaygın bir şekilde (ه) harfi kullanılmaktadır.¹³²

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
İçeceğim.	هشرب	سوف أشرب
Oynayacağım.	هلعب حلعب	سوف ألعب
Çıkacağım.	هخرج حخرج	سأخرج
Bu yıl üniversiteyi bitirecek.	هتخرج السنة دي.	ستخرج في هذه السنة
Bu kitaba bakacağım.	هشوف الكتاب دا.	سأنظر هذا الكتاب.
Bu kız pazar günü üç defter	البنيت دي هتشتري ثلاث	هذه البنيت ستشتري ثلاث

¹³⁰ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 93.

¹³¹ Abdel Massih, *An introduction to Egyptian Arabic*, 95.

¹³² Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 93-94.

satın alacak.	كراريس يوم الحد.	كراريس يوم الأحد.
İlaç almak için bu eczaneye gideceğim.	أنا هُرُوح الأَجْرَحَاتِ دِي عَشَانُ اشترى العِلاج.	أنا سَأُرُوحَ إِي هَذِهِ الصَّيْدَلِيَّةِ لِأَشْتَرِيَ العِلاج.
Öğle yemeğinden sonra nereye gideceksin?	هَتَرُوحُ فِين بَعْدَ العَدَاءِ؟	إِي أَيْنَ سَتُرُوحُ بَعْدَ العَدَاءِ؟
Az uyuyacağım sonra da bir saat ders çalışacağım.	هَنَامُ شُويَّةِ وَ بَعْدَيْنِ هَدْرُسُ سَاعَه.	سَأَنَامُ قَلِيلًا وَ بَعْدَهُ سَأُدْرُسُ سَاعَةً.

2.2.2.11. İsim ve Fiil Cümlelerinde Olumsuzluk

Arapçada olumsuzluk cümlelerin başına edatlar getirilerek yapılır. Bu edatlardan sadece fiil cümlesinin, sadece isim cümlesinin veya her ikisinin başına gelenler vardır. Fiilin cümlesinin başına gelen olumsuzluk edatları (لَمْ، لَنْ، لَا) ; isim cümlesinin başına gelen (لَيْسَ) dir. Hem fiil hem de isim cümlesinin başına gelen (مَا) edatıdır. Bunlardan başka (لَا) ye benzeyenler ve cinsi nefyeden (لَيْسَ) vardır.¹³³

Mısır lehçesinde ise fiillerin nefyi, (مَا...ش) cümlede fiillerin dışında kalan haberlerin nefyi ise (مَش) ile yapılır.¹³⁴ Örneğin,

Bu modeli daha önce görmedim.	مَا شَفَقْتَشِ الموديلِ دَا قَبْلِ كَدَا.
Hayır gelmiyor.	لَا مَش جَائِي.

Mısır Arapçasında kullanılan nefy edatı (مَش) in aslında "شئ" kelimesinin kısaltılıp mazi ve muzâri fiile bitiştiği de varsayılmaktadır. Örneğin, (مَا حَضَرَ شئ - لَمْ) şeklinde söylenmiştir. Zamanla (ش) harfi "شئ" ifadesi yerine değil de te'kid-i nefy olarak ya da nefy edatının bir parçası olarak kullanılmaya başlanmıştır.¹³⁵

2.2.2.11.1 Mısır Avamcasında İsimlerin Nefyi

Fasih Arapçada nefy edatı olarak kullanıla (لَيْسَ) yerine Mısır lehçesinde (مَش)

¹³³ Ahmet Turan Arslan vd., *Arapça-IV*, ed. Ahmet Turan Arslan, 4. bs (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013), 29.

¹³⁴ Brustad, *Kavâ'id el-Lehecâti'l-'Arabiyyeti'l-Hadîse*, 251-54.

¹³⁵ Abdussettar ve 'Afîfî Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 95.

edatı kullanılır. İsimden önce yerini alır.¹³⁶ Bazı alimler (مِشْ) edatının mâ en-nâfiye (ما) (النافية) ile aynı olduğunu buradaki (ش) harfinin avamcada te'kid-i nefye delalet ettiğini, (ما) deki elifin hazf edilip, mim harfinin kesra ile okunduğunu belirtmişlerdir.¹³⁷

Örnekler:

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Bu oyun vakti değildir.	دَا مِشْ وَأَتِ اللَّعْبِ.	هذا ليس وقت اللعب.
Bu bizim sınıfımız değildir.	دَا مِشْ صَفْنَا \ مِشْ صَفْنَا دَه.	هذا ليس صفنا.
Sen üniversiteye gitmiyorsun.	إِنْتِ مِشْ رَايِحِ الْجَامِعَةِ.	أنت لست ذاهبا الي الجامعة.
Kitap yeni değildir.	الْكِتَابِ مِشْ جَدِيدِ.	الكتاب ليس جديدا.
O burada değildir.	هُوَ مِشْ هِنَا. \ مَا هُوَ اِشْ هِنَا.	هو ليس هنا.
Yanınızda sözlük var mı?	مَعْنَدُكُوشْ قَامُوسْ؟	ليس عندكم قاموس؟
Yanımda para yok.	مَمْعِيشْ فُلُوسْ.	ليس معي فلوس.
Yanımda fazla para yok.	مَمْعِنَاشْ فُلُوسْ كَثِيرِ.	ليس معنا فلوس كثير.
Bu kitap senin değildir.	الْكِتَابِ دَا مِشْ لِكْ.	هذا الكتاب ليس لك.

2.2.2.11.2. Mısır Avamcasında Fiillerin Nefyi

Fiillerde nefy edatı “مِشْ” in kullanılması, isimlere göre farklılık göstermektedir. Bazen fiilin başında “مِشْ” olarak birlikte bazen de “ما” harfi fiilin başında “ش” harfi fiilin sonuna eklenerek kullanılır. Avamcada çoğu zaman değişmez sabit kurallar koymak mümkün olmamakla birlikte genel yaygın kullanımlar verilmektedir.

2.2.2.11.2.1 Muzâri Fiilin “لن” İle Nefyi

Fasîh Arapçada bu edat, her zaman muzâri fiilden önce gelir ve manasını gelecek zamanın olumsuzuna çevirir ve naspeder.¹³⁸

a- Muzari fiil hemze (أ) ile başladığında

¹³⁶ Abdussettar ve ‘ Afifi Ahmed, 95.

¹³⁷ Abdussettar ve ‘ Afifi Ahmed, 96.

¹³⁸ Arslan vd., *Arapça-IV*, 34.

Aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere, Mısır lehçesinde nefy edatı “مِشْ” muzâri fiilin başına gelir, fasih dilde (لن) edatının yaptığı görevi üstlenir. Sonra gelecek zaman bildiren meftuh he (ه) harfi, (مِشْ) edatını müteakiben fiilin başına gelir.¹³⁹

Örnekler:

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
İçmeyeceğim.	مِشْ هَشْرَبْ	لن أشرب
Yazmayacağım.	مِشْ هَكْتَبْ	لن أكتب
Oynamayacağım.	مِشْ هَلْعَبْ	لن ألعب

Dikkat edilirse, muzâri fiilin başındaki (ه) harfi meftuh olurken, muzâri alameti hemze harfi de hazf edilmiştir. Fiilin sonu ise sakin söylenmiştir.

b- Muzari fiil nun (ن) ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
İçmeyeceğiz.	مِشْ هِنَشْرَبْ	لن نَشْرَبْ
Yazmayacağız.	مِشْ هِنَكْتَبْ	لن نَكْتَبْ
Oynamayacağız.	مِشْ هِنَلْعَبْ	لن نَلْعَبْ

Burada ise, Mısır lehçesinde nefy edatı “مِشْ” muzâri fiilin başına gelir, fasih dilde (لن) edatının yaptığı görevi üstlenir. Sonra gelecek zaman bildiren meftuh he (ه) harfi, (مِشْ) edatını müteakiben fiilin başına gelir, muzâri fiilin başındaki (ه) harfi meftuh olurken, muzâri alameti nun (ن) harfi meksur olmuş, fiilin sonu cezmi edilmiştir.¹⁴⁰

c- Muzari fiil (ت) harfi ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
İçmeyeceksin.	مِشْ هَتَشْرَبْ	لن تَشْرَبْ
Yazmayacaksın.	مِشْ هَتَكْتَبْ	لن تَكْتَبْ
Oynamayacaksın.	مِشْ هَتَلْعَبْ	لن تَلْعَبْ

¹³⁹ Abdussettar ve ‘Afîfi Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 97.

¹⁴⁰ Abdussettar ve ‘Afîfi Ahmed, 98.

Yukarı örnekte görüldüğü gibi, Mısır lehçesinde nefy edatı “مِشْ” muzâri fiilin başına gelir. Sonra muzâri fiile delalet eden te (ت) harfî, nefy edatı “مِشْ” ten sonra meksur olurken fiilin sonu yine cezm edilir.¹⁴¹

d- Muzari fiil müfred müzekker yası (ى) ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
İçmeyecek.	مِشْ هَيَشْرِبُ	لَنْ يَشْرِبَ
Yazmayacak.	مِشْ هَيَكْتَبُ	لَنْ يَكْتَبَ
Oynamayacak.	مِشْ هَيَلْعَبُ	لَنْ يَلْعَبَ

Mısır lehçesinde nefy edatı “مِشْ” muzâri fiilin başına gelir ve fasih dilde (لَنْ) edatının yaptığı görevi üstlenir. Yukarıdaki örneklerde de görüleceği üzere nefy edatı “مِشْ” ten sonra müstakbele delalet eden (و) harfî meftuh, muzâri fiil harfî ya (ي) meksur olurken, fiilin sonu yine cezm edilir.

e- Muzari fiil cem-i müzekker yası (ى) ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
İçmeyecekler.	مِشْ هَيَشْرِبُوا	لَنْ يَشْرِبُوا
Yazmayacaklar.	مِشْ هَيَكْتَبُوا	لَنْ يَكْتَبُوا
Oynamayacaklar.	مِشْ هَيَلْعَبُوا	لَنْ يَلْعَبُوا

Cem-i müzekker ya (ي) sı ile başlayan muzari fiilin müstakbele delalet eden (و) harfî meftuh iken, öncesinde nefy edatı “مِشْ” gelir. Muzâri fiilin başındaki ya (ي) meksur, sonundaki çoğul vavından önceki harf zamme olur.¹⁴²

Mısır lehçesince cem-i müennes kalıp olmayıp yerine yukarıdaki gibi cem-i müzekker kalıp kullanılır. Müzekker ya da müennes olduğu hitap edilen kişinin cinsiyeti ile bilinir. Muzâri fiilin “لَنْ” ile nefyi konusunda yukarıda söylediklerimizi özetleyecek olursak, muzâri fiil harfleri (ي، ن، ت) den herhangi biri ile başladığında kesra ile okunur,

¹⁴¹ Abdussettar ve ‘Affî Ahmed, 98.

¹⁴² Abdussettar ve ‘Affî Ahmed, 99.

aslı şeklinde kalır; eğer muzâri harflerinden hemze (إ) ile başlarsa hemze hazf edilir ve fiilin başındaki he harfi geleceğe delalet eder.¹⁴³

2.2.2.11.2.2. Muzâri Fiilin “لم” İle Nefyi

Fasih Arapçada “لم” edatı devamlı muzari fiilden önce gelir. Muzari fiilin manasını olumsuz geçmişe çevirir ve cezmeder. Örnek: (لم يَكْتُبْ عَلَى دَرْسِهِ) Ali dersini yazmadı.¹⁴⁴

Mısır lehçesinde bu durum ise aşağıdaki gibi farklılık arzeder.

a- Muzari fiil hemze (إ) ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
İçmedim.	مَا شَرِبْتِشْ	لَمْ أَشْرِبْ
Yazmadım.	مَا كَتَبْتِشْ	لَمْ أَكْتُبْ
Oynamadım.	مَا لَعِبْتِشْ	لَمْ أَلْعَبْ

Yukarıda örnekte görüldüğü üzere, nefy edatı “مَشْ” fiilin başına (ما) ve sonuna (ت) harfi sakin olduğu halde ayrılarak gelir. (ش) harfinden önce mütakellim tesisi (ت) kesralı, kendinden önceki harf te sakin olur.¹⁴⁵

b- Muzari fiil nun (ن) ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
İçmedik.	مَا شَرِبْنَاشْ	لَمْ نَشْرِبْ
Yazmadık.	مَا كَتَبْنَاشْ	لَمْ نَكْتُبْ
Oynamadık.	مَا لَعِبْنَاشْ	لَمْ نَلْعَبْ

Geçen örnekte mülâhaza edilirse görürüz ki, nefy edatı “مَشْ” fiilin başına (ما) ve sonuna (ش) harfi sakin olduğu halde ayrılarak gelir. (ش) harfinden önce faile delalet eden (نا) ve ondan önceki harf te sakin olur.¹⁴⁶

¹⁴³ Abdussettar ve ‘Afîfi Ahmed, 100.

¹⁴⁴ Arslan vd., *Arapça-IV*, 35.

¹⁴⁵ Abdussettar ve ‘Afîfi Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 101.

¹⁴⁶ Abdussettar ve ‘Afîfi Ahmed, 101.

c- Muzari fiil müfred müzekker yası (ى) ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
(O erkek) İçmedi.	ما شَرِبَ شِ	لم يَشْرِبْ
(O erkek) Yazmadı.	ما كَتَبَ شِ	لم يَكْتُبْ
(O erkek) Oynamadı.	ما لَعِبَ شِ	لم يَلْعَبْ

Dikkat edilecek olursa, nefy edatı “مِشْ” fiilin başına (ما) ve sonuna (ش) harfi kesralı olduğu halde ayrılarak gelir. (ش) den önceki harf te sakin olur.¹⁴⁷

d- Muzari fiil cem-i müzekker yası (ى) ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
(O erkekler) İçmediler.	ما شَرِبُوا شِ	لم يَشْرِبُوا
(O erkekler) Yazmadılar.	ما كَتَبُوا شِ	لم يَكْتُبُوا
(O erkekler) Oynamadılar.	ما لَعِبُوا شِ	لم يَلْعَبُوا

Geçen örnekte görüldüğü üzere, nefy edatı “مِشْ” fiilin başına (ما) ve sonuna (ش) harfi sakin olduğu halde ayrılarak gelir. (ش) den önce çoğul vavı (و) ve vavdan önceki harf te zammeli olur. Mısır lehçesince cem-i müennes kalıp olmayıp yerine yukarıdaki gibi cem-i müzekker kalıp kullanılır. Müzekker ya da müennes olduğu hitap edilen kişinin cinsiyeti ile bilinir.¹⁴⁸

e- Muzari fiil cem-i müennes yası (ى) ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
(O bayanlar) İçmediler.	ما شَرِبُوا شِ	لم يَشْرِبْنَ
(O bayanlar) Yazmadılar.	ما كَتَبُوا شِ	لم يَكْتُبْنَ
(O bayanlar) Oynamadılar.	ما لَعِبُوا شِ	لم يَلْعَبْنَ

Görüldüğü üzere cem-i müennes çekimler de cem-i müzekker kalıp çekimiyle aynıdır. Cinsiyet hitap edilen kişiyle anlaşılır.

¹⁴⁷ Abdussettar ve ‘Affî Ahmed, 102.

¹⁴⁸ Abdussettar ve ‘Affî Ahmed, 102.

f- Muzari fiil (ت) harfi ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
(Sen) İçmedin.	ما شَرِبْتِش	لم تَشْرَبِ
(Sen) Yazmadın.	ما كَتَبْتِش	لم تَكْتُبِ
(Sen) Oynamadın.	ما لَعِبْتِش	لم تَلْعَبِ

Mülâhaza edilecek olursa, nefy edatı “مش” fiilin başına (ما) ve sonuna (ش) harfi kesralı olduğu halde ayrılarak gelir. (ش) harfinden önce müenneslik tesisi (tâ-i te'nis) sakın ve te harfinden önceki harf te kesralı olur.¹⁴⁹

2.2.2.11.2.3. Muzâri Filin “لا” İle Nefyi (لا النَّافِي)

Arap dili gramerine göre muzari fiile, olumsuz geniş zaman anlamı verir ve i'rab yönünden fiilde herhangi bir değişiklik yapmaz. Mısır Arapçasında bu durum için aşağıda gelen konuşma formları kullanılır.

a- Muzari fiil hemze (أ) ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
İçmem.	مِشْ بَشْرَبْ	لا أَشْرَبُ
Yazmam.	مِشْ بَكْتَبْ	لا أَكْتُبُ
Oynamam.	مِشْ بَلْعَبْ	لا أَلْعَبُ

Örnekte görüldüğü üzere, nefy edatı “مش” fiilin başında, sonrasında fethalı (ب) harfi- ki Mısır avamcasında muzari zamana tekabül eder- takiben sonu sakın olacak şekilde mazi fiil gelir.¹⁵⁰

b- Muzari fiil nun (ن) ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
İçmeyiz.	مِشْ بِنَشْرَبْ	لا نَشْرَبُ
Yazmayız.	مِشْ بِنَكْتُبْ	لا نَكْتُبُ

¹⁴⁹ Abdussettar ve 'Afi' Ahmed, 103.

¹⁵⁰ Abdussettar ve 'Afi' Ahmed, 103-4.

Oynamayız.	مِشْ بِنَلْعَبْ	لا نَلْعَبْ
------------	-----------------	-------------

Yukarıdaki örneği incelediğimizde görürüz ki, nefy edatı “مِشْ” fiilin başında, sonrasında kesralı (ب) harfi, takiben (ن) ile başlayan muzari fiil gelir.¹⁵¹

c- Muzari fiil müfred müzekker yası (ى) ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
(O erkek) İçmez.	مِشْ بِيَشْرِبْ	لا يَشْرِبْ
(O erkek) Yazmaz.	مِشْ بِيَكْتَبْ	لا يَكْتَبْ
(O erkek) Oynamaz.	مِشْ بِيَلْعَبْ	لا يَلْعَبْ

Buradaki örneğe bakıldığında, nefy edatı “مِشْ” fiilin başında, sonrasında kesralı (ب) harfi, takiben (ي) ile başlayan ve sonu sakin olan muzari fiil gelir.¹⁵²

d- Muzari fiil cem-i müzekker yası (ى) ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
(O erkekler) İçmezler.	مِشْ بِيَشْرِبُوا	لا يَشْرِبُونَ
(O erkekler) Yazmazlar.	مِشْ بِيَكْتَبُوا	لا يَكْتَبُونَ
(O erkekler) Oynamazlar.	مِشْ بِيَلْعَبُوا	لا يَلْعَبُونَ

Yukarıdaki örnekte görüleceği üzere, nefy edatı “مِشْ” fiilin başında, sonrasında kesralı (ب) harfi, takiben (ي) ile başlayan ve sonu zammeli olan muzari fiil gelir. Muzari fiilin sonundaki nun (ن) hazf edilir.¹⁵³

e- Muzari fiil cem-i müennes yası (ى) ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
(O bayanlar) İçmezler.	مِشْ بِيَشْرِبُوا	لا يَشْرِبْنَ
(O bayanlar) Yazmazlar.	مِشْ بِيَكْتَبُوا	لا يَكْتَبْنَ
(O bayanlar) Oynamazlar.	مِشْ بِيَلْعَبُوا	لا يَلْعَبْنَ

¹⁵¹ Abdussettar ve ‘Afiifi Ahmed, 104.

¹⁵² Abdussettar ve ‘Afiifi Ahmed, 104-5.

¹⁵³ Abdussettar ve ‘Afiifi Ahmed, 105.

Mısır lehçesince cem-i müennes kalıp olmayıp yerine yukarıdaki gibi cem-i müzekker kalıp kullanılır. Müzekker ya da müennes olduğu hitap edilen kişinin cinsiyeti ile bilinir.¹⁵⁴

f- Müfred müennes için muzari fiil te (ت) harfi ile başladığında

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
(Sen) İçmezsin.	مِشْ يَنْشَرِبْ	لا تَشْرَبُ
(Sen) Yazmazsın.	مِشْ يَنْكُتِبْ	لا تَكْتُبُ
(Sen) Oynamazsın.	مِشْ يَنْلَعِبْ	لا تَلْعَبُ

Yukarıdaki örnekte görüleceği üzere, nefy edatı “مِشْ” fiilin başında, sonrasında kesralı (ب) harfi, takiben (ت) ile başlayan ve sonu sakin olan muzari fiil gelir.¹⁵⁵

2.2.2.11.2.4. Olumlu Muzâri Fiilin Nefyi

Daha önce de belirtildiği üzere avamcada muzari fiilin başına (ب) harfi gelir. Nefy hali ise, nefy edatı (مِشْ) in fiilin başına ya da fiilin başına (ما) ve sonuna (ش) harfinin ayrılarak gelmesiyle yapılır.¹⁵⁶

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Yazıyor- Yazmıyor	بيكتب – ما بيكتبش \ مش بيكتب	يكتبُ – ما يكتبُ
Yürüyor- Yürümüyor	بيمشي – ما بيمشيش \ مش بيمشي	يمشي – ما يمشي
Yolculuk ediyor- Yolculuk etmiyor	بيسافر – ما بيسافرش \ مش بيسافر	يسافرُ – ما يسافرُ

2.2.2.11.2.5. Mâzi Fiilin (ما) İle Nefyi

Müfred ve cem‘ mazi fiilin nefyi, muzari fiilin (لم) ile nefyedilmesi gibidir. Fiilin başına (ما) ve sonuna (ش) harfinin gelmesiyle yapılır.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Abdussettar ve ‘Affi Ahmed, 106.

¹⁵⁵ Abdussettar ve ‘Affi Ahmed, 106.

¹⁵⁶ Abdussettar ve ‘Affi Ahmed, 106.

¹⁵⁷ Abdussettar ve ‘Affi Ahmed, 107.

Müfred için örnekler:

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Yazmadı – Onu yazmadık.	ما كتبتش – ما كتبناهُوش	ما كتب - كتبناه
İçmedi – Onu içmedik.	ما شربش – ما شربناهُوش	ما شرب - ما شربناه
Bakmadım – Ona bakmadım.	ما شفتش – ما شفتناهُوش	ما شفت – ما شفتنه

Cem‘ için örnekler:

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Yazmadılar.	ما كتبوش	ما كتبوا
İçmediler.	ما شربوش	ما شربوا
Anlamadılar.	ما فهموش	ما فهموا

2.2.2.9. Mısır Avamcasında Nehy

Fasîh Arapçada “lâ en-nâhiye” (لا الناهية) muzari fiilin başına gelir ve sonunu cezm eder. Üçüncü ve ikinci şahıslara bir şeyi yasaklamak için kullanılır. Gitmesin (لا) (لا تَجْلِسْ / oturma).¹⁵⁸

Mısır avamcasında ise, fiilin başında “ما” harfi, sonunda ise “ش” harfi gelir.¹⁵⁹

(ما + الفعل المضارع + الشين)

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
(Sen erkek) Oynama	ما تلعبش	لا تلعبْ
(Sen erkek) Yazma	ما تكتبش	لا تكتبْ
(Sen bayan) Oynama.	ما تلعبيش	لا تلعبِي
(Siz erkekler) Oynamayınız.	ما تلعبوش	لا تلعبُوا
(Siz bayanlar) Yazmayınız.	ما تكتبوش	لا تكتبِي

Daha önce de geçtiği üzere, Mısır lehçesince cem-i müennes kalıp olmayıp yerine cem-i müzekker kalıp kullanılır. Bunun dışında avamcada yukarıda geçen siğa kadar meşhur olamasa da iki farklı siğa daha kullanılır. Bunlardan birincisi:

¹⁵⁸ Özdemir vd., *Arapça-II*, 59.

¹⁵⁹ Abdussettar ve ‘Affî Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 108.

(بلاش + الفعل المضارع)

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
(Sen erkek) Yapma!	بلاش تَعْمَلْ	لا تَعْمَلْ
(Sen erkek) Yazma!	بلاش تَكْتَبْ	لا تَكْتَبْ

İkincisi ise:

(اوعى + الفعل المضارع)

Kalıbdır ve “seni uyarıyorum / sakın, dikkat et!” manasınadır. Müfred müzekker için (اوعى) müfred müennes için (اوعى) cem‘ için (اوعوا) kullanılır.¹⁶⁰

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
(Sen erkek) Sakın içme!	اوعى تَشْرَبْ	لا تَشْرَبْ
(Sen bayan) Sakın yazma!	اوعى تَكْتَبى	لا تَكْتَبى
(Siz erkekler/bayanlar) sakın yemeyiniz!	اوعوا تَأْكُلوا	لا تَأْكُلوا
(Siz erkekler/bayanlar) sakın uyumayınız!	اوعوا تَنَاموا	لا تَنَاموا

2.2.2.10. Mısır Lehçesinde Sayılar

Arapça sayı ismine (العَدَد), sayılan kelimeye (المَعْدُود) denilir.

Sayılar dört kısma ayrılır:

- Müfred sayılar: 1’den 10’a kadar olanlar.
- Mürekkep (bileşik) sayılar: 11’den 19’a kadar olan sayılar.
- Ukûd: 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 sayıları.
- Atıflı (ma’tuf) sayılar: 21 ve 99 gibi iki sayının arasına atıf vavı getirilerek söylenen sayılar.¹⁶¹

Mısır lehçesinde sayıların söylenmesinde büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Detaylı olarak aşağıdaki sunulmuştur:

¹⁶⁰ Abdussettar ve ‘Affî Ahmed, 108-9.

¹⁶¹ Arslan vd., *Arapça-IV*, 7.

a) Müfred sayılar:¹⁶²

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Bir	وَاحِدٌ	وَاحِدٌ
İki	إِثْنَيْنِ	إِثْنَانِ
Üç	ثَلَاثَةَ	ثَلَاثَةٌ
Dört	أَرْبَعَةَ	أَرْبَعَةٌ
Beş	خَمْسَةَ	خَمْسَةٌ
Altı	سِتَّةَ	سِتَّةٌ
Yedi	سَبْعَةَ	سَبْعَةٌ
Sekiz	ثَمَانِيَةَ	ثَمَانِيَةٌ
Dokuz	تِسْعَةَ	تِسْعَةٌ
On	عَشْرَةَ	عَشْرَةٌ

b) Mürekkep (bileşik) sayılar:¹⁶³

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
On bir	حِدَاشِرَ	أَحَدَ عَشَرَ
On iki	إِثْنَاشِرَ	إِثْنًا عَشَرَ
On üç	ثَلَاثَاشِرَ	ثَلَاثَةَ عَشَرَ
On dört	أَرْبَعَاشِرَ	أَرْبَعَةَ عَشَرَ
On beş	خَمْسَاشِرَ	خَمْسَةَ عَشَرَ
On altı	سِتَّاشِرَ	سِتَّةَ عَشَرَ
On yedi	سَبْعَاشِرَ	سَبْعَةَ عَشَرَ
On sekiz	ثَمَنَّاشِرَ	ثَمَانِيَةَ عَشَرَ
On dokuz	تِسْعَاشِرَ	تِسْعَةَ عَشَرَ

c) Ukûd (onarlı sayılar):¹⁶⁴

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
---------------	----------------	--------------

¹⁶² Abdussettar ve 'Afîfî Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 120.

¹⁶³ Abdussettar ve 'Afîfî Ahmed, 120.

¹⁶⁴ Abdussettar ve 'Afîfî Ahmed, 121.

Yirmi	عِشْرِينَ	عِشْرُونَ
Otuz	ثَلَاثِينَ	ثَلَاثُونَ
Kırk	أَرْبَعِينَ	أَرْبَعُونَ
Elli	خَمْسِينَ	خَمْسُونَ
Altmış	سِتِّينَ	سِتِّونَ
Yetmiş	سَبْعِينَ	سَبْعُونَ
Seksen	ثَمَانِينَ	ثَمَانُونَ
Doksan	تِسْعِينَ	تِسْعُونَ

d) 100 ve katları: ¹⁶⁵

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Yüz	مِئَة	مِئَة
İki yüz	مِئَتَيْنِ	مِئَتَانِ
Üç yüz	ثَلَاثِمِئَة	ثَلَاثِمِئَة
Dört yüz	أَرْبَعِمِئَة	أَرْبَعِمِئَة
Beş yüz	خَمْسِمِئَة	خَمْسِمِئَة
Altı yüz	سِتْمِئَة	سِتْمِئَة
Yedi yüz	سَبْعِمِئَة	سَبْعِمِئَة
Sekiz yüz	ثَمْنِمِئَة	ثَمْنِمِئَة
Dokuz yüz	تِسْعِمِئَة	تِسْعِمِئَة

e) Yüzde ifadesi söyleme

Türkçe	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
%50 / yüzde elli	خَمْسِينَ فِي الْمِئَة	خَمْسُونَ بِالمائة
%33 / yüzde otuz üç	ثَلَاثَة وَ ثَلَاثِينَ فِي الْمِئَة	ثَلَاثَة وَ ثَلَاثُونَ بِالمائة
%97 / yüzde doksan yedi	سَبْعَة وَ تِسْعِينَ فِي الْمِئَة	سَبْعَة وَ تِسْعُونَ بِالمائة
%2,5 / yüzde iki buçuk	إِثْنَيْنِ وَ نِصْفَ فِي الْمِئَة	اِثْنَانِ وَ نِصْفَ بِالمائة
%3,4 / yüzde üç virgöl dört	ثَلَاثَة وَ أَرْبَعَة مِنْ عَشْرَة فِي الْمِئَة	

¹⁶⁵ Abdussettar ve 'Affî Ahmed, 121.

%9,8 / yüzde dokuz virgöl sekiz	تِسْعَةُ وَتَمَانِيَّةٌ مِنْ عَشْرَةِ فِي الْمِئَةِ	
%0,12 / binde on iki	إِثْنَاثَرٌ مِنْ مِئَةِ فِي الْمِئَةِ	

f) Saatin söylenmesi (Vaktin bilinmesi)¹⁶⁶

Türkçe / Dijital	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
01:00	السَّاعَةُ وَاحِدَةٌ	السَّاعَةُ الْوَاحِدَةُ
12:45	وَاحِدَةٌ إِلَّا رُبْعَ	السَّاعَةُ الْوَاحِدَةُ إِلَّا الرَّبْعَ
01:20	وَاحِدَةٌ وَتَلْتِ	السَّاعَةُ الْوَاحِدَةُ وَالتَّلْتِ
11:50	إِثْنَاثَرٌ إِلَّا عَشْرَةَ	السَّاعَةُ الثَّانِيَّةُ عَشْرَةَ إِلَّا عَشْرَ
06:40	سَبْعَةٌ إِلَّا تَلْتِ	السَّاعَةُ السَّابِعَةُ إِلَّا التَّلْتِ
06:30	سِتَّةٌ وَ نَصٌّ	السَّاعَةُ السَّادِسَةُ وَالنَّصْفَ
03:15	ثَلَاثَةٌ وَ رُبْعَ	السَّاعَةُ الثَّلَاثَةُ وَالرَّبْعَ
12:00	إِثْنَاثَرٌ	السَّاعَةُ الثَّانِيَّةُ عَشْرَةَ
06:25	سِتَّةٌ وَ نَصٌّ إِلَّا خَمْسَةَ	السَّاعَةُ السَّادِسَةُ وَالنَّصْفَ إِلَّا خَمْسَ
10:45	جِدَاثَرٌ إِلَّا رُبْعَ	السَّاعَةُ الْحَادِيَّةُ عَشْرَةَ إِلَّا الرَّبْعَ

2.2.2.11. Haftanın Günleri, Aylar ve Vakit İle İlgili Bazı Tabirler

a) Haftanın günleri¹⁶⁷

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Pazar	الْحَدَّ	يَوْمَ الْأَحَدِ \ الْأَحَدَ
Pazartesi	الْإِثْنَيْنِ	يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ \ الْإِثْنَيْنِ
Salı	الثَّلَاثِ	يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ \ الثَّلَاثَاءِ
Çarşamba	الْأَرْبَعِ	يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ \ الْأَرْبَعَاءِ
Perşembe	الْخَمِيسِ	يَوْمَ الْخَمِيسِ \ الْخَمِيسِ
Cuma	الْجُمُعَةِ	يَوْمَ الْجُمُعَةِ \ الْجُمُعَةَ
Cumartesi	السَّبْتِ	يَوْمَ السَّبْتِ \ السَّبْتِ

b) Milâdî aylar¹⁶⁸

¹⁶⁶ Abdussettar ve 'Afîfî Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 122.

¹⁶⁷ Abdussettar ve 'Afîfî Ahmed, 125.

Türkçe anlamı	Doğu Akdeniz Ülkeleri ve Irak	Mısır Lehçesinde aylar
Ocak	كانونُ الثاني	شهر واحد
Şubat	شُباطُ	شهر اثنين
Mart	آذارُ	شهر ثلاثة
Nisan	نيسانُ	شهر اربعة
Mayıs	أيارُ	شهر خمسة
Haziran	حزيرانُ	شهر ستة
Temmuz	تموزُ	شهر سبعة
Ağustos	أب	شهر ثمانية
Eylül	أيلولُ	شهر تسعة
Ekim	تشرينُ الأوَّلُ	شهر عشرة
Kasım	تشرينُ الثاني	شهر حداثر
Aralık	كانونُ الأوَّلُ	شهر إتناشر

c) Vakit ile ilgili bazı tabirler

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Şimdi	دِلَوْتِي	الآن
Bu vakitte	في الوقت دا	في هذا الوقت
Dün	إمبارح	أمس
Bugün	النهارده	اليوم
Gece	النهارده بالليل \ الليلة دي	الليلة
Yarın	بُكْرَة	غد
Ertesi gün	بعد بُكْرَة	بعد غدا
Bir önceki gün	أول إمبارح	قبل أمس
Az önce	أبل شوِيَة	قبل قليل
Az sonra	بَعْد شوِيَة	بعد قليل
Gelecek hafta	الأسبوع اللي جاي \ الأسبوع الجاي	الأسبوع القادم
Geçen ay	الشهر اللي فات	الشهر الماضي

¹⁶⁸ Abdussettar ve ' Afifî Ahmed, 125.

Geçen sene	السَّنَةُ الَّتِي فَاتَتْ	السنة الماضية
Öğleden önce	أَبْلُ الظُّهْرِ	قبل الظهر
Sabahleyin	فِي الصُّبْحِ \ فِي الصُّبْحِيَّةِ	في الصباح
Öğle	الظُّهْر \ الظُّهْرِيَّةِ	الظهر
İkindi	العَصْر \ العَصْرِيَّةِ	العصر
Akşam	المغرب \ المَغْرِبِيَّةِ	المغرب
Gece	بِاللَّيْلِ	ليلاً

Bu konuyla ilgili bazı örnekler:¹⁶⁹

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Bugün bir şey yapmadım.	الْتَهَرَّدَه مَا عَمَلْتَش حَاجَةً.	اليوم ما فعلت\ لم أفعل شيئاً.
Salı günü okula gideceğim.	هَرُوحَ الْمَدْرَسَةَ يَوْمَ الثَّلَاثِ.	سأذهب الي المدرسة يوم الثلاثاء.
Bu gece yeni bir elbise satın alacağım.	هَشْتَرِي مَلَابِسَ جَدِيدَةَ الْيَهَارْدَه بِاللَّيْلِ.	سأشتري ملابس جديدة الليلة.
Dün futbol oynamadık.	مَالْعِبَاشَ كُرَةَ امْبَارَحِ.	ما لعبنا \ لم نلعب كرة القدم امس.
Bugün fakülteye gitmeyeceğim.	مَشْ هَرُوحَ الْكَلِيَّةِ الْنَهَارَدَه.	لن أذهب الي الكلية اليوم.
Bu kız geçen ay annesine mektup yazmadı.	الْبِنْتِ دِي مَا كَتَبْتَشْ جَوَابَ لَامَهَا مِنْ شَهْرِ فَاتِ.	هذه البنت ما كتبت \ لم تكتب الجواب لامها في الشهر الماضي.
Bugün hava güzel olduğu için Kuzey Cuna'ya gideceğiz.	هَنْرُوحَ الْجَنِينَةَ الْمَغْرِبِيَّةِ عَشَانَ الْجَوِ الْنَهَارَدَه جَمِيلِ.	سنذهب الي الجنينة المغربية من أجل الجو جميل اليوم.
Sen ne salı ne de çarşamba günü ders çalışmadın, neden?	إِنْتِ مَا دَرَسْتَشْ يَوْمَ الثَّلَاثِ وَلَا يَوْمَ الْأَرْبَعِ لِيَهْ؟	أنت لماذا لم تدرس يوم الثلاثاء ولا يوم الأربعاء؟
Geçen hafta çok güzel bir avamca dersi vardı.	الْأَسْبُوعِ الَّتِي فَاتِ كَانَ دَرَسُ الْعَامِيَّةِ حَلْوِ أَوْي.	في الأسبوع الماضي كان درس العامية جيداً جداً.

¹⁶⁹ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, 127.

e) Bazı zaman ve mekan zarfları¹⁷⁰

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
-in üstüne, in üstünde	فوق	أعلى
-in altına, in altında	تحت	أسفل
-in önüne, in önünde	أمام	أمام قدام
-in arkasına, in arkasında	وَرَاءَ	وراء
Hiçbir zaman	أبداً	أبدا
Bazen, bazı vakitler	أحياناً	بعض الأحيان
Daima	دائماً	دائماً
-in içinde, in içine, -in dahilinde	جوا	داخل
-in dışında, -n dışına	برا	خارج

2.2.3. Mısır Lehçesinde Kelimelerin Delaletindeki Farklılıklar (Semantik)

Türkçede “anlambilim” olarak ifade edilen semantik (علم الدلالة) ilmi; “lafızların gelişimini ve ne anlama geldiğini araştıran bilim dalıdır”.¹⁷¹

Aynı kelimenin farklı lehçelerde farklı farklı manalara kullanıldığı görülmekte ya da belirli bir zaman diliminde kelimenin ifade ettiği mana daha sonraki bir zamanda başka bir manaya delalet etmektedir. Bir bölgede yaşayan insanların bir kelimeye yüklediği mana başka bir bölgede yaşayan insanlarca farklı manada kullanılmaktadır.¹⁷²

Kelime dağarcığındaki değişim kısaca özetlenecek olursa:

Ölü kelimeler: Geniş kelime dağarcıkları zamanla kullanılmayarak unutulmuştur.

Yeni kelimelerin eklenmesi: Bazen başka dillerden yeni kelimelerin ilavesi ya da Arapçanın kendi kelime türetme imkanları kullanılarak gerekli yeni mefhumların

¹⁷⁰ Abdussettar ve ‘Afîfi Ahmed, 127.

¹⁷¹ es-Sâlih, *Dirâsât fî Fıkhî 'l-Luğa*, 22.

¹⁷² Hilâl, *el-Lehecâtu 'l-'Arabiyye Neş'eten ve Tetavvuran*, 67.

karşılanması şeklinde olmuştur. Örneğin; (المرضعة) biberon, (السَّماعة) stetoskop, (الطَّرَادَة) kruvazör gibi.

Kelimelerde anlam kayması: Fasih Arapçadaki ya da lügat manasından farklı bir manaya geçiş yapmasıyla olur. Örneğin; (القطار) deve kervanı anlamında iken günümüzde tren/lokomotif anlamına gelmektedir. (البريد) yük ve mektup taşıyan hayvana denirken artık posta manasında kullanılmaktadır.¹⁷³ Ayrıca (السيارة) eskiden kabile manasında kullanılırken şu anda benzin ya da benzer bir yakıtla çalışan binmek için kullanılan otomobil/araca denmektedir. Yine (الطائرة) kuş manasında iken; savaş, sefer ve nakliyyede kullanılan havada uçan bineğe/uçağa delalet etmektedir.¹⁷⁴

Kelimelerin anlamında meydana gelen değişiklikte iki önemli unsur rol oynar: Mecaz ve istiare. Daha önce lügatte sivrisinek manasına gelen (الهَمَج) Mısır lehçesinde insanlardan anarşistler için kullanılmaktadır. Yine yolcunun azığı manasındaki (السُّفْرَة) yemek yenen masa manasına dönüşmüştür.¹⁷⁵ Mısır lehçesinde kullanılan kelimeler ile ilgili birçok sözlük çalışmaları yapılmış farklı manalara delalet eden kelimeler tespit edilmiştir. Konunun anlaşılması için yukarıda sadece birkaç örnek verilmiştir.

¹⁷³ Gündüzöz, “Klasik ve Modern Arapçanın Tarihsel ve Filolojik Sınırları”, 78.

¹⁷⁴ Abdussettar ve Afifi Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 81.

¹⁷⁵ Enceb Gülâm Nebî, “el-Lehecâtu'l-‘Arabiyye el-Muâsıra ve el-Te’sîl”, *Dirâsât ‘un- ‘Arabiyye ve İslamiyye*, sy 2014 (31 Mart 2014): 12.

3. BÖLÜM

MISIR LEHÇESİNDE YAYGIN KULLANILAN TERİMLER VE TERKİPLER

Daha önceki bölümlerde anlatılan Mısır lehçesi, bu bölümde bizzat Mısır halkının konuştuğu ifadeler ve bir çok örnekler ile pratik hayata aktarılmıştır. Bu metinleri dikkatlice okuyan kişiler Mısır lehçesini anlamaya başlayacaklardır.

3.1. Köken Olarak Arap Lehçelerine Dayanan Terimler ve Terkipler¹⁷⁶

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Ne?	إيه؟	ماذا؟
Hangi şey	إيش	أي شيء
Geldi	جه	جاء
Önemli değil!	مَا عَلِيْش	مَا عَلَيْكَ شَيْءٌ
Kızma!	ماتز عَلس ماتغضبش	ما تزع لا تغضب
İhtiyaç / gerekli	عاوز	الحاجة
Bana göster.	وَرِيْني	أرني
Al.	خُد	خُدْ
Bekle, yavaş ol!	إِسْتَنِّي	إِنْتَظِرْ
Bak!	شوف	أَنْظُرْ
Nerede?	فِين؟	في أي مكان؟
Tarık dedi ki:	طَارِقْ آل	طارق قال
Çok söz	إرغي	كثرة الكلام
Dikkat et!	حُوش	امنع

¹⁷⁶ Abdussettar ve ' Afîfî Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 133.

3.2. Mısır Lehçesine Has Bazı Terimler ve Terkipler¹⁷⁷

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Su istiyorum (Küçük çocuklar kullanır).	إِنْبُوا \ إِمْبُوا	أريد الماء
Yumuşak huyluluk, güzel ahlaktan kinaye kullanılır.	دمك شربات	خفة الدم
Bahçe (Mısır'da çiftçiler kullanır)	الغيط	الحقل
Başaramadık / Güç yetiremedik.	مَلْحِنَّا ش	لم نستطيع أو لم نقدر
Nerelisin?	مِنِين	مِن أين؟
Huysuz, sinirli, kendine ve etrafına sıkıntı ve hüzün veren kadın	وَلِيَّةُ أَرْشَانة	إمْرأة شريرة / وثريّة
Şu anda, bu vakitte.	دِلْوُنْتِي	حالا \ في هذا الوقت
Kavga, münakaşa, çekişme	خِنَانة	شجار أو عراك
Hazretleri (karşıdaki kişiye tazim için kullanılır)	حَضْرَتِكْ	سيد \ استاذ
Çabucak, acilen!	أوام	بسرعة
Uzaklaş! (Kızgınlık anında kullanılır)	عُورُ	إبتعد (عني)
Yüksek sesle ağladı.	عَيْطُ	بكي بصوت مرتفع
Yorgun ya da hasta	عَيَان	تعبان أو مريض
Başına duvarlara vur!	إِتْفَلِقْ	اخبط رأسك في الحائط
İşi çabuk bitir.	إِنْجِرْ	انه العمل بسرعة
Neşeli, komik kişi	ولد روش	شخصية مرحة و خفيفة الظل
Taksi ya da metrobüs sürücüsü / işinde mahir kişi “usta”	أسطا	سائق التاكسي أو الميكروباص، و صاحب المهنة الماهر في مهنته

¹⁷⁷ Abdussettar ve 'Afiî Ahmed, 134-36.

Bir şeyin / cüzün parçası (ör. Et parçası)	حِثَّة	القطعة أو الجزء من الشيء
Dikkatli ol! Kendine dikkat et!	خَلِّي بَالِكْ	انتبه أو احذر، اهتم بنفسك
Afedersiniz! Özür dilerim!	لامؤاخزة	أسف أو معذرة \ لاتواخذني
Mısır lehçesinde çoğunlukla “polis” manasına kullanılır.	الحكومة	الشرطة
Ekmek	عيش	خُبْز
Akılsız ya da akli kıt kişi	عبيط	شخص بلا عقل أو الأبله
Kendisinde bir fayda ya da hayır bulunmayan gereksiz çok söz	اللث والعجن	كثرة الكلام فيما لا فائدة أو لا خير فيه

3.3. Aile ve Akraba ile Alakalı Bazı Kelimeler¹⁷⁸

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Fasîh Arapça
Erkek çocuk	ولد	ولد
Kız çocuk	بنت	بنت
Oğul	ابن	ابن
Kız evlat	بنت	ابنة
Erkek kardeş	أخ	أخ
Kız kardeş	أخت	أخت
Erkek / Adam	راجل	رجل
Kadın / Bayan	سيت \ مرّة	امرأة
Baba	أب	أب
Anne	أم	أم
Dede	جدّ \ سيدي	جدّ
Nine	سني	جدة

¹⁷⁸ Abdussettar ve ‘ Afîfî Ahmed, 136.

3.4. Mısır Lehçesinde Kullanılan En Meşhur Bazı Kelimeler ve Terkipler¹⁷⁹

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
Konuşmanın akabinde şahsın gitmesini istediğimizde kullanıla ifade “şimdi git”	إِخْلَعْ دِلُونْتِي
Kendisini ilgilendirmeyen bir konuda konuşan kimseye hitaben söylenir.	حَبَّطْ فِي الْكَلَام
Sürpriz bir zamanda sevindirici bir hadise karşısında mutluluk ifadesi olarak kullanılır.	بِلْ الشَّرْبَات
Kelime olarak “yerel, mahalli” manasına gelir, örneğin الخبز البلدي ayrıca bir işte uzman kişi manasında kullanılır. Örneğin الترزى البلدي	بَلْدِي
Atölyelerde çalışan çırak çocuklara denir.	بَلِيَّة
Psikolojik sorunu olan ya da benzer davranışlar gösteren kişilere söylenir.	عَنْدَه حَالَة
İşi yokuşa süren, çözümsüzlük üreten kişilere hitaben söylenir.	حَطَّ الْعُنْدَه فِي الْمِنْشَار
Bir konuda derin bilgiye sahip problemi çözen uzman kişi.	حَبْطَة مَعْلَم أَوْ صَرْبَة
Şahsiyetsiz, korkak, zayıf bünyeli, kendisine güvenilmeyen kişi.	وَادْ جَرِغ
Hırsızların elebaşı, görünüşte vakur bir adam görünüşünde ama aslında hırsızın önde gideni.	شَيْخْ مَنْصَر
Sağ salim	صَاغْ سَلِيم
Esnafın, tüccarın sabah ilk kazancı “sıftah”.	إِصْطِبَاحَة
Türkçeden tuz ifadesi ama manası kişiyi alaya almak için kullanılır.	طَظ
Adam hayatını yaşıyor.	فَلَانْ عَايشْ حَيَاتَه

¹⁷⁹ Abdussettar ve ‘ Afifi Ahmed, 136-44.

İflas etmiş hiçbir şeyi kalmamış kişi.	فَلَانِ عَلَيِ الْحَدِيدَةِ
Borca satın alma işlemine denir. “Hesaba yaz, deftere yaz”	عَلَيِ الْحِسَابِ
Çok şık giyimli kişiyi ifade etmek için söylenir.	هِيَ عَلَيِ سِنَجِهِ عَشْرَةَ
Kuru çayın üstüne sıcak suyu dökme işlemine denir.	عَلَيِ مِيَّةٍ بِيضًا
Bir işi son derece iyi bitirdiğinde kullanılan ifade.	شَغَلَ عَلَيِ مِيَّةٍ بِيضًا
Karşısındaki kişiyi överek menfaat sağlamaya yakın olmaya çalışıyor.	بِيْلْبَسْنِي الْعِمَّةَ
Kendisinin sahip olmadığı zekayı fazlasıyla göstermeye çalışmayı ifade eder.	فَهْلَوَةٌ - فَهْلَوِي
“Pilim bitti”, “gücüm takatım kalmadı”.	فَيِّصْ
Gizlilik manasındadır. “Aramızda kalsın”	فِي الْخَبَائِثَةِ
Hiçbir şeyden anlamayan kişiye hitaben söylenir.	فِي الْأَوْطَانَةِ
İşinden kovulmuş kişiye denir.	إِنْتَلَشْ
Sağlık sıhhati son derece iyi vaziyette ya da işini mükemmel yaparsa bu tabir kullanılır.	أَرْبَعَةٌ وَعِشْرِينَ إِرَاطَ
“Günah keçisi”	كَبِشْ فِدَا
Böyle, şöyle...	كِدِّي
Çok konuşan kimse ama “bal yapmaz arı”.	كَلَامُنْجِي
Kulislerden haberleri toplayıp getiren kişi.	جَابِ الْخَبَرِ مِنَ الْكُنْتُرُولِ
Bir kişiye hak etmediği değer vermek ve sevgi göstermek.	كُوسَةٌ
Edepsizce, uygunsuz konuşmak	لَبِّخْ
Çete gibi birlikte hareket eden grup, insan topluluğu	نَاسِ لَبِّشْ
Bir kişiyi kötülemek ya da hakkında asılsız iddialarda bulunmak	تَلْسِينِ بِالْكَلامِ
Ahmak, aptal	لَطَخْ
Bir şeyi çalmak	لَطَشَ الشَّيْءَ
“Adam direk oldu” kişiyi uzun süre bekletip randevuya gelmemek.	لَطَعَهُ

Toplum içerisinde katlanılmaz kişi.	تَأْنِيحَةٌ
“Kaçırılmayacak fırsat”	لُطْفَةٌ
Gereksiz yere vakti boşa harcamak.	اللِّكَاةُ
Kelime manası “artık, süprüntü” fakat kişiye sövmek için de kullanılır.	لِمَامَةٌ
Dinamik, hareketli, canlı, atik	اللَّهُوِيَّةُ
Muvafık, tamam	مَاشِي
Keyfin yerinde, durumun iyi, işlerin yolunda	مَاشِيهِ مَعَاكَ
Adamdan menfaat sağlamak için ikiyüzlü davranmak	بِيئَمْحَلِسٍ
Sağlam kumaştan yapılan çantaya denir ama özellikle askerlerin sırt çantası için kullanılır.	المِخْلَةُ
Söylenmeyecek sözü söyleyen yapılmayacak hareketi yapan kişiye söylenir.	المِدْبَبُ
Yerle bir etmek ya da kişiyi sözüyle yaralamak	مَرْمَطُ بِهِ الْأَرْضِ
Zengin	مِرْيَشٌ - مَتْرِيَشٌ
Belirli bir iş karşılığında alınan ücret, “el emeği”	المَصْنَعِيَّةُ
Kişiyi kökeniyle ayıplamak.	المِعَايِرَةُ
Bir grubun lideri, muallim, yaptığı işte mahir, tüccar	المِعْلَمُ
Kızgın, sinirli, morali bozuk, öfkeli... insanlardan uzakta hiç kimse ile konuşmak istemiyor.	مَمْمُوصٌ
Mısır avamcasında çok yaygın olarak kullanılır, “rüşvet”, “komisyon” ya da “gizliden yapılan ticari anlaşma” manasındadır.	مِن تَحْتِ التَّرَابِيِزَةِ
Para ödenmeden alışveriş yapılır, müşteri satıcıya “mal çoğalınca, durumlar düzelinece öderim” manasına bu tabiri söyler.	حِينَ مَيْسَرَةٍ
Ellerini kaldırıp karşıdakine tehdit savurmak.	شَخَطٌ وَنَطْرٌ
Sonunda teslim oldu, boyun eğdi.	نَخَّ

İngilizce “nervous” kelimesinden alınmış olup, “asabi” demek.	نِرْفِزٌ
Can alıcı yerinden vurmak.	نَشَّهَ بِالْعَصَا أَوْ بِغَيْرِهَا
Ticaretin kesat gitmesi üzerine söylenen Türkçede “sinek avlamak” deyimini karşılığı.	المحل بينش
Kıskanç gözlerle göz ucuyla (ona) bakmak	نَرَّهَ عَيْن
Öfkesinden patlamak, sinirinden beyin damarları çatlayacak	حَاجَةٌ تَنْبُطُ
Fransızca “niche” kelimesinden alınmış “duvar içinde bırakılan oyuk, hücre” manasında olup, içerisine ziynet eşyaları konur.	نِيشٌ
Serseri, çok konuşan, sözünü bilmez kişilere “kısa kes, sadede gel” manasında kullanılır.	هَاتَ مِنَ الْآخِرِ
Harika! Muhteşem!	هَائِلٌ
Niyetini keşfetti. / (Onun) hakkında düşüncesini ya da tertiplediği şeyleri ortaya çıkardı.	هَرَشَه
Sanayi ürünü ya da edebi faaliyet ya da toplumsal bir hareket için çirkin, fâsid olan bir şeyi ifade etmek için kullanılır. Birisi şuursuzca bir söz söylediğinde (فلان هَلَّسَ) denir.	هَلَّسَ (الهِلَّس)
Nüfuzlu, insanlar arasındaki bir problemi çözme konusunda yardımcı, karar sahibi kişi. “Arabulucu”	وَاصِلٌ
Ona rüşvet verdim.	أَكَلْتُهُ
İşinde tecrübe sahibi kişilerin sıfatı.	مِنْوَدَّك
Türkçeden geçen kelime “vardiya”.	وَرْدِيَّةٌ ج وَرَادِي
Hatalı davranışlar ve uygulamalar sonucu rızkın kesilmesi ve işlerin bozulması durumu.	وُتِفَ حَال
Türkçedeki “yalla! Hadi! Benimle gel! Devam!” manasında.	يَلَا
Türkçeden geçen “yok” kelimesi, aynı manada.	يُوك

3.5. Mısır Lehçesine Türkçenin Tesiri

Mısır'da Türklerin varlığı çok eski tarihlere dayanmaktadır. İlk olarak Abbasi halifelerinin görevlendirdikleri Türk valiler kendi devletlerini kurarak belirli bir dönem Mısır'a hakim olmuşlardır. Bunlardan ilki Tolunoğulları(868-905) olup kurucusu Ahmed b. Tolun'dur.¹⁸⁰

Tolunoğulları Mısır'ı idare ettikleri 37 senelik kısa dönemde, ülkede Edebiyat, Tarih, Hukuk, Fen, Tıp, dini ve felsefi ilimler başta olmak üzere muhtelif sahalarda önemli gelişmeler sağlanmış, camilerde öğretim çalışmaları artarak devam etmiştir.¹⁸¹

Tolunoğullarının saltanat devirlerinde şiir yanında dil çalışmalarına da önem verilmiştir. Velid b. Muhammed et-Temimî ve Ahmed b. Cafer ed-Dineveri, bunlardan ikisidir. Aynı şekilde gramerci Muhammed b. Abdullah(ö. 944) bu devirde himaye görmüştür.¹⁸²

Mısır, Tolunoğullarından otuz sene sonra başka bir Türk hanedanının doğuşuna şahit olmuştur. Muhammed b. Toğaç komutanlığında *İhşidiler* kurulacak ve 935-969 yılları arasında Mısır'da hüküm süreceklerdir.¹⁸³

İhşidiler de Tolunoğulları döneminde olduğu gibi, ilim ve fikir hayatına önem vermişler, başta Amr ve Tolunoğulları camileri olmak üzere ilim meclisleri kurmuşlardır. Alimler ve zanaatkarlar her bakımdan desteklenmiştir.¹⁸⁴

Fatimilerin 969 yılında Mısır'ı ele geçirmesiyle yeni bir dönem başlamış, bir Türk devleti olan Eyyûbîlerin 1169 yılında Fatimilerin hakimiyetine son vermesine kadar devam etmiştir. Eyyûbîler 1169-1260 yılları arasında Mısır, Suriye, Filistin, Güneydoğu-Doğu Anadolu, Kuzey Irak, Hicaz, Yemen ve Libya'da hüküm sürmüş bir Türk devletidir.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Nesimi Yazıcı, *İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi*, 6. Aufl (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007), 76.

¹⁸¹ Yazıcı, 89.

¹⁸² Yazıcı, 89.

¹⁸³ Yazıcı, 101.

¹⁸⁴ Yazıcı, 108.

¹⁸⁵ Ramazan Şeşen, *Eyyubiler (1169-1260)* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2012), 17.

Nûreddin Mahmûd b. Zengî ve Selâhaddin Eyyûbî'nin gayretleriyle Mısır ve Şam-el-Cezîre bölgelerinde çok sayıda medrese, hastane, kütüphane, hankah inşa edildi. İlim adamları ve talebeler himaye edildi.¹⁸⁶

Eyyûbîler'in Mısır'daki hakimiyeti son bulsa da Memlûkler(1250-1517) Mısır'ı ele geçirerek, Türk izlerinin Mısır'da devam etmesini sağlamışlardır. Memlûkler tarihteki en büyük Türk devletlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bunun başlıca sebepleri, Moğollar'a ve Haçlılar'a karşı büyük zafer elde etmeleri ve yaklaşık iki buçuk asır boyunca Mısır, Şam, Hicaz gibi İslam dünyasının en önemli merkezlerini hakimiyetleri altında tutmalarıdır.¹⁸⁷

Memlûkler'in kurduğu teşkilat ve müesseseler Osmanlı Devleti'ni de etkilemiştir. Özellikle ilmiye alanındaki kurumlar Osmanlı uleması üzerinde önemli tesirler yapmış, ilk dönem Osmanlı müderrisleri Mısır'da eğitim görmüşlerdir.¹⁸⁸

Yaklaşık iki buçuk asır Mısır'da hakimiyet kurmuş, devrinde dünyanın 3. büyük devleti kabul edilen Memlûkler'in hakimiyeti, Yavuz'un 1517'de Ridaniye meydan muharebesinde Memlûkler'i yenmesiyle son bulmuştur.¹⁸⁹

Son olarak Mısır'daki Türk hakimiyeti 1517'de Osmanlı sultanı Yavuz Sultan Selim'in Memlûkler'i yenip Mısır'ı ele geçirmesi ile başlayıp, Birinci Dünya Savaşı'nda kaybedilmesiyle son bulmuştur.

Yukarıda konuya ışık tutması bakımından kısaca Mısır'da hakimiyet kurmuş Türk devletlerinden bahsedilmiş, geniş bilgi tarih kitaplarına bırakılmıştır. Amaçlanan sadece Türk dilinin Mısır lehçesinde neden bu denli etkisi olmuştur sorusuna cevap aramaktır. Türklerin Mısır'da uzun yıllar varlığı, doğal olarak birçok kelimenin yerli Mısır halkı tarafından kullanılmasını da beraberinde getirmiştir. Çok fazla Türkçe kaideye rastlanmamasına karşılık, fazla sayıda kelime Mısır halkının dillerinde söylenip

¹⁸⁶ Şeşen, 192.

¹⁸⁷ Fatih Yahya Ayaz, *Memlûkler (1250-1517)* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2015), 11.

¹⁸⁸ Ayaz, 11.

¹⁸⁹ Yılmaz Öztuna, *Kısa Osmanlı Tarihi*, 1. bs (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019), 38.

durmaya devam edegelmiştir. Bu kelimeler özellikle yemek, giyim/elbise, Osmanlı yönetim nizamına ait konulardandır. Tabi ki her kullanılan kelime aslıyla kalmamış, bazı harf ve ses değişikliği de olmuştur. Mısır lehçesinde kullanılan tüm Türkçe kelime ve ifadeleri tespit etmek ayrı ve çok geniş bir çalışmayı gerektirmekle birlikte bu çalışmada çok yaygın kullanılan bazı kelimelerden örnekler vermekle yetinilmiştir.¹⁹⁰

3.5.1. Mısır Lehçesinde Kullanılan Türkçe Kökenli Bazı Kelimeler

3.5.1.1. Hemze (أ) Harfi¹⁹¹

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
Efendi	أَفَنْدِي (أَفَنْدِم)	Abla	أَبْلَةٌ
Alaca	الْأَجَه	Eczahane / Eczane	أَجْرَاخَانَةٌ
Adaş	الأَضِيْش (أَدَاش)	Edephane / tuvalet	أَدْبَخَانَةٌ
Oda	أَوْضَةٌ	(Meyve) kurusu	أَرَاصِيَّة (فَرَاصِيَّة)
Orta (askeri birlik)	أُرطَةٌ	Kara göz (oyunu)	أَرَاجُوز (قَرَّة - جُوز)
Kavurma	أُورْمَةٌ	Ordu (şehir ve asker)	أُرْدِي (أُورْدُو)
Orman	أُورْمَان	Yeşil biberin sıfatı	أُرْنَاوُطِي
Kuzu	أُوزِي (قُوزِي)	Örnek	أُرْنِيْكَ
Oyma/k	أُويْمَةٌ (أُويْمَق)	Karavana	أُرْوَانَةٌ (قُرْوَانَةٌ)
Oya	أُويَه	Kaymağı alınmış ekşi peynir	أُرِيْش (قُرِيْش)
Kayış	أُويْش (قَائِيْش)	Kazma	أُرْمَةٌ (قُرْمَةٌ)

3.5.1.2. Ba (ب) ve Ta (ت) Harfleri

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
Puş	بُشْت	Başkatip	بَاشْكَاتِيْب
Beşlik	بِيْشْلِيْكَ	Hortum ağzı	بَاشْبُورِي
Poğaç	بُغَاشَةٌ	Paşa	بَاشَا
Bohça	بُوجَةٌ (بُقْجَةٌ)	Palto	بَالْطُو

¹⁹⁰ Abdussettar ve ' Afifi Ahmed, *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*, 245-46.

¹⁹¹ Abdussettar ve ' Afifi Ahmed, 247-48.

Balta	بَلْطَة	Banyo	بَانْيُو
Bülük	بُلُك	Patlıcan	بَتْنَجَان
Bölük emini	بُلُوكَامِين	Hap (birşem)	بِرْشَامَة
Pembe	بَمْبَة	Bartaman(kavanoz)	بَرَطْمَان
Bey	بَيْ (بِيه)	Bulgur	بُرْغُل
Nine	نَيْتِه	Bodrum	بَدْرُون
Teyze	تَيْزِي	Priz / on kuruş	بَرِيْزَة
Türlü	تُورْلِي	Paçavra	بَشَاوْرَة
Asker/polis tozluğu	طَرْلُوك (تَرْلُك)	Tetik	تَتِيك
		Tekke	تَكِيَة

3.5.1.3. Cim (ج), Ha (ح), Hı (خ) ve Dal (د) Harfleri¹⁹²

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
Gümrük	جُمْرُك	Doktor pensi	جِفْت
Koro	جَوْقَة	Güllaç	جَلَّاش
Cihan	جِيهَان	Gülbahar (oyun)	جُلبَهَار
Hazinedar	حَاَزِنْدَار	Haremlik	حَرَمْلِك
Hidivi / hakim	حِدِيْوِي	Hükümdar	حُكْمْدَار
Havace / efendi	حَاْوَاجَة	Fayton	حَنْطُور
Hoca / müderris	حُوْجَة	Dadı	دَادِي
Dondurma	دُنْدُرْمَة	Dipçik	دِيْبْشِك
Dolap	دُولَاب	Düzine	دُزِينَة
		Defter	دِفْتَر

3.5.1.4. Ra (ر), Ze (ز), Sin (س) ve Şin (ش) Harfleri¹⁹³

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
Zimba	زِمْبَة	Raf	رَف

¹⁹² Abdussettar ve ' Afif Ahmed, 250.

¹⁹³ Abdussettar ve ' Afif Ahmed, 251-53.

Zenberek	زَنْبَرَك	Rehvan	رَهْوَان
Şaşma	شَشْم	Sucuk	سُجُق
Şifahane	شِفْحَانَة	Susta	سُوسْتَة
Şiş	شِيش	Selamlık	سَلَامَلِك
Çakma	شَكْمَه	Silahdar	سِلَاحْدَار
Şilte	شِلْتَة	Salhane/ mezbahana	سَلْحَانَة
Şamata	شَمَطَة	Süvari	سُوَارِي
Çanta	شَنْطَة	Şipşip / sandalet	شِبْشِب
		Şadır	شَادِر

3.5.1.5. Sad (ص), Tı (ط), Ayn (ع), Ğayn (غ), Fe (ف) ve Kaf (ق) Harfleri

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
Araba	عَرَبِيَّة (اربة)	Sac	صَاح
Aşçı	عَشِي	Sağ salım	صَاغ / صَاغ سَلِيم
Aferin!	عَفَارِم	Zımpara	صَنْفَرَة (زمبرة)
Akrobat	عَكْرُوت	Tabur	طَابُور
Ambar	عَنْبِر	Tabya	طَابِيَّة
Kurabiye	عُرْبِيَّة (كُرَابِيَّة)	Taze	طَازَة
Fanus	فَانُوس	Tepsi	طَبْسِيَّة
Ferman	فَرْمَان	Masa	طَرَابِيْزَة (ترابيزة)
Fişek	فِشْنَك	Torba, poşet	طَرْبَة
Kazan	قَزَان	Tuz	طُظ
Kayış	قَايش	Takım	طَقِم
Kaftan	قَفْطَان	Kavurma	قُورْمَة

3.5.1.6. Kef (ك), Lam (ل), Mim (م), Nun (ن), He (ه) ve Ya (ي) Harfleri

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
Masura	مَاسُورَة	Gazoz	كَازُورَة
Mişvar, seyahat	مِشْوَار	Kiler	كَرَار
Makasdar	مَقْصَدَار	Kırbaç	كَرْبَاج

Mumbar	مُنْبَار	Kürece, genel olarak	كُرْجَة
Nöbetçi	نُبْطَشِي (نوبتچي)	Kerhane	كَرْخَانَة
Nezaket	نَزَاكَة (نزاچه)	Kürdan	كُرْدَان
Nişadir	نِشَادِير	Karakol	كَرْكُون (قَرَة فُول)
		Kerevet	كِرْوَت
Yafta	يَافْطَة	Kelepçe	كَلْبِش
Yaka	يَاة (ياقة)	Kolon	كَلِين (قُولُون)
Yemiş	يَامِيش	Kanepe	كَنْبَة
Yay	يَاي	Köhne	كُهْنَة
Yahni	يَخْنِي	Köprü	كُورِي
Yaşmak	يَشْمَك	Kürek	كُورِيك
Yemekhane	يَمَخَانَة	Köşe	كُوشَة
Yağma	يَعْمَة	Nişan	نِيشَان
Yemek	يَمَك	Hanım	هَانِم

3.5.2. Mısır Lehçesindeki Türkçe Kaideler

Mısır lehçesinde ve hatta bazı Arap lehçelerinde de görülen -lı (-li, -lu, -lü) yapım eki çok aygındır. İki manaya delalet eder: Birincisi sahiplik için, ikincisi bir yere nispet için kullanılır.¹⁹⁴

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
Kuvvetli	قوتلي	İzmirli	أزميرلي
Etiketli	أتيكتيلي	Antepli	عنتبلي
Şerbetli	شربتلي	Maraşlı	مرعشلي
Şamatalı	هياهللي	Manastırlı	منسنرلي

Diğer önemli bir yapım eki ise (جي)-cı (-ci, -cu, -cü, -çı, -çi, -çu, -çü) dir. Meslek isimlerinin yapımında kullanılır. Örnekler,

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
---------------	----------------	---------------	----------------

¹⁹⁴ Abdussettar ve ' Afifi Ahmed, 259.

Hurmacı	تَمْرَجِي	Kahveci	قَهْوَجِي
Baltacı	بَلْطَجِي	Ütücü	مَكْوَجِي
Ateşçi	عَطَشَجِي (آتَشَجِي)	Oymacı	أَوِيْمَجِي

3.6. Örnek Konuşma Metinleri

3.6.1. Selamlaşma / Tanışma / Meslek¹⁹⁵

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Merhaba Ayşe, nasılsın?	أَهْلًا وَ سَهْلًا يَا عَائِشَةَ إِزِّيْكَ؟	فاطمة
Elhamdülillah iyiyim ve sen nasılsın, ne yaparsın?	الحمد لله أنا بخيرٍ كَوَيْسَةَ، وَ إِزِّيْكَ عَامِلَةٌ إِيْه؟	عائشة
Ben de iyiyim elhamdülillah.	أنا كَوَيْسَةَ الحمد لله.	فاطمة

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Merhaba.	أَهْلًا وَ سَهْلًا.	حسن
Sana da merhaba.	أَهْلًا بِبِيْكَ مَرْحَبًا.	محمد
Seni tanıyabilir miyim, ismin nedir?	مُمْكِنٌ أَعْرِفُ عَلَيْكَ، إِنَّتَ إِسْمُكَ إِيْه؟	حسن
Benim ismim Muhammed, senin ismin nedir?	أنا إِسْمِيْ مُحَمَّدٌ، وَ أَنْتَ إِسْمُكَ إِيْه؟	محمد
Benim ismim Hasan'dır.	أنا إِسْمِيْ حَسَنٌ.	حسن

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Nerelisin ey Muhammed, Suudi Arabistanlı mısın?	إِنَّتَ مِئْنِيْنُ يَا مُحَمَّدٌ مِنَ السُّعُوْدِيَّةِ؟	حسن
Hayır, Suudi Arabistanlı değilim, Mısırlıyım.	لَا، أنا مِنْ مِئْنِيْنُ مِنَ السُّعُوْدِيَّةِ، أنا مِنْ مِئْنِيْنُ.	محمد
Mısır'ın neresindensin?	مِئْنِيْنُ مِنْ مِئْنِيْنُ؟	حسن
Ben Kahireliyim. Peki sen nerelisin?	أنا مِنَ الْقَاهِرَةِ، وَأَنْتَ مِئْنِيْنُ؟	محمد
Ben Türkiyeliyim.	أنا مِنْ تُرْكِيَا.	حسن

¹⁹⁵ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, 147-51.

Türkiye'nin neresindensin?	مِنَيْنُ مِنْ تُرْكِيَا؟	محمد
Ben Konya'danım / Konyalıyım.	أَنَا مِنْ قُونِيَا.	حسن
Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Sen ne işle uğraşıyorsun Muhammed?	إِنْتِ بِنْتَعَلُ إِيه يَا مَحْمَدُ؟	حسن
Demir-döküm fabrikasında mühendis olarak çalışıyorum. Peki ya sen?	أَنَا بِنْتَعَلُ مُهَنْدِسَ فِي مَصْنَعِ اللَّحْدِيدِ وَ الصُّلْبِ. طَبِّ وَانْتِ؟	محمد
Ben iş adamıyım, Konya'dan Mısır'a kumaş ve elbise ihraç ediyorum.	أَنَا رَجُلٌ أَعْمَالِ بَصَدَّرَ مَلَابِسَ وَأَقْمَشَةَ مِنْ قُونِيَا لِمِصْرَ.	حسن
Ailenden sana işinde yardım eden biri var mı?	مَعَاكَ حَدٌّ مِنْ عِيَالَتِكَ يَبْسَاعِدُكَ فِي شُغْلِكَ؟	محمد
Hayır, büyük oğlum Ankara'da öğretmen, küçük oğlum doktor ve eşim ev hanımıdır. Peki sen (in ailen)?	لَا، أَنَا إِنِّي الْكَبِيرِ أَسْتَاذٌ فِي أَنْقَرَةَ، وَإِنِّي الصُّغَيْرِ طَبِيبٌ، وَرَوْجَتِي سِتُّ بَيْتٌ. وَانْتِ؟	حسن
Benim büyük kızım Ezher Üniversitesinde okuyor, küçük kızım da onunla beraber okuyor ve eşim öğretmen (müdürrise).	أَنَا بِنْتِي الْكَبِيرَةِ بِنْدُرْسُ فِي جَامِعَةِ الْأَزْهَرِ، وَكَمَانَ بِنْتِي الصُّغَيْرَةِ بِنْدُرْسُ مَعَهَا، وَرَوْجَتِي مُدْرَسَةٌ.	محمد

3.6.2. Yiyecek ve İçecekler¹⁹⁶

3.6.2.1. Konuyla İlgili Önemli Kelime ve Tabirler

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
Yağda pişirilmiş / tavada kızartılmış	مَنْلِي	Kızarmış / ızgara	مَشْوِي
Yanmış	مَحْرُوء	Kaynamış / haşlanmış	مَسْلُوء
Patates	بَطَاطِس	Sıcak (sıvı)	سُخِّن
Pirinç	رُز	Ispanak	سَبَانِخ
Bezelye	بِسِلَّة	Sebze	حُضَار
Maden suyu	مِيَّة مَعْدِنِيَّة	Su	مِيَّة
Çorba	شُرْبِيَّة	Sandviç	سَنْدُوِش

¹⁹⁶ Abdussettar ve ' Afifi Ahmed, 155-65.

Lavabo, WC / banyo	حَمَام	Piliç	فَرخَة ج فِرَاح
Köfte	كفتة	Et	لَحْمَة
Peynir	جبنَة	Yumurta	بَيْض
Kahve	أهوة	Ciğer	كِبْدَة
Limon	لُمون	Meyve suyu	عَصِير
Nargile	شيشة	Bu senin için	دَا عَاشَانَك
İyi pişmiş	مستوي	Portakal	بُرْتَان
(Yanınızda) var mı?	عندك / عندك	Çiğ	نِي
(Yanımızda) yok.	ما عنديش	Yarı pişmiş	نُصّ سَوِي
Çay var mı lütfen?	عندك شاي من فضلك؟	Ne var?	عندك أيه / عندك أيه؟
Meyve suyu var.	فيه عصير	(Burada) çay yok.	مَفِيش شاي (هنا)
Mango suyu	عصير منجة	Portakal suyu	عصير بُرْتَان
Burada çay yoktur.	مَفِيش هنا شاي.	Limon suyu	عصير لُمون
Kahve var.	فيه أهوة.	Çay var.	فيه شاي
(Buyurun) efendim!	يا فَنِيم	Kahve içiyorum.	أشرب أهوة
Çay, kahve ve soğuk içecekler.	شاي وأهوة وحاجة سَنَعَة.	Önce menüye bakalım.	نَشُوف المِنِيه الأول
(Sizde) Hangi çeşitleriniz var?	أيه الأنواع اللي عندكو؟	İki kahve ve üç çay (isteriz).	إتنين أهوة وتلاتة شاي
Burada kahve yok.	مَفِيش أهوة هنا.	Güzel bir kahve lütfen!	أهوة مَظْبُوطَة مِن فَضْلَك
Ben istiyorum ki...	أنا عاوز / أنا عاوزة...	Ne içersiniz?	تَشْرَب أيه / تَشْرَبِي أيه؟
Bana ver.	إديني	Ey beyefendi!	يا بِيه
Hadi hesabı ödeyelim ve gidelim (kalkalım).	يلاً ندفع الحساب ونمشي	Hadi başka bir lokantaya gidelim.	يلاً نمشي نشوف مطعم ثاني.

3.6.2.2. Kahvede

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Ne içersiniz hanımefendi?	تَشْرَبِي أَيِه يَا هَانِم؟	الساعي
(Sizde) Hangi içecekler var?	أَيِه أَنْوَاعِ الْمَشَارِبِ الَّتِي عِنْدَكَ؟	أليف
Çay, kahve ve soğuk içecekler var.	عِنْدَنَا شَايٌ وَأَهْوَةٌ وَحَاجَةٌ سُنْعَةٌ.	الساعي
Lütfen bana güzel bir kahve getirin.	إِدِينِي أَهْوَةً مَطْبُوطَةً مِنْ فَضْلِكَ.	أليف
Baş üstüne! / Emredersiniz!	حَاضِرٌ.	الساعي
Hesap lütfen!	الْحِسَابُ مِنْ فَضْلِكَ.	أليف
Buyurun hesap, dokuz cüneyh.	إِتْفَضَّلِي الْحِسَابَ تِسْعَةَ جِنِيهِ.	الساعي
Buyurun on cüneyh, üstü sizde kalsın.	إِتْفَضَّلْ عَشْرَةَ جِنِيهِ وَالْبَانِي خَلِيَةَ عِلْشَاتِكَ.	أليف

3.6.2.3. Dükkanda

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Akşamınız hayırlı olsun.	مَسَاءُ الْخَيْرِ.	طارء
Sizin de akşamınız hayırlı olsun.	مَسَاءُ النُّورِ.	البنال
Meyve suyu var mı?	عِنْدَكَ عَصِيرٌ؟	طارء
Hayır burada meyve suyu yok.	لَا، مَفِيْشْ هِنَا عَصِيرٌ.	البنال
Maden suyunuz var mı?	عِنْدَكَ مِيَّةٌ مَعْدِنِيَّةٌ؟	طارء
Evet maden suyu var.	أَبُوهُ فِيْهِ مِيَّةٌ مَعْدِنِيَّةٌ.	البنال
Bana küçük maden suyu gazozu verir misin lütfen.	إِدِينِي إِزَارَةَ مِيَّةٍ مَعْدِنِيَّةٍ صُغِيرَةً مِنْ فَضْلِكَ.	طارء
Tabi ki, buyurun.	حَاضِرٌ، إِتْفَضَّلْ.	البنال
Kaş para? / Hesap ne kadar?	الْحِسَابُ كَامٌ؟	طارء
Beş cüneyh.	خَمْسَةَ جِنِيهِ.	البنال
Buyurun.	إِتْفَضَّلْ.	طارء

3.6.2.4. Lokantada

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Hayırlı sabahlar.	صَبَاحُ الْخَيْرِ.	زينب
Hayırlı sabahlar.	صباح النور.	الخدمة

Ne çeşit sandviçleriniz var lütfen?	عِنْدَكَ سَنْدَوِيْشَاتٌ أَيِه مِنْ فَضْلِكَ؟	زينب
Biberli, sebzeli, yumurtalı, ciğerli ve köfteli sandviçlerimiz var.	عِنْدِي فُولٌ، وَطَعْمِيَّةٌ، وَبِيضٌ، وَكِبْدَةٌ، وَكُفْتَةٌ.	الخادمة
Peynirli var mı?	عِنْدَكَ جِبْنَةٌ؟	زينب
Hayır, peynirli yok.	لَا، مَعْنَدِيْشُ جِبْنَةٌ.	الخادمة
Lütfen köfte sandviç getirir misin?	هَاتِي سَنْدَوِيْشَ كُفْتَةٍ مِنْ فَضْلِكَ.	زينب
Baş üstüne!	حَاضِرٌ.	الخادمة

3.6.3. Alış-veriş¹⁹⁷

3.6.3.1. Konuyla İlgili Önemli Kelime ve Tabirler

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
Bundan daha uzunlu yok mu (var mı)?	مَفِيْشُ أَطْوْلٌ مِنْ دِي؟	Kaç para?	بِكَاْمٌ؟
Bu mavi ipek cellabiyeyi istiyorum.	أَنَا عَاوِزُ الْجَلَابِيَّةِ الْحَرِيْرِ الزَّرْقَا دِي.	Bu çanta	السَّنْطَةُ دَا
Bu beyaz yün pantolon erkekler için mi kadınlar için mi?	إِلْبَنْطَلُونُ الصُّوْفِ اللَّابِيْضِ دَا حَرِيْمِي وَلَا رِجَالِي؟	Bu gömlek kaç para?	بِكَاْمُ الْقَمِيْصِ دَا، وَ دَا؟
Yazlık yarım kollu pamuklu cellabiyeler istiyoruz.	إِحْنَا عَاوِزِيْن جَلَابِيْب قَطْن صَيْفِي بِنُصِّ كَمْ.	Bu cellabiye kaç para?	بِكَاْمُ الْجَلَابِيَّةِ دِي؟
Fiyatı iki yüz olan yeşil yün cellabiyeyi istiyorum.	أَنَا عَاوِزَةُ الْجَلَابِيَّةِ الصُّوْفِ الْخَضْرَا اللَّي سِعْرُهَا مِئِيْنُ جِنِيَّةٍ.	Cellabiye kaç para?	الْجَلَابِيَّةِ بِكَاْمٌ؟
Üzgünüm! Kusura bakmayın.	أَنَا آسِفٌ / أَنَا آسِفَةٌ.	Bu pahalı!	دِي غَالِيَّةٌ!
(Bende) yok.	مَعْنَدِيْشُ.	Yarım cüneyh.	نُصِّ جِنِيَّةٍ.
Hayır, pahalıdır.	لَا، غَالِي.	Yirmi cüneyh.	بِعِشْرِيْن جِنِيَّةٍ.
Cellabiye pahalıdır.	الْجَلَابِيَّةُ غَالِيَّةٌ.	Üç buçuk cüneyh.	بِتَلَاثَةِ جِنِيَّةٍ وَ نُصِّ.

¹⁹⁷ Abdussettar ve ' Afifi Ahmed, 169-78.

Ücretsizdir.	بِإِلَاشْ	Mümkün mü? / Olur mu?	مُمْكِنٌ؟
Bu pahalı değildir.	دَا مِشْ غَالِي.	Mümkün değil. Olmaz.	مِشْ مُمْكِنٌ.
Balıkçı	السَّمَاك	Onu alabilir miyim?	مُمْكِنٌ أَشْتَرِيهَا؟
Hayır, mümkün değil. / Olmaz.	لَا، مِشْ مُمْكِنٌ.	Bakabilir miyim?	مُمْكِنٌ أَشُوفُهُ؟
Başka bir renge bakmak istiyorum.	عَاوَرَةَ أَشُوفُ لَوْنٍ تَانِي.	Evet mümkündür /olur.	أَيُّوَهُ مُمْكِنٌ.

3.6.3.2. Fiyat Sorma

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Han el-Halili çarşısında	في سوء خان الخليلي	
Bu küçük deve ne kadar lütfen?	مِن فَضْلِكَ بِكَمْ الْجَمَلِ الصُّعَيْرِ دَا؟	السايع
Bu ucuz, sadece otuz buçuk cüneyh.	رَخِيصٌ دَا بِنَاتَيْنِ جَنِيهِ وَنُصِّ بَسْ.	البياع
Kaç!!!	بِكَمْ!!!	السايع
Otuz buçuk cüneyh sadece.	بِنَاتَيْنِ جَنِيهِ وَنُصِّ بَسْ.	البياع
Peki, büyük olan kaç para?	طَيِّبٌ وَالْكَبِيرِ بِكَمْ؟	السايع
Elli cüneyh.	بِخَمْسِينَ جَنِيهِ.	البياع
Teşekkürler.	شُكْرًا.	السايع
Bir şey değil.	العَفْو.	البياع

3.6.3.3. Dükkanda

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Buradan pul satın alabilir miyim?	مُمْكِنٌ أَشْتَرِي طَوَابِعَ مِنْ هِنَا؟	المشتري
Evet mümkündür.	أَيُّوَهُ مُمْكِنٌ.	البياع
Bana Türkiye için üç adet pul verir misin, lütfen.	إِدِينِي ثَلَاثَ طَوَابِعَ لِتُرْكِيَا مِنْ فَضْلِكَ.	المشتري
Bir dakika, buyurun.	لِحُظَّةٍ وَاحِدَةٍ، ائْتَفَضَّلْ.	البياع
Teşekkürler, ne kadar?	شُكْرًا، بِكَمْ؟	المشتري

Otuz cüneyh.	بِتْلَاتِينَ جَنِيهِ.	البياع
Maden suyunuz var mı, lütfen?	عِنْدَكَ مِيَّةٌ مَعْدِنِيَّةٌ مِنْ فِصَاكَ؟	المشتري
Hayır (yok), kusura bakmayın.	لَا، أَسِفٌ، مَا عُنْدِي شَيْءٌ.	البياع
Hesabı buyurun.	اِتَّقَضَلِ الْحِسَابَ.	المشتري
Teşekkürler.	شُكْرًا.	البياع
Selametle.	مَعَ السَّلَامَةِ.	المشتري
Selametle.	مَعَ السَّلَامَةِ.	البياع

3.6.3.4. Balıkçıda

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Bu karidesin kilosu ne kadar lütfen?	بِكَمْ كِيلُو الْجَمْبَرِي دَا مِنْ فُصْلِكَ؟	المشتري
Büyük olanın kilosu yüz cüneyh.	الْكِيلُو الْكَبِيرُ بِمِيَّةِ جَنِيهِ.	البياع
Küçük olanı ne kadar?	وَالصُّغَيْرُ بِكَمْ؟	المشتري
Seksen cüneyh.	بِتْمَانِينَ جَنِيَّةً.	البياع
Bana yarım kilo büyükten, bir kilo da küçükten verir misin?	إِدْبِي نَصَّ كِيلُو مِنْ الْكَبِيرِ وَكِيلُو مِنْ الصُّغَيْرِ	المشتري
Tabi ki, baş üstüne.	حَاضِرٌ.	البياع

3.6.3.5. Elbise satış reyonunda

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Hayırlı sabahlar.	صَبَاحَ الْخَيْرِ.	غفاف
Hayırlı sabahlar, buyurun / emredin madam.	صَبَاحَ النُّورِ تَحْتِ أَمْرِكَ يَا مَدَامَ؟	البياع
Yün cellabiyeler almak istiyorum.	أَنَا عَاوِزَةٌ جَلَابِيَّتِينَ صُوفَ.	غفاف
Bu renk için ne dersiniz, bakar mısınız?	أَيُّهُ رَأَيْكَ فِي اللَّوْنِ دَا شُوفِي؟	البياع
Bundan daha açık renkli var mı?	مَفِي شِ أَلْوَانٍ أَفْتَحَ مِنْ كِدْهِ؟	غفاف
Evet var, bu cellabiyenin rengine ne dersiniz?	أَيُّوهُ فِيهِ، أَيُّهُ رَأَيْكَ فِي لَوْنِ الْجَلَابِيَّةِ دِي؟	البياع
Evet... Bu güzel fakat bir başka renge bakabilir miyim?	أَيُّوهُ.. دِي كُوَيْسَةَ بَسْ عَاوِزَةَ أَشُوفَ لَوْنِ ثَانِي؟	غفاف

Tabi ki, şu renge bakar mısınız?	طيب شوفي اللون دا.	البيع
Evet, bu renk güzel... Ne kadar?	أيوه اللون كويس.. بكم؟	غفاف
Bu model yüz seksen cüneyh, bu model ise iki yüz cüneyh.	النوع ذا بمئة وثمانين جنيه، والنوع ذا بمئتين جنيه.	البيع
Ben bu modelden istiyorum fakat bunun için yüz seksen cüneyh fazla.	أنا عاوزة من النوع ذا بس مئة وثمانين جنيه كثير فيها أوي.	غفاف
Bu, çarşıda satılan en kaliteli üründür ve bu bölgede en ucuz satıcı biziz.	دي أحسن بضاعة في السوق، وأحنا أرخص محل في المنطقة كلها.	البيع
İkisi için üç yüz kırk cüneyhe ne dersin?	الإثنين بتلتمية وأربعين جنيه، أيه رأيك؟	غفاف
Hiç para ödemedemden alabilirsiniz.	خديهم من غير فلوس خالص.	البيع
Teşekkürler, buyurun parayı.	مُشكراً، إتفضل الفلوس.	غفاف
Başka bir isteğiniz var mı? Bayanlar için güzel pamuk pantolonlar var.	مش عاوزة أي حاجة تاني؟ عندي بتاطيل أطن حريمي كويسة أوي.	البيع
Hayır, teşekkürler, çünkü yanımda yeterli para yok.	لأ، مُشكراً، مرة تانية، عشان الفلوس معايا مش كفاية.	غفاف

3.6.4. Otel Odası ve Daire Kiralama¹⁹⁸

3.6.4.1. Konuyla İlgili Önemli Kelime ve Tabirler

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
Buraya imza atınız.	إمضي هنا.	(Boş) Oda var mı?	عندك أوضة / غرفة؟
Banyolu bir oda istiyorum.	عاوزة أوضة بحمام.	Sıcak su var mı?	فيه ميه سخنة؟
Burada lokanta var mı?	فيه مطعم هنا؟	Rezervasyonum var.	عندي حجز.
Evet var, lokanta oradadır.	أيوه فيه، المطعم هناك.	Rezervasyonum yok.	معديش حجز.
Kahvaltı saat kaçta?	إفطار الساعة كام؟	Kaç gecelik?	كام ليلة؟
Binada boş (kiralık) daire var mı?	فيه شقق فاضية في العمارة؟	Günlüğü 30 cüneyh.	تلاتين جنيه في اليوم.

¹⁹⁸ Abdussettar ve ' Afifi Ahmed, 182-88.

Kiralık mı satılık mı?	إِيجَارٌ وَلَا تَمْلِكُ؟	Saat kaç?	السَّاعَةُ كَامٌ؟
Kaç oda (var)?	كَمَ أَوْصَةَ؟	Saat sekiz.	السَّاعَةُ تَمَنِّيَّةٌ.
İki yatak odası ve bir çalışma odası.	أَوْصَتَيْنِ نَوْمٍ وَأَوْصَةَ مَكْتَبٍ.	Boş odanız var mı lütfen?	من فضلك فيه أَوْصَةَ قَاضِيَّةٌ؟
Oturma odası var mı?	مَفِيشٌ أَوْصَةَ جُلُوسٍ؟	Üzgünüm, otel tamamen doludur.	أسف الأوتيل مَلِيَانٌ.
İlki üç odalı.	الأَوْلَانِيَّةُ ثَلَاثُ أَوْصٍ.	Hesabı ödeyebilir miyim?	مُمْكِنٌ أَذْفَعُ الحِسَابَ؟
Tamam, peki ikincisi?	طَبٌّ وَالتَّانِيَّةُ؟	Telefonu kullanabilir miyim?	مُمْكِنٌ أَعْمَلُ تَلِفُونٍ؟
Peki kiralamak için?	طَبٌّ وَالإِيجَارُ؟	Dolar bozdurabilir miyim?	ممكن أَعْتِيرُ دُولَارَاتٍ؟

3.6.4.2. Otelde

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Hayırlı akşamlar.	مَسَاءُ الخَيْرِ.	المسافر
Hayırlı akşamlar.	مَسَاءُ النُّورِ.	الموظف
(Boş) odanız var mı?	عِنْدَكَ أَوْصَةَ مِنْ فَضْلِكَ.	المسافر
Bir dakika... evet var. Kaç gecelik istiyorsunuz?	دَنِيْبَةٌ وَاحِدَةٌ. أَيُوهُ فِيهِ، عَاوَزَهَا كَامٌ لَيْلَةٌ؟	الموظف
Tek gecelik, yalnız banyosu olmalı.	لَيْلَةٌ وَاحِدَةٌ، بَسْ يَكُونُ فِيهَا حَمَامٌ.	المسافر
Evet, odada banyo, televizyon ve telefon da var.	أَيُوهُ، وَفِيهَا كَمَانٌ بَانِيُو وَتَلْفِزْيُونٌ وَتَلِفُونٌ.	الموظف
Peki geceliği kaç paradır?	طَبٌّ سِعْرُ اللَّيْلَةِ بِكَامٍ؟	المسافر
Günlüğü yüz seksen cüneyh.	بِمِيَّةٍ وَتَمَانِينَ جِنِيْهِ فِي الْيَوْمِ.	الموظف
Tamam, öyleyse bir oda istiyorum.	طَبٌّ إِحْجِزْ لِي أَوْصَةَ مِنْ فَضْلِكَ.	المسافر
Baş üstüne.	حَاضِرٌ.	الموظف

3.6.4.3. Yabancı Para Bozdurma

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Dolar bozdurabilir miyim?	ممكن أغير دُولارات؟	المسافر
Evet tabi ki. Kaç dolar?	أبوه طبعًا. كام دُولار؟	الموظف
Yüz elli dolar.	مِية وخَمسين دُولار.	المسافر
Tamam, sterlin de bozdurabilir miyim?	طَبْ ممكن أغير إسترليني كَمَان؟	الموظف
Hayır, sadece dolar (bozabiliriz).	لَا، دُولارات بَسْ.	المسافر

3.6.4.4. Apartman Dairesi Kiralama

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Hayırlı sabahlar.	صباح الخير.	حازم
Hayırlı sabahlar. Beyefendi apartmandan birisini mi arıyorsunuz?	صباح النور.. حَضْرَتَكَ عَاوَزَ حَدْ فِي العِمَارَة؟	بواب العمارة
Hayır, boş daire istiyorum. Bu binada boş daire var mı?	لَا، أَنَا بَسْأَلُ عَنْ شَنْة فَضِيَة، فِيه شَنْئِي فَاضِيَة فِي العِمَارَة دِي؟	حازم
Kiralamak için mi yoksa satın almak için mi istiyorsunuz?	إِنْت عَاوَزَهَا إِيجَارَ وَلَا تَمَلِكْ؟	بواب العمارة
Tabi ki kiralamak için, yalnız eşyalı olacak.	إِيجَارَ طَبْعًا، بَسْ تَكُون مَفْرُوشَة.	حازم
Burada iki daire var. Birisi ikinci katta, diğeri sekizinci katta.	فِيه شَنْئَيْنِ هِنَا.. شَنْة فِي تَانِي دَوْر، وَشَنْة فِي الدَوْر التَّامِنِ.	بواب العمارة
Kaç odalı?	كَام أَوْضَة؟	حازم
İlki üç odalı; iki yatak odası ve bir çalışma odası.	الأُولَانِيَة تَلَات إَوْض ، أَوْضَيْنِ نَوْم وَأَوْضَة مَكْتَب.	بواب العمارة
Oturma odası yok mu?	مَفِي ش فِيهَا أَوْضَة جُلُوس؟	حازم
Hayır, sadece geniş bir salon, antre ve yemek masası.	لَا، بَسْ الصَّالَة وَاسِعَة فِيهَا أَنْتَرِيه وَسُفْرَة.	بواب العمارة
Peki, ikincisi?	طَبْ وَالتَّانِيَة؟	حازم

İkincisi; büyük (bir dairedir). Onda beş oda vardır: iki yatak odası, yemek odası, salon ve çalışma odası.	التَّائِيَةِ كَبِيرَةً فِيهَا خَمْسَ إَوْضٍ، اِثْنَيْنِ نَوْمٍ وَأَوْضَةَ سُفْرَةٍ وَأَوْضَةَ صَالُونَ وَأَوْضَةَ مَكْتَبٍ.	بواب العمارة
Anladım, peki kirası ne kadardır?	طَبُّ وَالْإِيجَارِ بِكَم؟	حازم
Kirası pahalı değil. İkinci katta olanın kirası bin cüneyh, sekizinci katta olan dairenin kirası ise bin beş yüzdür.	الْإِيجَارِ مِثْلُ غَالِي، الَّتِي فِي الدَّوْرِ التَّائِيَةِ إِيجَارُهَا أَلْفُ جَنْيَه، وَالشُّنَّةُ الَّتِي فِي الدَّوْرِ التَّامِنِ إِيجَارُهَا أَلْفُ وَنُصِّ.	بواب العمارة
Kaç!!!	كَم!!!	حازم
Bin beş yüz.	أَلْفٌ وَخُمْسِيَّةٌ.	بواب العمارة
Oldu, selamun aleykum.	طَبُّ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ.	حازم
Beyefendi!... Beyefendi! ...	يَا أَسْتَاذٍ.. يَا أَسْتَاذٍ..	بواب العمارة

3.6.5. Yol Tarifi¹⁹⁹

3.6.5.1. Konuyla İlgili Önemli Kelime ve Tabirler

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
Sağa gir (dön).	تَدْخُلُ يَمِينٍ.	Otel nerededir?	الْأْتِيلُ فِينِ؟ / فِينِ الْأْتِيلُ؟
Sonra sola dön.	بَعْدِينَ تَحَوِّدِ شِمَالٍ.	İlk cadde /ikinci cadde	أَوَّلُ شَارِعٍ / تَانِي شَارِعٍ
Birinci cadde değil ikinci cadde.	تَسِيْبُ أَوَّلُ شَارِعٍ وَتَانِي شَارِعٍ.	Buraya yakın mı?	أَرَيْبٌ مِنْ هِنَا؟
Eczaneye varıncaya kadar yürü.	تَمْشِي لِحَدِّ مَا تَلَاقِي صَيْدَلِيَّةً.	Buradan uzak mı?	بَعِيدٌ مِنْ هِنَا؟
Bir sonraki sokağın başına kadar git.	اِنْزَلِ النَّاصِيَةَ الْجَائِيَةَ.	Taksi çağırma (binmek) istiyorum.	عَاوِزُ أَخْذُ تَاكْسِي.
Önüne gelen	تَعْدِي الشَّارِعِ الْجِيِّ وَتَخْشِي	Taksiye binmeniz	لَا زِمَ تَأْخُذُ تَاكْسِي.

¹⁹⁹ Abdussettar ve ' Afifi Ahmed, 196-207.

caddenin karşısına geç ve bir sonraki gelen caddeye gir.	في اللي بَعْدَه.	gerekir.	
Türkiye elçiliğine gitmek istiyorum.	أنا عاوزُ أروحُ السَّفارةَ التركية.	Piramitlere gitmek istiyorum.	عاوزُ أروحُ الهَرَمَ؟
Beyefendi, onun nerede olduğunu biliyor musunuz?	حَضْرَتِكَ عَارِفٌ هِيَ فِينُ؟	Az / çok	شَوِيَّةٌ / كَثِيرٌ
Caddenin karşısına geç, dümdüz git ve sağa gir.	تَعَدِّي الشَّارِعَ وَتَمَشِي عَلِي طُولٍ وَبَعْدِيْنُ تُدْخُلُ يَمِينُ.	İskenderiye'ye bir bilet mi?	تَذَكِّرَةُ لِسَكَنْدَرِيَّةَ؟
Trafik ışıklarına kadar yürü.	تَمَشِي لِحَدِّ إِشَارَةِ الْمُرُورِ.	Birinci / ikinci sınıf	دَرَجَةٌ أُولَى / دَرَجَةٌ ثَانِيَّةٌ
Bu cadde boyunca dümdüz yürü.	تَمَشِي عَلِي طُولٍ فِي الشَّارِعِ دَا.	Tek gidiş / gidiş-dönüş	رَايِحٌ / رَايِحٌ جَائِي
Beyefendi sen bizzat elçiliğe mi yoksa başka bir yere mi gideceksin?	حَضْرَتِكَ عَاوَزُ تَرْوُحُ السَّفَارَةَ نَفْسَهَا وَلَا حِيَّةَ ثَانِيَّةَ؟	Peron numarası kaç?	رَصِيْفٌ نَمْرَةٌ كَامٌ؟
Vallahi burada nerede olduğunu bilmiyorum.	وَاللَّهِ مَا أَعْرِفُشُ هِيَّا فِينِ.	Yakında eczane nerede?	فِينِ أَرْبِ أَجْزَخَانَةَ؟
Sadece oraya git ve sor.	بَسْ رُوْحُ هِنَاكَ وَاسْأَلُ.	Dümdüz (direk) git.	إَمَشِي عَلِي طُولٍ.
Yarın sefer etmek istiyorum.	عَاوَزُ أَسَافِرُ بَكْرَةَ.	Tren	أَطْر
Ertesi gün seyahat etmek istiyorum.	عَاوَزُ أَسَافِرُ بَعْدَ بَكْرَةَ.	Bu İskenderiye treni mi?	دَا أَطْرُ إِسْكَنْدَرِيَّةَ؟
Öğleden sonra	عَاوَزُ أَسَافِرُ بَعْدَ الصُّبْحِ.	Saat üçte yolculuk	عَاوَزُ أَسَافِرُ السَّاعَةَ

seyahat etmek istiyorum.		yapmak istiyorum.	ثَلَاثَةٌ.
O uzun ve biraz keldir.	هُوَ طَوِيلٌ وَأَصْلَعٌ شَوِيَّةً.	Kusura bakmayın beyefendi, bilmiyorum.	لَا مُوَاخَذَةَ يَا بَيْهَ مِشْ عَارِفٌ.

3.6.5.2. Türkiye Elçiliğine Nasıl Giderim

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Hayırlı sabahlar.	صباح الخير.	فرقان
Hayırlı sabahlar.	صباح النور.	المواطن
Türkiye elçiliğine gitmek istiyorum. Nerede olduğunu biliyor musunuz beyefendi?	أنا عاوز أروح السفارة التركية، حَضْرَتَكَ عَارِفٌ هِيَ فِينْ؟	فرقان
Türkiye elçiliği... Türkiye elçiliği, evet nerede olduğunu biliyorum. Caddenin karşısına geç, dümdüz git ve sonra sağa gir.	السفارة التركية.. السفارة التركية، أَيُّوَه أَنَا عَارِفٌ مَكَانَهَا، تَعْدِي الشَّارِعَ وَتَمَشِي عَلِي طُولٍ وَبَعْدِينَ تُدْخُلُ يَمِينٌ.	المواطن
İlk cadde mi?	أَوَّلُ شَارِعٍ؟	فرقان
Hayır... trafik ışıklarına kadar yürü, ilerde sağda bir caddeyi göreceksin, kavşağın bir tarafında bakkal diğer tarafında benzin istasyonu var. Bu cadde boyunca git.	لَا... تَمَشِي لِحَدِّ إِشَارَةِ الْمُرُورِ، وَهَتَلَانِي شَارِعَ يَمِينِ عَلِي نَاصِيئُهُ مَحَلَّ بِنَّالَةَ وَعَلِي نَاصِيئُهُ الثَّانِيَّةَ مَحَطَّةَ بَنْزِينَ. تَمَشِي عَلِي طُولٍ فِي الشَّارِعِ دَا.	المواطن
Sonuna kadar mı?	لِأَخْرَهُ؟	فرقان
Hayır, hayır... vergi dairesini geçtikten sonra elçilik tam karşında. Beyefendi bizzat elçiliğe mi gitmek ya da başka bir yere mi gitmek istiyorsunuz?	لَا.. لَأَ، بَعْدَ مَا تَعْدِي مَبْنَى الضَّرَائِبِ هَتَلَانِي السَّفَارَةَ أَدَامَكَ عَلِي طُولٍ. حَضْرَتَكَ عَاوِزُ تَرْوُحِ السَّفَارَةَ وَلَا حِنَّةَ ثَانِيَّةَ؟	المواطن
Türk- Mısır iş adamları derneğine	أنا عاوز أروح جَمْعِيَّةَ رِجَالِ الْأَعْمَالِ	فرقان

gitmek istiyorum.	المَصْرِينِ الأَتْرَاكِ.	
Vallahi onun nerede olduğunu bilmiyorum. Oraya gidin ve sorun.	وَاللّٰهُ مَا عَرَفْتُمْ هِيَ فَيَنْ، بَسْ رُوْحْ هِنَاكَ وَاَسْأَلْ.	المواطن
Çok teşekkürler.	أَلْفِ شُكْرٍ.	فرقان
Rica ederim. / Bir şey değil.	العَفْوِ.	المواطن

3.6.5.3. Tren İstasyonunda

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
İskenderiye'ye bir bilet lütfen.	تَذْكِرَةٌ لِسُكُنْدَرِيَّةٍ مِنْ فَضْلِكَ.	مصطفى
Birinci sınıf mı yoksa ikinci sınıf mı?	دَرَجَةٌ أُولَى، وَلَا دَرَجَةٌ ثَانِيَّةٌ؟	الموظف
Birinci sınıf.	دَرَجَةٌ أُولَى.	مصطفى
Birinci sınıf elli cüneyhtir.	دَرَجَةٌ أُولَى تَمَنُّهَا خَمْسِينَ جِنِيَّةٍ.	الموظف
Buyurun, tren saat kaçtadır?	إِنْفِضْ، الأَطْرَ السَّاعَةَ كَامٌ؟	مصطفى
Saat dokuz otuzdadır.	السَّاعَةُ تِسْعَةٌ وَنُصْ.	الموظف
Peron numarası kaç?	رَصِيفِ نَمْرَةٍ كَامٌ؟	مصطفى
Peron numarası dördttür.	رَصِيفِ نَمْرَةٍ أَرْبَعَةٍ.	الموظف
Teşekkürler.	شُكْرًا.	مصطفى
Rica ederim.	العَفْوِ.	الموظف

3.6.5.4. Bilet Gişesi Önünde

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Bilet kaç para lütfen?	بِكَمْ التَّذْكِرَةَ مِنْ فَضْلِكَ؟	زينب
Bir bilet otuz cüneyhtir.	التَّذْكِرَةَ بِثَلَاثِينَ جِنِيَّةٍ.	موظف شباك التذاكر
Bana iki bilet verir misin, lütfen?	إِدِينِي تَذْكِرَتَيْنِ مِنْ فَضْلِكَ.	زينب
İkisi doksan cüneyh.	إِثْنَيْنِ بِتِسْعِينَ جِنِيَّةٍ.	موظف شباك التذاكر
Buyurun yüz cüneyh.	إِنْفِضْ مِئَةَ جِنِيَّةٍ.	زينب
Teşekkürler, para üstü kırk cüneyh ve iki biletinizi buyurun.	شُكْرًا، إِنْفِضْ لِي التَّذْكِرَتَيْنِ، وَالْبَابِي أَرْبَعِينَ جِنِيَّةٍ.	موظف شباك التذاكر

Teşekkürler.	شُكْرًا.	زينب
Rica ederim.	العَفْو.	موظف شباك التذاكر

3.6.5.5. Binada / Ofiste Birini Sorma

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Hayırlı sabahlar ey hacı.	صَبَاحُ الْخَيْرِ يَا حَجَّ.	بشیر
Hayırlı sabahlar beyefendi. Kimi aramıştınız?	صَبَاحُ النُّورِ يَا بَيْه. عَاوَزُ مِينِ حَضْرَتِكَ.	البواب
Adil Tevfik beyin ofisini arıyorum. Kaçınıcı katta?	أَنَا عَاوَزُ مَكْتَبِ الْأَسْتَاذِ عَادِلِ تَوْفِيئِ.. الدَّوْرِ الْكَامِ؟	بشیر
Kusura bakmayın beyefendi bilmiyorum.	لَا مُوَآخَذَةَ يَا بَيْه مَشْ عَارِفْ.	البواب
Sen bu binanın kapıcısı değil misin?	مَشْ إِنَّتَ بَوَّابِ الْعِمَارَةِ؟	بشیر
Hayır beyefendi, kapıcı bu hafta hasta, yerine ben bakıyorum.	لَا يَا بَيْه، الْبَوَّابُ لَهُ أَسْبُوعُ عَيَّانٍ، وَأَنَا هِنَا مَكَانَهُ.	البواب
Sen akrabası mısın?	إِنَّتَ أَرِيْبَهُ؟	بشیر
Hayır, hemşerisiyim... Kusura bakmayın beyefendi sorduğunuz kişinin şekli nasıldır?	لَا، بَلَدِيَّاتَهُ... لَا مُوَآخَذَةَ الْأَسْتَاذِ الْآلِي حَضْرَتِكَ عَاوَزُهُ شَكْلَهُ أَيَهُ؟	البواب
O uzundur ve biraz keldir.	هُوَ طَوِيلٌ وَأَصْلَعُ شُوَيْبَةً.	بشیر
Aaa, doktor Adil.	أَهْ الدُّكْتُورُ عَادِلِ.	البواب
Hayır o doktor değil, mühendistir.	لَا، هُوَ مَشْ دُكْتُورٌ، هُوَ مَهْنَدِسٌ.	بشیر
Dairede asılı tabelası yok mu?	الْتَّنَّةُ مَا عَلِيْهَاشْ يَأْفِطَةُ؟	البواب
Hayır, tabi ki var.	لَا طَبْعًا عَلِيْهَا.	بشیر
Ofislerin çoğu birinci kattan beşinci kat arasındadır.	عُمُومًا الْمَكَاتِبُ مِنَ الدَّوْرِ الْأَوَّلِ لِحَدِ الدَّوْرِ الْخَامِسِ.	البواب
Beşinci kata kadar mı! Allah yardımcım olsun. İkinci bir seçenek sana söylemedi mi? Peki asansör nerede?	لِحَدِ الدَّوْرِ الْخَامِسِ!! أَمْرِي بِاللهِ مَا أَدْمِيْشْ حَلَّ تَانِي.. طِبُّ فِينِ الْأَسَانْسِيرِ؟	بشیر
İki asansör var fakat birinin motoru yanmış.	فِيهِ أَسَانْسِيرَيْنِ، بَسْ وَاجِدْ مَتُورَهُ مَحْرُوءَ.	البواب
Allaha şükür ki ikinci asansör var.	الْحَمْدُ لِلَّهِ إِنَّ فِيهِ أَسَانْسِيرَ تَانِي.	بشیر
O da diğeri gibi bozuk fakat sebebini	كَمَانُ عَطْلَانُ مَشْ عَارِفِ لِيْهِ.	البواب

bilmiyorum.		
Çok teşekkürler ey hacı.	مُتَشَكِّرٌ أُوِي يَا حَجَّ.	بشیر

3.6.6. Çeşitli Konuşmalar²⁰⁰

3.6.6.1. Önemli Kelime ve Tabirler

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	Türkçe anlamı	Mısır Arapçası
Memnun oldum.	فُرْصَة سَعِيدَة.	Müdür var mı?	المدير موجود؟
Ne içersiniz?	تَشْرَبُ أَيَه / تَشْرَبِي أَيَه؟	(Öyle) değil mi?	مِشْ كِدَة؟
Şeref verdiniz.	شَرَّفْتُونَا	Onunla bir randevum var.	عَنْدِي مَعَادُ مَعَاه.
Şeref verdiniz.	نَوَّرْتُونَا	Sen Fatma'sın değil mi?	إِنْتِ فَاطِمَة مِشْ كِدَة؟
Evimizi onurlandırdınız.	نَوَّرْتُو بِنْنَا.	Sen Londra'dansın değil mi?	إِنْتِ مِنْ لَنْدَنْ مِشْ كِدَة؟
Çok memnun oldum.	مَبْسُوط أُوِي / مَبْسُوطَة أُوِي.	Görüşürüz / Onu görürüm.	أَشُوفَكْ / أَشُوفَاهَا.
Sizi arayabilir miyim?	ممكن أَوْصَلَكُمْ؟	Yarın görüşebilir miyiz?	ممكن أَشُوفَكْ بُكْرَة؟
Selamete.	مع ألف سَلَامَة.	Saat üçte görüşebilirim.	ممكن أَشُوفَكْ السَّاعَة ثَلَاثَة.
Türkçe konuşurum.	أَنَا بِنْتَكَلِمُ تَرْكِي.	Arapça konuşabilir misin?	بِنْتَكَلِمُ عَرَبِي؟
Seni tanıştırayım...	أَدِّمُ لَكَ.	Şöyle böyle...	نُصْ نُصْ

3.6.6.2. İşte

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Alo.	ألو.	الموظفة
Alo, müdür bey var mı lütfen?	ألو، مِنْ فَضْلِكَ الْمُدِيرِ مَوْجُود؟	كامل

²⁰⁰ Abdussettar ve 'Afifi Ahmed, 211-18.

Evet mevcut, siz Kâmil beysiniz değil mi? Bir dakika.	أَيُّهُ مَوْجُودٌ، إِنَّتَ السَّيِّدُ كَامِلٌ مِثْلُ مِثْلٍ كِدَّة؟ دَثِيئَةٌ وَاحِدَةٌ.	الموظفة
Evet Kâmil Bey, size nasıl yardımcı olabilirim?	أَبِيهِ يَا سَيِّدُ كَامِلٌ أَيِّ خِدْمَةٍ؟	المدير
Ertesi gün sizinle buluşabilir miyim (görüşebilir miyiz)?	مَمْكَنِ أَشُوقَكَ بَعْدَ بُكْرَةٍ؟	كامل
Sabah bir randevum var, sizinle saat üçte görüşebilirim.	عَنْدِي مَعَادِ الصُّبْحِ، أَنَا مَمْكَنِ أَشُوقَكَ السَّاعَةَ ثَلَاثَةَ.	المدير
İyi o zaman, inşaallah (görüşürüz), çok teşekkürler.	طَيِّبٌ، إِنْ شَاءَ اللهُ، أَلْفَ شُكْرٍ.	كامل
Selametle.	مَعَ السَّلَامَةِ.	المدير
Selametle.	مَعَ السَّلَامَةِ.	كامل

3.6.6.3. Aile Ziyareti

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Hayırlı akşamlar.	مَسَاءُ الْخَيْرِ.	كريم
Hayırlı akşamlar, merhaba, buyurun, şeref verdiniz.	مَسَاءُ النُّورِ أَهْلًا وَسَهْلًا اتَّقَضَّلُوا شَرَفْتُونَا.	كامل
Teşekkürler.	شُكْرًا.	كريم
Baba, sana iş arkadaşım Kâmil beyi tanıştırayım.	بَابَا أَدَمُ لَكَ الْأَسْتَاذُ كَرِيمُ زَمِيلِي فِي الشَّارِكَةِ؟	كامل
Merhaba, tanıştığımıza memnun oldum.	أَهْلًا وَسَهْلًا فُرْصَةَ سَعِيدَةٍ.	الأب
Ben de memnun oldum efendim.	تَشْرَفْنَا يَا فَتْنَدِم.	كريم

3.6.6.4. Telefon Konuşması

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Alo... Hayırlı sabahlar Mustafa.	أَلُو... صَبَاحُ الْخَيْرِ يَا مُصْطَفِي.	عادل
Merhaba, Adil, hayırlı sabahlar.	أَهْلًا وَسَهْلًا يَا عَادِلُ صَبَاحُ النُّورِ.	مصطفى
Ey adam, dün bizi merakta koydun (bıraktın).	أَيُّهُ دَا رَا جِلُّ الْأُنْبِيَا عَلَيْكَ إِمْبَارِح.	عادل

Niçin?	ليه؟	مصطفى
Aman Allahım! Tamamen unuttun (herhalde). Geçen hafta buluşmak için sözleşmedik mi?	يا سَلام! دا إِنْتَ نَسِيتَ خَالِص. إِحْنًا مَشْ إِتَوَاعَدْنَا الْأُسْبُوعَ اللَّيْ فَات؟	عادل
Yaah.. Tamamen aklımdan gitmiş. Neyse bu günlerde biraz kafam karışık.	ياه... رَاحَ مِنْ بَالِي خَالِص. مَعْلِشْ أَصْلَ عَنْدِي ظُرُوفَ الْيَوْمَيْنِ دُول.	مصطفى
Hayırdır, ne sıkıntın var?	خَيْرَ ظُرُوفَ أَيَّه؟	عادل
Aslında işi bıraktım.	أَصْلَ أَنَا سَبَبْتُ الشُّغْل.	مصطفى
Neden? Ne oldu?	لِيَه؟ حَصَلَ أَيَّه؟	عادل
Bir şey yok, fabrikadaki işten çok yorulduğum.	وَلَا حَاجَةَ تَعَبْتِ مِنَ الْعَمَلِ الْكَثِيرِ فِي الْمَصْنَع.	مصطفى
İyi peki, ne yapmayı planlıyorsun?	طَيِّبٌ وَنَاوِي عَلِي أَيَّه؟	عادل
Bilmiyorum. Rabbim kolaylık versin. Kuveyt'te bir arkadaşşıma mektup gönderdim. Bana bir iş sözü verdi. Her şey Allah'ın elinde.	مَشْ عَارَف .. رَبَّنَا يَسْهَلُ .. انا بَعَتْ جَوَابَ لَوَاجِدِ صَاحِبِي فِي الْكُوَيْتِ كَانَ وَعَدَنِي بَعْدَ عَمَلٍ .. وَكَلَهُ عَلِي اللَّهِ.	مصطفى
Arkadaşların hepsi dün seni bir saat bekledik, sonunda (sen gelmeyince) ayrıldık.	دِي الشَّلَّةُ كُلِّهَا اسْتَنْتَكَ إِمْبَارِحَ سَاعَةَ، وَفِي الْآخِرِ مَشِيُوا.	عادل
Önemli değil... İnşallah bir dahaki sefere.	مَعْلِشْ .. فَرَصَةَ تَانِيَةَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ.	مصطفى

3.6.6.5. İki Arkadaş Arasında Hasta Çocuğu Hakkında Konuşma

Türkçe anlamı	Mısır Arapçası	
Hayırlı sabahlar, nasılsın, hayrola neyin var?	صَبَاحَ الْخَيْرِ يَا هَدِي ازِيكْ خَيْرَ مَالِك؟	سهير
Hayırlı sabahlar. Önemli bir şey yok fakat küçük oğlum çok hasta.	صَبَاحَ النُّورِ.. وَلَا حَاجَةَ بَسْ الْوَلَدِ ابْنِي الصُّعَيْرِ عَيَانَ أُوِي.	سعاد
Allah selamet versin. Nesi var?	سَلامَتَه، عَنْدَه أَيَّه؟	سهير
Doktor dedi ki: Midesi bozulmuş o da ateşe	الدكتور آل: إِنْ عِنْدَه نَزْلَةٌ مَعْوِيَةَ سَبَبَتْ لَهُ	سعاد

sebebiyet veriyor.	سُخُونَةٌ.	
İnşallah bir şeyi yoktur. Evin dışında bir şey mi yedi?	لَا بَأْسَ عَلَيْهِ أَلْفَ سَلَامَةٍ، هُوَ كَانَ كُلَّ حَاجَةٍ بَرَّهَ الْبَيْتِ؟	سهير
Ona sordum ve dedi ki: “Hayır”.	أَنَا سَأَلْتُهُ أَلْ: لَا.	سعاد
Mütehassıs(uzman) bir doktora götürdün mü?	رُوحَتِ بِهِ لِدُكْتُورِ أَحْصَانِي؟	سهير
Evet, evin yakınındaki bir mütehassıs'a götürdüm.	أَيُّوَهْ، وَدَيْتُهُ لِأَحْصَانِي أَرَيْبٌ مِنَ الْبَيْتِ.	سعاد
İshali var mı?	هُوَ عِنْدَهُ إِسْهَالٌ؟	سهير
Evet ve dün ateşi otuz dokuz dereceydi.	أَيُّوَهْ، وَدَرَجَةُ حَرَارَتِهِ إِمْبَارِحِ كَانَتْ تِسْعَةَ وَثَلَاثِينَ.	سعاد
Şu anda nerede? Onu evde yalnız mı bıraktın?	وَهُوَ فِينِ دِلْوُنْتِي؟ سَبَبْنَه لَوْحَدَه فِي الْبَيْتِ؟	سهير
Hayır, babası bugün için (işten) izin aldı yanında kalıyor. Ben de şimdi yarın için izin aldım.	لَا، أَبُوهُ خَدَّ أَجَازَةَ النَّهَارِ دَه وَقَعَدَ مَعَاهُ، وَأَنَا كَمَا نْ خَدْتُ أَجَازَةَ دِلْوُنْتِي لِبُكْرَةَ.	سعاد
Onun için izin aldığın iyi olmuş. Peki doktor ne (ilaç) yazdı?	كُوَيْسُ اللَّي خَدْتِي أَجَازَةَ عِلْشَانَه. هُوَ الدُّكْتُورِ كَتَبَ أَيُّه؟	سهير
İşte bu, bir sürü ilaç yazdı.	ذَا كَتَبَ رُوشْتَةَ مِلْيَانَةَ أَدْوِيَةٍ.	سعاد
Allah şifalar versin.	بِالشِّفَا إِنْ شَاءَ اللهُ.	سهير

SONUÇ

Modern Arap lehçeleri üzerine yapılan araştırmalar, fasih dilin ortadan kaldırılmasına yönelik bir eylem olmayıp, bilakis oluşmasında önemli roller üstlenen, zengin lehçelerin tanınmasına sebebiyet verecektir.

Bu tür araştırmaların bir diğer faydası, lehçeler arasındaki farklılıkları ortaya koyarken, aynı zamanda ortak noktalarını tespit etmek ve Arap ulusunun hatta Müslüman toplumların birbirlerine yakınlaşmasına katkı sağlayan önemli çalışmalardır.

Arap lehçeleri üzerine yapılan çalışmalara baktığımızda çoğunluğunu yabancı dilbilimcilerin ve müsteşriklerin yaptığını görmekteyiz. Arap lehçeleri üzerinde bilgi kirliliği oluşturup, insanların zihinlerini bulandırmaya çalışan özellikle yabancı kaynaklı yazılara bir cevap olarak, lehçelerin daha iyi anlaşılması ve ülkemizde bu konu üzerine çalışmaların daha da artırılması gerekmektedir.

Mısır lehçesinin özellikle film, tiyatro ve sanat alanında diğer Müslüman ve Arapça konuşulan ülkelerdeki hâkimiyeti, önemini bir kat daha arttırmaktadır. Yapılan çalışmadaki anahtar yapıyı kavramakla birçok konu daha kolay çözülebilecektir.

Mısır'a seyahat eden fasih Arapça bilgisine sahip fakat Mısır avamcasını anlamak isteyen, ticaret yapan kişilere bir rehber niteliği taşıyacaktır.

Mısır coğrafi yönden çok önemli bir kavşak olması dolayısıyla birçok dilin tesirinde kalması, bazı Türk devletleri ve son olarak Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde uzun bir müddet kalması dolayısıyla Türkçeden oldukça etkilenmiştir. Bu çalışmada ayrıca bu etkileşimden kısa da olsa bahsedilmiş ve örnekler verilmiştir.

Ülkemizde Mısır lehçesi üzerine yapılan çalışmaların çoğunluğunu akademik yazılar oluşturmakta olup, bu yapılan çalışmanın hedefi sonraki yapılacak çalışmalara bir ışık tutmak olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdel Massih, Ernest T. *An introduction to Egyptian Arabic*. Ann Arbor, Mich.: Center for Near Eastern and North African studies. The University of Michigan, 1992.
- Abdussettar, Mustafa Abdulhadi, ve 'Afîfî Ramadan 'Afîfî Ahmed. *Arap Lehçeleri Üzerine İncelemeler Mısır Lehçesi Örneği*. Editör Sedat Şensoy. 1. bs. Konya: Yediveren Kitap, 2018.
- Ahmamo, Abdelali. "el-Lehecâtu'l-'Arabiyye fi'l- fikri'l-istişrakî". *Dirâsât'un-Şarkıyye*, sy 15 (Yaz) (2018): 163-92.
- Ahmed, 'Atîyah Süleyman. *el-Lehce el-Mısrıyye Beynet-Turâs Vel-Mu'âşıra*. Kahire: el-Hayât el-Mısrıyye el-'Âmme lil-Kitâb, 2016.
- Aksan, Doğan. *Her Yönüyle Dil*. C. 1. 3 c. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998.
- 'Âmirî, Şâkir, ve 'Alî Dayğimî. "en-Nimtu'l-Cenûbî fi'l-Lehecât'ul-'Irâkiyye: Târih ve Tetavvur". *IAALL* 3, sy 8 (2007): 41-62.
- Arslan, Ahmet Turan, Tacettin Uzun, ve Halil İbrahim Kaçar. *Arapça-III*. Editör Ahmet Turan Arslan. 6. bs. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Arslan, Ahmet Turan, Tacettin Uzun, Halil İbrahim Kaçar, ve Ali Bulut. *Arapça-IV*. Editör Ahmet Turan Arslan. 4. bs. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Ayaz, Fatih Yahya. *Memlükler (1250-1517)*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2015.
- Aydın, Tahirhan. "Sömürgecilik ve Dil: Batı Sömürgesinin Arap Diline Yaklaşımına Dil-Kimlik İlişkisi Penceresinden Bakış". *Mukaddime*, sy 7 (01 Temmuz 2013): 47-68. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.81722>.
- Bergsträsser, Gotthelf. *Sâmî Dilleri Tarihi*. Çeviren Hulusi Kılıç ve Eyyüp Tanrıverdi. İstanbul: Anka Yayınları, 2006.
- Brustad, Kresten. *Kavâ'id el-Lehecâti'l-'Arabiyyeti'l-Hadîse*. Editör Câbir 'Uşfûr. Çeviren Muhammed el-Şerkâvî. 1. bs. Kahire: el-Meclis el-A'la lil-Sekâfe, 2003.
- Câhız, Ebû Osmân 'Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Kinânî el-. *Kitâbü'l-Hayevân*. 2. bs. C. 1. 8 c. Beyrut: Mustafa el-Bâlî el-Halebî, 1965.
- Candan, Abdulcelil. "Kur'ân Neden Arapça İndirildi?" *Ekev Akademi Dergisi*, sy 26 Yıl: 10 (Kış) (2006).
- Çağrııcı, Mustafa, ed. *İslam Öncesi Araplarda Dil ve Edebiyat*. 1. bs. İstanbul: Kuramer, 2019.
- Çetin, Nihad M. "Arap". İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 3:276-309. Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991.
- Dayf, Şevkî. *el-Edebu'l-'Arabî el-Mu'âşır fi Mısr*. 10. bs. Kahire: Dâr'ul-Ma'ârif, 1992.
- Enîs, İbrahim. *Fi'l-Lehecâti'l-'Arabiyye*. Kahire: Mektebetu'l-Anglo'l-Mısrıyye, 2003.
- Galanti, Avram, Nurettin Ceviz, ve Musa Yıldız. "Türkiye ve Sâmî Dilleri". *Nüşa*, sy 15 (Güz 2004): 97-106.
- Güler, İsmail, ed. *İslâm Medeniyetinde Dil İlimleri: Tarih ve Problemler*. Birinci basım. İSAM yayınları İlmî Araştırmalar dizisi, 167 72. İstanbul: İSAM Yayınları, 2015.

- Gündüzöz, Soner. “Klasik ve Modern Arapçanın Tarihsel ve Filolojik Sınırları”. *Nüşa*, 2003, 69-90.
- Hafâcî, İbn Sinân el-. *Sırru'l-Feşâha*. Beyrut: Dâr'ul-Kutubl-İlmiyye, 1982.
- Hassân, Temmâm. *el-Luga Beyne'l-Mi'yâriyye ve'l-Vasfiyye*. Kahire: A'lâmul-Kutub, 2001.
- Hilâl, Abdulğaffâr Hâmid. *el-Lehecâtu'l-'Arabiyye Neş'eten ve Teṭavvuran*. 2. bs. Kahire: Mektebetu Vehbe, 1993.
- İbn Cinnî, Ebü'l-Feth Osmân. *el-Ḥaşâ'ış*. 3 c. Kahire: Muhammed Ali en-Neccâr, 1952.
- Kelpetin, Mahmut, Mustafa Çağrıçı, M. Turan Çalışkan, ve İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi. *İslam Öncesi Güney ve Kuzey Arabistan*. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2016.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. “Hicaz”. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 17:432-37. Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998.
- Münâvi, Muhammed Abdurraûf el-. *et-Ta'rifât*. C. 1. Dâr'ul-Fikri'l-Muâsır, 1990.
- Nebî, Enceb Ğulâm. “el-Lehecâtu'l-'Arabiyye el-Muâsıra ve el-Te'sîl”. *Dirâsât'un-'Arabiyye ve İslamiyye*, sy 2014 (31 Mart 2014): 89-115.
- Ömer, Ahmet Muhtar. *Târiḫul-Luġati'l-'Arabiyye fî Mıṣır*. 1. bs. Kahire: El-Heyeti-l-Mısrıyye el-Âmme li-telif ve'l naşr, 1970.
- Özdemir, Abdurrahman, Dursun Hazer, Şahabattin Ergüven, ve Hüseyin Günday. *Arapça-II*. Editör Ahmet Bostancı. 3. bs. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Öztuna, Yılmaz. *Kısa Osmanlı Tarihi*. 1. bs. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019.
- Sâlih, Subhî es-. *Dirâsât fî Fıkhî'l-Luġa*. 3. bs. Beyrut: Dâru'l-'ilm li'l-melâyîn, 2009.
- Salih, Suphi. “Modern Dönemde Arap Dili ”(Subhî es-Sâlih'in Dirâsât fî Fıkhî'l-Luġa adlı kitabının 'el-'Arabiyye fi'l-Aşri'l-Hadîs' başlıklı bölümünün çevirisidir.)”. Çeviren Bünyamin Aydın, Ubuzer Sarp, ve Nida Sultan Çelikkaya. *İslami Araştırmalar Dergisi* 24 (2013): 130-36.
- Şâhîn, Abdussabûr. *Fi 'İlmi'l-Luġatil-âm*. 6. bs. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1993.
- Şefî'iddîn, Muhammed. “el-Lehecâtu'l-'Arabiyye ve 'Alâkatuhâ Bi'l-Luġati'l-'Arabiyyeti'l-Fuṣṣâ”. *Bangladeş Chittagong Uluslararası İslam Ü.* 4, sy Haziran (2007): 75-96.
- Şeşen, Ramazan. *Eyyubiler (1169-1260)*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2012.
- Tur, Salih. “Sâmî Diller Üzerine Bir İnceleme”. *Şarkiyat Mecmuası*, sy 14 (19 Aralık 2011): 0.
- Uralgiray, Yusuf. *İlk ve İleri Dilbilgisi: Modern Metodlu, Uygulamalı, Tahlilli ve Araştırmalı Arabça*. 2 c. Riyad: İmam Muhammed İbn Suud İslam Üniversitesi, 1986.
- Uysal, Halil. “İnsan Konulu Sözcükler Bağlamında Fasih Arapça ve Mısır Lehçesi Bir Karşılaştırma Denemesi”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18, sy 33 Haziran (2016): 111-42.
- Vâfî, Ali Abdulvâhid. *Neş'etul-Luġa 'İnde'l-İnsan vet-Tıfl*. Kahire: Nahda Mısır Lit-Tabagati Ven-Neşri Vet-Tevzî', 2003.

- Versteegh, C. H. M. *The Arabic Language*. New York: Columbia University Press, 1997.
- Watson, Janet C. E. *The Phonology and Morphology of Arabic*. The Phonology of the World's Languages. Oxford: Oxford Univ. Press, 2007.
- Yazıcı, Nesimi. *İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi*. 6. Aufl. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007.
- Yıldız, Murat. "Standart ve Yerel Arapçanın Tarihsel ve Filolojik Sınırları: Mısır Lehçesi Örneği". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10, sy 3 (2010): 23-41.
- Younes, Munther. *'Arabiyyat al-nâs fî Mışr (part one): an introductory course in Arabic*. 1st edition. New York, NY: Routledge, 2019.